

Tuomas Särkilahti

**KOGNITIIVINEN TURVALLISUUS YHTEISKUNNAN
ELINTÄRKEIDEN TOIMINTOJEN KONTEKSTISSA**

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO
INFORMAATIOTEKNOLOGIAN TIEDEKUNTA
2024

TIIVISTELMÄ

Särkilahti, Tuomas

Kognitiivinen turvallisuus yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kontekstissa

Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto, 2024, 85 s.

Turvallisuus ja strateginen analyysi, pro gradu -tutkielma

Ohjaaja: Grahn, Hilikka

Informaatio- ja hybridivaikuttaminen ovat nykyaikana jatkuvasti otsikoissa, ja tuntuvat uhkaavan niin yhteiskuntaa kuin yksilöitäkin. Näiden vaikutus perustuu pitkälti ihmisten mielissä tapahtuvaan käsitysten ja uskomusten muokkaamiseen. Myös joidenkin sosiaalisen median sovellusten on esitetty vaikuttavan ihmisten ajattelun taitoihin ja näin uhkaavan heidän hyvinvointia. Tämä tutkimus tarkastelee ilmiötä kognitiivisen turvallisuuden termin kautta. Kognitiivinen turvallisuus tarkoittaa tilaa, jossa ihmisen ajattelun, mielipiteen muodostuksen, tunteiden sekä tiedonkäsittelyn prosessit ja kyvykkyydet toimivat vapaasti ilman ei-toivottua ulkopuolista vaikuttamista. Tutkimuksen tarkoitus on selvittää kognitiivisen turvallisuuden ilmiötä osana suomalaista yhteiskuntaa ja yhteiskunnan elintärkeitä toimintoja. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa miten kognitiivinen turvallisuus muodostuu, minkälainen merkitys kognitiivisella turvallisuudella on suomalaiselle yhteiskunnalle ja miten kognitiivinen turvallisuus vaikuttaa yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin. Asiantuntijoiden teemahaastatteluilta pyritään selvittämään kognitiivisen turvallisuuden ilmiön ominaisuuksia suomalaisessa yhteiskunnassa, sekä kognitiivisen turvallisuuden nykytilan suhdetta valtiollista turvallisuustoimintaa ohjaaviin asiakirjoihin. Ilmiön kokonaisvaltaisen ymmärryksen mahdollistamiseksi tutkimuksessa tarkastellaan kognitiivista turvallisuutta lisäksi sosiaalisen ekologian mallin kautta. Tämä tarkastelu auttaa ymmärtämään kognitiivisen turvallisuuden sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muokkautuvana prosessina, johon vaikuttavat yksilön lähipiirin lisäksi muun muassa yhteiskunnalliset instituutiot sekä kulttuuri. Asiantuntijoiden haastattelujen analysoinnin kautta kognitiivinen turvallisuus näyttää tulevaisuuden tärkeänä ilmiönä, josta ei tänä päivänä käydä tarpeeksi yhteiskunnallista keskustelua. Asiantuntijat näkevät kognitiivisen turvallisuuden monitahoisena ilmiönä, jonka käsittely valtiollisissa turvallisuustoimintaa määrittävissä asiakirjoissa on puutteellista, eikä ilmiö saa osakseen riittävästi huomiota. Kognitiivinen turvallisuus näyttää asiantuntijoille perustavanlaatuisena yhteiskuntarauhaa ja ihmisten hyvinvointia turvaavana ominaisuutena, joka on vaarassa heikentyä tulevaisuudessa, jos sen turvaamiseksi ei ryhdytä toimiin. Tutkimus on osa Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittamaa KILPI-hanketta.

Asiasanat: kognitio, turvallisuus, yhteiskunta, elintärkeät toiminnot

ABSTRACT

Särkilahti, Tuomas

Cognitive security in the context of society's vital functions

Jyväskylä: University of Jyväskylä, 2024, 85 p.

Security and Strategic Analysis, Master's Thesis

Supervisor: Grahn, Hilikka

Information operations and hybrid influencing are making headlines these days, and seem to threaten both individuals and societies. Their effects are largely based on altering people's perceptions and beliefs within their own minds. Also, some social media applications have been accused of affecting people's thinking skills, thus threatening their well-being. This study examines the phenomenon through the term of cognitive security. Cognitive security means a state, where one's thinking, opinion forming, feelings and information processing capabilities function free from unwanted external influencing. The aim of this study is to examine cognitive security as a part of Finnish society and its vital functions. The forming of cognitive security, its meaning to Finnish society and cognitive security's effects on society's vital functions are studied, among other things. Through the use of focused expert interviews, the aim is to look into the qualities of cognitive security as a phenomenon in Finnish society, and the current state of cognitive security in relation to governmental documents defining security and preparedness. To enable a holistic understanding of the phenomenon, this study also examines cognitive security through the theory of social ecology. This advances the understanding of cognitive security as a process which is shaped by social interaction, and affected by institutions and culture, in addition to one's social contacts. Through the analysis of expert interviews, cognitive security appears as an important phenomenon of the future, and which is not adequately addressed in public societal discussions. Experts view cognitive security as a multifaceted phenomenon, which doesn't get the attention it deserves, and which is inadequately covered in governmental documents that define national security. Cognitive security appeared to the experts as a foundational part of societal serenity and well-being of people, and which is in danger of deteriorating, if actions are not taken to secure it. This study is part of the Ministry of Education and Culture-funded KILPI project.

Keywords: cognition, security, society, vital functions

KUVIOT

KUVIO 1 Tyypillinen sosiaalisen ekologian visualisointi (Begun, 2024)	29
KUVIO 2 Esimateriaalin sosiaalisen ekologian visualisointi (Drew, 2022).....	30

TAULUKOT

TAULUKKO 1 Haastateltavien edustamat organisaatiot.....	36
TAULUKKO 2 Yhteiskunnan turvallisuusstrategian (2017) mukaiset strategiset tehtävät.....	81

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

KUVIOT JA TAULUKOT

1	JOHDANTO.....	7
2	AIEMPI TUTKIMUS, ASIAKIRJAT JA TEORIA.....	10
2.1	Aiempi tutkimus.....	11
2.1.1	Ulkomainen tutkimus.....	11
2.1.2	Naton asiakirjat.....	14
2.1.3	Suomalainen tutkimus.....	16
2.2	Yhteiskunnan turvallisuusstrategia.....	17
2.2.1	Turvallisuustoimijat.....	18
2.2.2	Kokonaisturvallisuus.....	18
2.2.3	Varautuminen.....	19
2.2.4	Yhteiskunnan elintärkeät toiminnot.....	19
2.3	Kansallinen riskiarvio.....	22
2.3.1	Turvallisuusympäristö muutoksessa.....	22
2.3.2	Arvioidut uhkamallit ja häiriötilanteet.....	24
2.4	Sosiaalisen ekologian malli.....	28
3	TUTKIMUSMENETELMÄ.....	32
3.1	Tutkimuksen rakentuminen.....	33
3.2	Haastattelututkimus.....	34
3.3	Haastattelujen järjestelyt.....	35
3.4	Aineiston analysointi.....	37
4	TULOKSET.....	39
4.1	Kognitiivisen turvallisuuden rakentuminen.....	39
4.2	Kognitiivinen turvallisuus ja yhteiskunnan elintärkeät toiminnot....	42
4.2.1	Johtaminen.....	42
4.2.2	Kansainvälinen ja EU-toiminta.....	44
4.2.3	Puolustuskyky.....	45
4.2.4	Sisäinen turvallisuus.....	46
4.2.5	Talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus.....	47
4.2.6	Väestön toimintakyky ja palvelut.....	49
4.2.7	Henkinen kriisinkestävyys.....	50
4.3	Kognitiivinen turvallisuus suomalaisessa yhteiskunnassa.....	51
4.3.1	Merkitys - arviointi - tulevaisuus.....	51
4.3.2	Vastuunjako valtionhallinnossa.....	54
4.3.3	Kognitiivisen turvallisuuden suojaaminen.....	55
4.4	Kognitiivinen turvallisuus osana sosiaalista ekologiaa.....	59
4.4.1	Makrotaso.....	61

4.4.2	Eksotaso	62
4.4.3	Mikrotaso.....	63
4.5	Yhteenveto	63
4.5.1	Kognitiivisen turvallisuuden rakentuminen.....	64
4.5.2	Kognitiivinen turvallisuus ja yhteiskunnan elintärkeät toiminnot	64
4.5.3	Kognitiivinen turvallisuus suomalaisessa yhteiskunnassa.....	66
4.5.4	Kognitiivinen turvallisuus osana sosiaalista ekologiaa.....	67
5	POHDINTA	69
5.1	Tutkimuksen luotettavuuden arviointi	73
5.2	Jatkotutkimusaiheita	75
	LÄHTEET	76
	LIITE 1 YHTEISKUNNAN TURVALLISUUSSTRATEGIAN (2017) STRATEGISET TEHTÄVÄT - TAULUKKO	81
	LIITE 2 HAASTATTELUKYSYMYKSET	85

1 JOHDANTO

Suomalaisten informaatioympäristö on nopeassa muutoksessa, jota edistävät muun muassa digitalisaatio sekä datan määrän räjähdysmäinen kasvu (Sitra, 2023). Perinteisten medioiden asemaa haastavat digitaaliset alustat ja sosiaalisen median palvelut, esimerkiksi Tiktok on jo saavuttanut aseman suomalaisten nuorten tärkeimpänä uutiskanavana (Utismedian liitto, 2024). Samaan aikaan turvallisuustoimijat varoittavat väärän tiedon leviämisestä, mitä pidetään jo suurimpana globaalina uhkana lyhyellä aikavälillä (Maailman talousfoorumi, 2024). Suomalaisia ja muita eurooppalaisia uhkaa muun muassa Venäjän vaalivaikuttaminen (HS, 3.3.2024), jota on todistetuksi tapahtunut myös aiemmin (Vicic & Gartzke, 2024; Keating & Schmitt, 2021; Badawy ym., 2018). Tahallisen informaatiovaikuttamisen lisäksi myös sosiaalisen median sovellusten on esitetty olevan osa kognitioomme vaikuttamista (Ionescu & Licu, 2023; Bulut, 2023; The Guardian, 25.3.2023). Digitaaliset palvelut ja erityisesti sosiaalinen media ovat merkittävässä roolissa informaation tuottajina ja välittäjinä tänä päivänä, ja niitä hallinnoivat globaalit teknologiayritykset kerryttävät yhä enemmän dataa ja valtaa näiden käyttäjämäärien yhä lisääntyessä (ETLA, 2020). Sosiaalisessa mediassa käyttäjät altistuvat palveluntuottajien määrittämien algoritmien mukaiselle sisällölle, mikä muokkaa heidän käsitystään todellisuudesta (Van Dijck, 2013; Pariser, 2011; Zimmer ym., 2019).

Edellä mainitut tekijät muokkaavat Suomen turvallisuusympäristöä sekä sisäisesti että ulkoisesti. Verkon kautta saatava informaatio vaikuttaa kansalaisten käsityksiin ja toimintaan, mikä voi tukea tai heikentää yhteiskunnan turvallisuutta sisältä päin. Ulkoiset tahot hyödyntävät digitaalisia kanavia oman narratiivinsa ja agendansa edistämiseksi, ja pyrkivät muokkaamaan vastaanottajien käsityksiä ja mielipiteitä itselleen edullisiksi (Mikkola ym., 2018; Haroro, 2015; Starbird, Arif & Wilson 2019). Tätä toimintaa tehostavat sosiaalisen median algoritmit, jotka tuottavat käyttäjille näkyviin heidän kanssa samanmielistä sisältöä (Cinelli ym., 2018; Yardi & Boyd, 2010; Zimmer ym., 2019). Informaatiovaikuttamisen strategiat hyödyntävät olemassa olevia yhteiskunnallisia jakolinjoja ja kärjistynyttä keskustelua, jota kiihdyttämällä ne voivat vaikuttaa kohdevaltion

sisäiseen kehitykseen (Mikkola ym., 2018; Tucker ym., 2018; Whyte, Thrall & Mazanec (toim.), 2020).

Yhteiskunnan turvallisuusstrategia (YTS) on ylin yhteiskunnallista turvallisuustyötä ohjaava asiakirja, joka määrittää vastuualueet turvallisuustoimijoille (YTS, 2017). Edellä kuvatun kaltaiset uhkat, joissa yhdistyvät sotilaalliset ja ei-sotilaalliset piirteet, tunnistetaan YTS:ssa, mutta vastuuta niiden torjunnasta ei suoraan osoiteta millekään toimijalle. Sotilaalliset uhkat osoitetaan puolustushallinnolle, mutta vastuu ei-sotilaallisten uhkien torjunnasta jakautuu valtiollisten toimijoiden kesken. Ihmisten mielipiteisiin, päätöksenteon kyvykkyyteen sekä yhteiskunnalliseen keskusteluun kohdistuvat uhkat jäävät vaille nimettyä vastuutahoa. Tämän voidaan nähdä jättävät aukon yhteiskunnan puolustukseen nimenomaan ihmisten mielen toiminnan, kognition, osalta.

Kognitiolle ei ole yleistä tiedeyhteisön hyväksymää määritelmää (Allen, 2017). Yleisesti sen katsotaan käsittävän ihmismielen toiminnan laajasti, aistien tuottaman datan prosessoinnista tiedonkäsittelyyn ja mielipiteen muodostukseen. Tässä tutkimuksessa kognitiolla tarkoitetaan kaikkea ihmisen tietoisuutta ja tiedonkäsittelyä sekä tunteita, pitäen sisällään muun muassa ajattelun, oppimisen, toiminnan ohjauksen sekä käsitysten muodostamisen toiminnot. Myös turvallisuus on moniulotteinen käsite, jonka määritelmä muuttuu ajan mukana, kun uusia ilmiöitä tarkastellaan turvallisuuden näkökulmasta. Yleistäen turvallisuutta voidaan kuvata vapautena uhkista ja riskeistä (Eskola, 2008).

Kognitiiviselle turvallisuudelle ei myöskään ole tiedeyhteisössä vakiintunutta määritelmää, joten tässä tutkimuksessa kognitiivisesta turvallisuudesta käytetään KILPI-hankkeen piirissä kehitetty määritelmää. Tämän mukaan kognitiivinen turvallisuus on tila ja prosessi, jossa ei-toivottu pahantahtoinen vaikuttaminen tai manipulointi ei pysty muuttamaan ihmisen kognitiivisia prosesseja, ja joka voidaan saavuttaa tiedon ja tilannetietoisuuden avulla (Grahn & Taipalus, 2024).

Tämä tutkimus on osa Jyväskylän yliopiston KILPI-hanketta, joka on kognitiivisen ja informaatiopsykologisen turvallisuuden koulutuksen ja tutkimuksen kehityshanke. Tämän tutkimuksen tarkoitus on selvittää asiantuntijoiden näkemyksiä ihmisten kognition turvallisuudesta suomalaisessa yhteiskunnassa. Aiheesta ei löydy aiempaa suomenkielistä akateemista tutkimusta, mikä yhdessä suomalaisten informaatioympäristön muutoksen kanssa korostaa tutkimuksen tarpeellisuutta. Tässä tutkimuksessa aihetta tarkastellaan asiantuntijahaastattelujen sekä yhteiskunnallista turvallisuustoimintaa ohjaavien asiakirjojen kautta. Tarkoituksena on tuottaa tietoa kognitiivisen turvallisuuden merkityksestä suomalaiselle yhteiskunnalle, sekä tarkastella muun muassa miten kognitiivinen turvallisuus muodostuu suomalaisessa yhteiskunnassa. Teemaa tarkastellaan yhden päätutkimuskysymyksen ja kahden alatutkimuskysymyksen kautta. Tutkimuksen pääkysymys on:

- Minkälainen merkitys kognitiivisella turvallisuudella on suomalaiselle yhteiskunnalle?

Alakysymykset:

- Miten yhteiskunnan elintärkeät toiminnot vaikuttavat kognitiiviseen turvallisuuteen suomalaisessa yhteiskunnassa?
- Miten kognitiivinen turvallisuus rakentuu suomalaisessa yhteiskunnassa?

Tarkastelemalla kognitiivista turvallisuutta yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen kautta muodostetaan yhteys kognitiivisen turvallisuuden ja yhteiskunnallisen turvallisuuden välille. Ilmiön kokonaisvaltaisen ymmärryksen mahdollistamiseksi kognitiivista turvallisuutta tarkastellaan lisäksi sosiaalisen ekologian mallin (Bronfenbrenner, 1977) kautta. Sosiaalisen ekologian malli jäsentää yksilöä ympäröivän maailman rakentumista sosiaalisten tasojen kautta, jotka vaikuttavat yksilöön ja yksilö näihin. Malli tarjoaa näkökulman kognitiiviseen turvallisuuteen ilmiönä, joka rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa yksilön ja ympäristön välillä, ja johon yhteiskunnan elintärkeät toiminnot voivat vaikuttaa.

Tämä tutkielma on jaettu viiteen päälukuun. Johdannon jälkeen toisessa pääluvussa tarkastellaan kognitiivista turvallisuutta käsittelevää tieteellistä tutkimusta sekä Naton ja Suomen valtionhallinnon aihetta käsitteleviä asiakirjoja. Näiden kautta muodostetaan kokonaiskuva kognitiivisesta turvallisuudesta ilmiönä, sekä Suomen valtiollisen turvallisuus- ja varautumistoiminnan perusteista. Lisäksi toisessa pääluvussa esitellään sosiaalisen ekologian malli (Bronfenbrenner, 1977). Kolmannessa pääluvussa esitellään tutkimuksen rakentuminen laadulliseksi haastattelututkimukseksi, sekä haastattelujen käytännön järjestelyt. Neljännessä pääluvussa esitellään haastattelujen tulokset jaoteltuna neljään teemaan: kognitiivisen turvallisuuden rakentuminen, kognitiivisen turvallisuuden suhde elintärkeisiin toimintoihin, kognitiivinen turvallisuus suomalaisessa yhteiskunnassa sekä kognitiivinen turvallisuus osana sosiaalista ekologiaa. Viidennessä pääluvussa pohditaan haastattelujen tuloksia yleisesti sekä suhteessa aiempaan tutkimukseen ja valtiollisiin asiakirjoihin, arvioidaan tutkimuksen luotettavuutta sekä esitetään hyödyllisiä jatkotutkimusaiheita.

2 AIEMPI TUTKIMUS, ASIAKIRJAT JA TEORIA

Kognitiivista turvallisuutta käsittelevää aineistoa on tuotettu eri mantereilla ja eri kielillä kohtuullinen määrä, mutta tämän aineiston hyödyntämisessä suomalaisen tutkimukseen on rajoitteita. Kognitiivisen turvallisuuden käsitteen määritelmä vaihtelee tutkimusten välillä, eikä informaatioympäristön kautta kognitioon vaikuttavat ominaisuudet ole välttämättä samanlaiset kaikkialla maailmassa. Ylipäänsä turvallisuudentutkimuksen alalla on riski käyttää kulttuurisesti erilaisissa valtioissa tehtyä tutkimusta lähdeaineistona ja perustaa olettamuksia näiden tulosten ja suomalaisen yhteiskunnan välille. Tästä syystä ilmiötä taustoittavaksi lähdeaineistoksi on tässä tutkimuksessa valittu pääasiassa Eurooppalaisia ja Yhdysvaltalaisia lähteitä. Näiden alueiden läheisyys kulttuurisesti ja turvallisuuspoliittisesti vastaa kansainvälisesti lähimmin Suomen kulttuuria ja turvallisuusympäristöä, mistä syystä aiheen käsittely on suomalaisesta näkökulmasta relevantimpaa kuin esimerkiksi kiinalaisessa tutkimuksessa. Aineiston käytössä on kuitenkin huomioitava, että suomalainen turvallisuusympäristö ja turvallisuuskeskustelun kulttuuri on omanlaisensa, eikä muissa valtioissa tehtyjen tutkimusten tuloksia ja ilmiöiden pohdintaa voida kaikilta osin liittää suomalaiseen yhteiskuntaan.

Suomessa on toistaiseksi käyty vain vähän julkista keskustelua kognitiivisesta turvallisuudesta, mutta teema herättää yhä enenevää kiinnostusta, mistä kertovat meneillään olevat tutkimushankkeet sekä yhteiskunnalliset keskustelunavaukset, esimerkiksi kansanedustaja Aura Sallan esitys Tiktok:n kieltämisestä EU:ssa (HS, 7.1.2024). Aihepiiriä tutkitaan tutkimushankkeiden alla suomalaisissa yliopistoissa, sekä esimerkiksi Valtioneuvoston kansliassa.

Tässä luvussa esitellään tämän tutkimuksen kannalta olennaiset aiemmat tutkimukset, käynnissä olevat tutkimushankkeet, Naton aiheita käsittelevät asiakirjat sekä Suomen valtion turvallisuustoimintaa ohjaavat asiakirjat. Valtiollisia asiakirjoja tarkastelemalla muodostetaan käsitys ja tilannekuva valtionhallinnon voimassa olevasta ohjeistuksesta turvallisuustoiminnan toteuttamiseksi Suomessa. Lisäksi viimeisessä alaluvussa esitellään sosiaalisen ekologian malli (Bronfenbrenner, 1977), jonka kautta kognitiivista turvallisuutta tarkastellaan tässä tutkimuksessa.

2.1 Aiempi tutkimus

Kognitiivista turvallisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa on tutkittu hyvin vähän. Erityisesti Suomen kansallisen turvallisuuden kontekstissa kognitiivisen turvallisuuden tutkimuksesta ei löydy kirjallisuutta eikä opinnäytteitä käyttämällä internetin tieteellisten tekstien hakukoneita, esimerkiksi Google Scholar tai Scopus. Tähän tutkimukseen haettiin lähdeaineistoa muun muassa edellä mainituista hakukoneista hakutermeillä ”kognitiivinen turvallisuus”, ”cognitive security”, ”cognitive safety” sekä ”cognitive warfare”. Ulkomaisia tutkimuksia aiheesta löytyy, mutta niissä käytetty termistö eroaa usein tämän tutkimuksen määritelmästä kognitiivisesta turvallisuudesta. Ulkomaisessa tutkimuskirjallisuudessa ja opinnäytteissä kognitiivinen turvallisuus, cognitive security, määritellään hyvin eri tavalla kuin tässä tutkimuksessa. Ulkomaisessa tutkimuksessa kognitiivinen turvallisuus voi käsittää muun muassa turvallisuusanalyytikon käyttämän tietojärjestelmän datan eheyden vaikutuksen tämän kognition (Andrade & Yoo, 2019), tekoälyn käytön kasvun vaikutuksia ajatteluprosesseihin (Huang ym., 2023), käyttäjää vähemmän häiritseviä tietoturvasovelluksia (Greenstadt & Beal, 2008) tai disinformaation tunnistamista internetin sisällöistä (Guo ym., 2021). Kognitiivisen turvallisuuden, cognitive security, rinnalla käytetään monesti termiä cognition security, jonka määritelmä on yhtä lailla tutkimuskohtainen. Termistön epäyhtenäinen käyttö ulkomaisissa tutkimuksissa heikentää niiden käytettävyyttä lähteinä tähän tutkimukseen, sekä kuvastaa tutkimusalan nuorta ikää ja hajanaisuutta kansainvälisesti. Tieteellisen lähdeaineiston vähäisyydestä johtuen tässä luvussa esitellään ulkomainen tutkimus kahden, kognitiivisen turvallisuuden termin määritelmän osalta soveltuvimman tutkimuksen kautta. Näiden tutkimusten sisältöjä täydennetään tuloksilla muista tutkimuksista, jotka ovat termin määritelmältä eriäviä, mutta käsittelevät samaa aihepiiriä.

Natossa on tutkittu kognition osuutta modernissa sodankäynnissä termin cognitive warfare, kognitiivinen sodankäynti alla (esimerkiksi Du Cluzel, 2020; Masakowski & Blatny, 2023; Reynolds & Collier, 2019). Kognition merkitys tulevaisuuden sodankäynnissä on tunnistettu, ja aiheesta on vuonna 2021 pidetty Naton sisäinen konferenssi. Tässä luvussa esitellään Naton kognitiivisen sodankäynnin määritelmä ja pohditaan Naton määritelmän merkitystä suomalaisen yhteiskunnan turvallisuussuunnitellun näkökulmasta.

2.1.1 Ulkomainen tutkimus

Tutkija Rand Waltzmanin todistus Yhdysvaltain edustajainhuoneen komitealle vuodelta 2017 sisältää kognitiivisen turvallisuuden perusajatukset tiivistettynä. Todistuksessaan Waltzman (2017) korostaa muutosta jonka internet ja sosiaalinen media on saanut aikaiseksi. Saman muutoksen tunnistaa myös tutkimus (Trustlab, 2023), joka tutkii disinformaation leviämistä sosiaalisen median alustoilla. Waltzmanin (2017) mukaan ihmisten käsityksiä manipuloidaan uusien kanavien kautta ennennäkemättömällä laajuudella, mikä aiheuttaa yhteiskunnalle

yhden sen suurimmista haavoittuvuuksista. Tämän hän näkee johtuvan teknologisesta kehityksestä, joka mahdollistaa yhä nopeamman informaation tuottamisen ja levittämisen. Saman aihepiirin tutkimuksissa on todettu, että ihmisten kognitiota uhkaavat muun muassa älypuhelinriippuvuus (Yanming ym., 2017) sekä internetriippuvuus (Darnai ym., 2019). Näiden on todettu aiheuttavan aivoihin muutoksia, jotka johtavat keskittymis- ja päätöksentekokyvyn heikkenemiseen (Olsen, Lugo & Sütterlin, 2015).

Waltzman (2017) jäsentää informaatioympäristöä kahden ulottuvuuden kautta; teknisen sekä psykososiaalisen. Tekninen ulottuvuus sisältää informaatioympäristöä rakentavat ja ylläpitävät teknologiat sekä näiden suojauksen. Tämän ulottuvuuden ymmärtäminen ei Waltzmanin (2017) mukaan riitä estämään nykyaikaisen informaatioympäristön haitallisia vaikutuksia ja vaikuttamisoperaatioita. Teknisen ulottuvuuden lisäksi on ymmärrettävä mitä informaatio voi saada aikaan ihmisten mielissä, miten ihmiset toimivat tietynlaista informaatiota saatuaan ja miten tähän ketjuun voidaan vaikuttaa. Ihmisen ajattelu- ja päätöksentekoketjun eheyden merkitys korostuu monissa tutkimuksissa (esim. Ask ym., 2023). Aiheuttamalla vastustajalle epävarmuutta voidaan esimerkiksi Danet:n (2023) mukaan saada tämän päätöksentekijät keskittymään epäolennaisuuksiin. Waltzman (2017) esittelee informaatioympäristön psykososiaalisia vaikutuksia esimerkkien kautta: Yhdysvalloissa saatiin uutismedian kaapattua Twitter tiliä käyttämällä aikaiseksi yli sadan miljardin dollarin vaikutus rahoitusmarkkinoille, kun taas Intiassa saatiin sosiaaliseen mediaan lähetetyllä harhaanjohtavalla videolla aikaan väkivaltaiset mellakan, joiden taltuttamiseen tarvittiin Intian valtiolta yli 13 000 hengen vahvuiset joukot. Vastaava riski tunnistetaan myös esimerkiksi Venäjällä, missä informaatioympäristön kautta ajatellaan voitavan uhata valtion sisäistä turvallisuutta (Darczewska, 2015).

Valtiollisista toimijoista Waltzman (2017) sekä Danet (2023) korostavat Venäjän tuottamaan uhkaan länsimaille. Venäläinen doktriini painottaa Waltzmanin (2017) mukaan informaatio-operaatioiden merkitystä toiseen valtioon vaikuttamisessa, eikä rajoita niiden suorittamista sotatilaan, vaan korostaa niiden jatkuvuutta riippumatta poliittisten suhteiden tilasta. Waltzman (2017) arvioi venäläisen informaatio-operaation alkavan kohdevaltion väestön tyypittelyllä, edeten sen jälkeen oman narratiivin syöttämiseen otollisille yleisöille tehokkaiksi katsotuilla alustoilla. Venäjän ohella myös Kiinan on todistettu hyödyntävän kognitioon vaikuttamista (mm. Beuchamp-Mustafaga, 2019; Bernal ym., 2020; Baughman, 2023). Beuchamp-Mustafagan (2019) mukaan Kiinan kognitiiviset operaatiot ovat toistaiseksi suuntautuneet enimmäkseen Taiwaniin, ja tapahtuneet sosiaalisen median alustojen välityksellä. Venäjän tavoin myös Kiina suorittaa kognitiivisia operaatioita myös rauhan aikana (Baughman, 2023).

Waltzman (2017) hahmottaa kognitiivisen turvallisuuden, cognitive security (COGSEC), olevan uusi ja vielä muutoksessa oleva tutkimusala. Hän hahmottaa kognitiivisen turvallisuuden alaan kuuluvan muun muassa laajojen massojen kognitiivisten ominaisuuksien hyödyntämisen sekä sosiaalisten vaikutusten aikaansaamisen tarkoituksellisesti.

Tutkija Maria Popescun (2021) artikkeli jäsentää kognitiivisen turvallisuuden teemaa osuvasti eurooppalaisesta näkökulmasta. Artikkelissaan hän esittelee verkkoympäristössä esiintyviä ihmisten kognitioon vaikuttavia ilmiöitä, keinoja informaatioympäristön kartoitukseen ja hallintaan, sekä jäsentää kognitiivisen turvallisuuden tutkimusalaa.

Valeuutiset, deepfake- videot, botit, trollit, suodantinkuplat ja kaikukammiot ovat nykyaikaisen verkkopohjaisen informaatioympäristön työkaluja, toimijoita ja ilmiöitä, jotka vaikuttavat ihmisten vastaanottamaan informaatioon (Popescu, 2021). Näillä ilmiöillä on ennennäkemätön vaikutuspotentiaali nykyaikana, jolloin ihmisillä on jatkuvasti pääsy internetiin, ja verkkopohjaisia palveluita käytetään työ- ja vapaa-ajalla enemmän kuin koskaan ennen. Deepfake- videoiden ja -ääninauhoitusten tehon on tunnistanut muun muassa Kiina, joka arvioi näiden olevan käyttökelpoisia kognitiivisissa operaatioissa (Baughman, 2023). Baughmanin (2023) mukaan Kiina on jo vuosien ajan rakentanut suorituskykyä uskottavien video- ja äänitallenteiden luomiseen.

Valeuutisilla, englanniksi fake news, syötetään informaatioympäristöön itselle edullista narratiivia, tarkoituksena saada vastaanottajat uskomaan omaan viestiin ja hylkäämään muut tiedonlähteet. Deepfake-videoilla, tekoälyn luomilla korkealaatuisilla videoilla oikeista ihmisistä, voidaan esittää valheellisia väittämiä tapahtumista, joita ei todellisuudessa ole tapahtunut. Videoiden koetaan osittain syrjäyttäneen tekstin ja kuvat informaation välittämisen keinoina (Waltzman, 2017). Popescun (2021) mukaan Botit ovat tekoälyohjelmia, jotka suorittavat verkkoympäristössä ennalta määrättyjä tehtäviä, esimerkiksi sosiaalisen median alustoilla ihmisen toiminnan imitoiminen tai verkkoympäristössä olevan tiedon tallentaminen. Hänen mukaansa trollit ovat ihmisiä, jotka osallistuvat verkossa käytävään keskusteluun tarkoituksenaan luoda vastakkainasettelua eri ryhmien välille ja kiihdyttää ja provosoida keskustelua. Esimerkiksi Kiinan pyrkimyksenä on arvioitu olevan nimenomaan yhteiskunnallisen keskustelun polarisoiminen Taiwanissa (Hung & Hung, 2020). Suodatinkuplat, englanniksi filter bubbles, ovat Popescun (2021) mukaan sosiaalisen median ilmiö, jossa yksilön sosiaalisen median näkymään valikoituu alustan sisältöä valikoivan algoritmin kautta vain hänen näkemystensä kanssa samanmielistä sisältöä. Siten vastakkaisia mielipiteitä tai näkemyksiä ei tule yksilön tietoon, mikä on omiaan luomaan käsityksen oman mielipiteen yleisyydestä ja oikeellisuudesta. Kaikukammiot, englanniksi echo chambers, ovat Popescun (2021) mukaan yhteisöjä, joissa samanmieliset yksilöt vaikuttavat keskenään ilman, että eriävät näkemykset tai mielipiteet pääsevät vaikuttamaan keskusteluun. Tällaiset ympäristöt ovat omiaan yhtenäistämään ihmisten näkemyksiä asioista, ja myös kärjistämään kaikukammion sisäistä keskustelua ja mielipiteitä.

Sekä Popescu (2021) että Waltzman (2017) korostavat informaatioympäristön ymmärtämisessä sen kartoittamisen tärkeyttä. Teksteissään he esittelevät kartoittamisen tapahtuvan analysoimalla informaatiovirtoja verkkoympäristössä. Hakukoneiden hakusanat, sosiaalisen median alustoilla käytetyt termit ja jaetut päivitykset muodostavat informaation välittämisen verkostoja, joista voidaan analytiikan avulla luoda visuaalinen kartta. Näistä kartoista voidaan nähdä

informaation kulkureitit ja jakopisteet erilaisissa verkkoympäristöissä, ja karttoja voidaan luoda aina kulloisenkin tarpeen mukaan sisältämään ne palvelut tai ne käyttäjäryhmät, joita halutaan tutkia. Näiden karttojen avulla voidaan tunnistaa informaation kulkemisen kannalta olennaiset väylät ja sosiaalisen median toimijat, joita kontrolloimalla voi vaikuttaa informaation kulkuun verkkoympäristössä. Näitä tietoja sekä Popescu (2021) että Waltzman (2017) pitävät olennaisina suunniteltaessa vaikuttamisoperaatioita sekä näiltä puolustautumista.

Popescu (2021) käyttää artikkelissaan rinnakkain kahta termiä kognitiivisesta turvallisuudesta, cognition security sekä cognitive security. Termien merkitysten eroja hän ei käsittele. Kognitiivisen turvallisuuden Popescu (2021) määrittelee olevan uusi poikkitieteellinen tutkimusala, joka tutkii hybridisodassa ilmeneviä ei-kineettisiä vaikuttamiskeinoja. Sen alaan kuuluu hänen mukaan virtuaalisessa ympäristössä tapahtuvien vihamielisten toimien tunnistaminen, valeutisten ja deepfake-videoiden väitteiden kumoaminen, informaatiovirtojen ja kommunikaatiokaavojen tunnistaminen sekä ihmisen toiminnan ymmärtäminen informaation jakamisessa ja omaksumisessa. Kognitiotieteet, sosiaalitieteet, psykologia sekä tekoäly kytkeytyvät Popescun (2021) mukaan olennaisesti kognitiivisen turvallisuuden tutkimukseen.

Vaikka Waltzmanin (2017) ja Popescun (2021) ajatukset kognitiivisesta turvallisuudesta painottavat tutkimusalan eri ominaisuuksia, jäsentävät ne aihepiiriä suomalaisen yhteiskunnan turvallisuuden kannalta olennaisella tavalla. Teksteissä korostuvat kognitiivista turvallisuutta uhkaavien tekijöiden eteneminen informaatioympäristössä ensin yksilöön, minkä jälkeen yksilöiden kautta yhteisöihin. Ilmiötä kiihdyttävät sosiaalisen median algoritmit, jotka painottavat yksilöille näkyvässä sisällössä näiden kanssa samanmielistä sisältöä. Suomen kaltaisessa laajasti digitalisoituneessa yhteiskunnassa informaatio leviää todennäköisesti juuri kuvatulla tavalla, eikä ole syytä olettaa suomalaisten olevan sen paremmin turvassa vaikuttamiselta kuin muiden yhtä laajasti digitalisoituneiden valtioiden asukkaiden. Disinformaation torjunnassa sen levityskanavien tunnistaminen on sekä Popescun (2021) että Waltzmanin (2017) mukaan olennaista. Levityskanavien tunnistaminen digitaalisessa ympäristössä edellyttää informaatiovirtojen kartoittamista ja niissä liikkuvan datan analysointia.

2.1.2 Naton asiakirjat

Kuten todettu aiemmin, vertaisarvioitua tieteellistä tutkimusta kognitiivisesta turvallisuudesta on olemassa vain vähän. Tästä syystä tässä tutkimuksessa esitellään myös Naton piirissä tehtyä tutkimusta aiheesta. Naton laaja turvallisuuskäsitys sekä tunnistetut uhkamallit ovat osa Suomen tulevaisuuden puolustusta, joten niiden kirjaukset on perusteltua ottaa huomioon suomalaisen yhteiskunnan turvallisuussuunnittelussa. Naton sisällä jaettuja tutkimustuloksia on järkevä käyttää Suomenkin tulevaisuuden turvallisuussuunnittelussa, ja voidaan perustellusti olettaa, että näin tullaan myös tekemään. Tässä luvussa esitellään lyhyesti Naton näkemys kognitiivisen turvallisuuden teemasta sekä siihen liittyvistä ilmiöistä. Esittelyssä käsitellään ainoastaan julkisesti saatavilla olevaa materiaalia.

Naton piirissä kognitiivista turvallisuutta on käsitelty ainakin vuodesta 2019 alkaen, tuolloin termillä *cognitive security*. 2019 Naton strategisen viestinnän osaamiskeskus, *Nato strategic communication center of excellence*, julkaisi kokoelman tutkimuksista, jotka käsittelevät kognitiivisen turvallisuuden ilmiötä eri näkökulmista. Julkisista lähteistä ei löydy tietoa, miten Nato on sotilasliittona reagoinut tunnistamaansa kognitiivisen vaikuttamisen uhkaan, vai onko reagoinut ollenkaan. Julkisesti saatavilla olevasta materiaalista laajimman kuvan Naton käsityksestä kognitiivisen turvallisuuden tematiikasta ja ilmiöistä antaa vuonna 2021 pidetyn Naton innovaatiokeskuksen konferenssin kokoelmajulkaisu (Claverie ym., 2022). Konferenssissa käsiteltiin aihetta termillä *cognitive warfare* – kognitiivinen sodankäynti. Sen katsotaan olevan kuudes sodankäynnin ulottuvuus, maa-meri-ilma-avaruus-kyber- jaottelun jatkumona. Kehityksen voi nähdä osana jatkumoa, jossa Nato tunnusti Kyberin uudeksi toimintaympäristöksi vuonna 2016 (Du Cluzel & Claverie, 2022). Bernal ym. (2020) menevät termien määrittelyssä pidemmälle, ja erottavat kognitiivisen- ja informaatio-sodankäynnin toisistaan siten, että kognitiivisessa sodankäynnissä keskitytään informaatiovirtojen sijaan ihmisten reaktioihin.

Kognitiivisessa sodankäynnissä manipuloidaan sosiaalista, psykologista ja informaatioympäristöä tarkoituksena vaikuttaa siihen, miten yksilöt ja ryhmät ajattelevat ja toimivat (Claverie ym., 2022). Vaikuttamalla ihmisten käsityksiin ja uskomuksiin voidaan horjuttaa yhteiskuntia, asevoimia tai jopa murtaa liittolaisuuksia. (Claverie ym., 2022). Kognitiivinen sodankäynti on määritelty muun muassa seuraavasti:

Cognitive warfare is achieved by integrating cyber, information, psychological, and social engineering capabilities. Exploiting information technology, it seeks to create confusion, false representations, and uncertainty with a deluge of information overabundance or misinformation. This is achieved by focusing attention on false targets, by causing distraction, by introducing false narratives, radicalizing individuals, and amplifying social polarization to muster the cognitive effects needed to achieve short-term and long-term objectives. (Claverie ym., 2022. s.23)

Naton määritelmä kognitiiviselle sodankäynnille ei juuri eroa Waltzmanin (2017) ja Popescun (2021) määritelmästä kognitiiviselle turvallisuudelle. Nato käsittelee asiaa sotilaallisesta näkökulmasta, minkä vuoksi määritelmässä ja aiheen käsittelyssä syvennyttään erityisesti asevoimien toimintaan ilmiöön liittyen. Toisaalta Naton piirissä kognitiivisen sodankäynnin operaatioilla nähdään olevan myös paljon yhteistä sosiaalisen median toimijoiden mekanismien kanssa (Masakowski & Blatny (toim.), 2023). Siviiliyhteiskunnassa kognitioon vaikuttavan toiminnan vaikutukset ovat samankaltaiset kuin sotilaallisessa ympäristössä, tästä syystä kognitiivisen turvallisuuden teemaa käsiteltäessä näitä kahta ei ole tarkoituksenmukaista täysin erottaa toisistaan. Naton määrittelemän kognitiivisen sodankäynnin voi näin käsittää olevan kognitiivisen vaikuttamisen teeman ilmentymä sotilaallisessa toimintaympäristössä, joka ei sisällöltään tai toimintatavoiltaan juurikaan eroa siviiliyhteiskuntaan kohdistuvasta vaikuttamisesta. Suomalaisen yhteiskunnan kannalta olennaista on huomata, että Natossa on tunnistettu

kognitiivisen vaikuttamisen ilmiö, sen on päätelty muodostavan uuden sodankäynnin ulottuvuuden, ja ilmiötä on alettu tutkia.

2.1.3 Suomalainen tutkimus

Kognitiivista turvallisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa ei ole tutkittu laajasti, eikä aiheesta löydy tutkimuskirjallisuutta tai muita julkaisuja. Osassa hybridivaikuttamista koskevaa tutkimusta on sivuttu kognitiivisen turvallisuuden teemaa, mutta se on aina kuitenkin jäänyt käsittelyssä vain sivuosaan. Vuonna 2018 julkaistu Ulkopoliittisen instituutin raportti Hybridivaikuttaminen ja demokratian resilienssi on esimerkki siitä, miten aihetta on sivuttu suomalaisessa tutkimuksessa, mutta se ei ole ollut varsinaisesti tarkastelun kohteena. Raportissa käsitellään hybridivaikuttamisen keinovalikoimaa taloudellisen painostuksen, vaaleihin kohdistuvan vaikuttamisen sekä informaatiovaikuttamisen näkökulmista. Kognitiivista turvallisuutta ei mainita tällä termillä, mutta käsitellään ”kognitiivisten virtojen” esiintymistä yhteiskunnassa, millä tarkoitetaan verkostoaanalyysin keinoin löydettäviä informaation kulkuväyliä yhteiskunnallisessa tiedonkullussa. Yhteiskunnan sisäisen luottamuksen vähentäminen, yhteiskunnan polarisointi sekä demokratian uskottavuuden heikentäminen mainitaan raportissa esimerkkeinä hybridivaikuttamisen päämääristä. Kognitiivisen turvallisuuden teemaa on siis sivuttu, mutta eri termien alla, ja käsittely on ollut pintapuolista.

Tämän tutkimuksen tarkastelun näkökulman kanssa samansuuntaisinta suomalaista akateemista käsittelyä edustaa Valtioneuvoston kanslian keskustelupaperi Kognitiivinen intruusio vuodelta 2023. Keskustelupaperissa käsitellään psykologisia tekijöitä, jotka ovat hybridivaikuttamisen tehokkuuden ja torjunnan kannalta olennaisia. Hybridivaikuttaminen rajataan julkaisussa käsittelemään hybridivaikuttamisen piiristä ainoastaan informaatio- ja psykologisen vaikuttamisen toiminnot. Kognitiivisen intruusion määritellään käsittävän erityisesti psykologiset ja sosiaaliset keinot, joilla voidaan vaikuttaa hybridivaikuttamisen tehokkuuteen (Mikkola ym., 2023). Intruusio- termillä viitataan tunkeutumiseen, jonka määritetään olevan aggressiivista ihmisen suvereniteetin loukkaamista.

Keskustelupaperissa yksilötason informaatiovaikuttamisen tehokkuuden nähdään perustuvan ihmisen luontaisen tiedonkäsittelyn ominaisuuksiin, jotka pyrkivät epävarmuuden vähentämiseen. Ihmismielen alttius pinnalliseen ajatteluun ja yksinkertaistukseen nähdään keskustelupaperissa altistavan ihmiset uskomaan yksinkertaista, tutun tuntuista informaatiota helpommin, kuin prosessointia ja vaivannäköä vaativaa uutta tietoa. Tämän vaikutuksen nähdään korostuvan etenkin jos viestiä toistetaan useasti, jolloin se muuttuu ihmiselle tutummaksi. Yhteisö- ja yhteiskuntatasolla hahmotetaan ideologioiden ja uskomusten leviämistä sekä leviämisen potentiaalisia vaikutuksia yhteisöön tai yhteiskuntaan. Samanhenkisten yhteisöissä tapahtuvan mielipiteiden radikalisoitumisen, sekä vahvistuvan mielikuvan oman mielipiteen yleisyydestä nähdään olevan merkittäviä tekijöitä kognitiivisen vaikutuksen leviämisessä. Yhteiskunnan polarisaatiota ja yhteiskunnan keskinäisen luottamuksen heikentymistä pidetään

kehityksenä, joka voi johtaa autoritaaristen liikkeiden ja -johtajien valtaannousuun. Keskustelupaperin johtopäätöksissä korostetaan demokratioiden toiminnan kannalta olennaista luottamusta instituutioihin, sekä tämä luottamussuhteen alttiutta ulkopuoliselle vaikuttamiselle. Keinona heikentää hybridi- ja informaatiovaikuttamisen mahdollisuuksia vaikuttaa suomalaiseen yhteiskuntaan mainitaan kollektiivisen resilienssin parantaminen. Kollektiivista, eli jaettua resilienssiä voitaisiin keskustelupaperin mukaan parantaa varmistamalla, että suomalaisilla on jokin sosiaalinen yhteisö, johon tuntee yhteenkuuluvuutta, sekä edistämällä eri yhteisöjen välistä kommunikointia. Yksisuuntainen viestintä viranomaisten suunnalta yhteisöille ei keskustelupaperin mukaan enää nyky-yhteiskunnassa riitä, vaan tarvitaan kaksisuuntaista viestintää, jolloin myös eri yhteisöillä on mahdollisuus osallistua keskusteluun viranomaisten kanssa. Keskustelupaperin viimeisessä kappaleessa tunnistetaan tarve huomioida kognitiivisen intruusion teemat suomalaisessa turvallisuussuunnittelussa sekä -strategioissa.

Valtioneuvoston kanslian keskustelupaperista tekee tämän tutkimuksen kannalta merkityksellisen se, että siinä tunnistetaan kognitioon vaikuttamisen mahdollisuus, jäsennellään tapoja sen mahdolliseen toteutukseen sekä pohditaan sille altistavia yhteiskunnallisia tekijöitä. Vaikka siinä käsitellään kognitiivisia ilmiöitä yleisluontoisesti, ovat sisällöt erityisen osuvia suomalaiselle yhteiskunnalle. Keskustelupaperin julkaisu osoittaa aihepiirin olevan tutkimuksen ja kiinnostuksen kohteena valtionhallinnossa korkealla tasolla, ja antaa olettaa, että aiheeseen keskittyvää tutkimusta pidetään tarpeellisena. Kognitiivisen intruusion suhdetta yhteiskunnan turvallisuusrakenteisiin tai elintärkeisiin toimintoihin siinä ei kuitenkaan käsitellä, eikä myöskään pohdita ilmiön tarkasteltavuutta yhteiskunnan tasolla. Keskustelupaperi toimii, tavoitteensa mukaisesti, keskustelun avauksena teemasta suomalaisessa yhteiskunnassa, sekä tiedotteena, että aihepiiriä pidetään tärkeänä osana suomalaisen yhteiskunnan turvallisuutta.

Suomalainen tutkimus kognitiivisen turvallisuuden teemasta etenee tällä hetkellä erityisesti käynnissä olevien tutkimushankkeiden kautta. Aihetta sivuvia tutkimushankkeita on käynnissä useita, esimerkiksi IRWIN- hanke, joka käsittelee tiedon huoltovarmuutta kompleksisessä ympäristössä, sekä PURE-hanke, jossa tutkitaan puolustustahtoa informaatiovaikuttamisen ympäristössä. Jyväskylän yliopiston KILPI-hanke, jonka osa tämä tutkimus on, käsittelee nimenomaisesti informaatiopsykologista- ja kognitiivista turvallisuutta.

2.2 Yhteiskunnan turvallisuusstrategia

Yhteiskunnan turvallisuusstrategia (YTS) on tärkein Suomen valtion turvallisuustoimintaa linjaava valtiorhallinnon asiakirja. Siinä määritetään yhteiskunnan toiminnan kannalta olennaiset turvallisuustoimijat, kokonaisturvallisuuden malli sekä yhteiskunnan elintärkeät toiminnot. Valtioneuvoston periaatepäätöksenä se sisältää toimintaohjeita, velvoitteita sekä strategisia tehtäviä eri turvallisuustoimijoille, tavoitteena edistää yhteiskunnan turvallisuutta, vakautta ja kestävyyttä kriisitilanteissa. YTS:n linjaukset ovat voimassa vaalikausien yli, mikä

lisää sen merkittävyyttä ja vaikuttavuutta kulloisenkin poliittisen ohjauksen rinnalla. Vuonna 2010 ilmestynyt ensimmäinen Yhteiskunnan turvallisuusstrategia korvasi valtiollista turvallisuutta määrittävänä asiakirjana aiemman Yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen turvaamisen strategian. Viimeisin, tässä tutkimuksessa viitattu YTS on julkaistu vuonna 2017. YTS:ssa linjatut kunkin elintärkeän toiminnon strategiset tehtävät on esitetty taulukossa liitteessä 1.

2.2.1 Turvallisuustoimijat

YTS määrittää yhteiskunnan turvallisuustoimijat laajasti, ulottuen aktiivisista yksilöistä valtioonhallintoon. Näiden lisäksi turvallisuustoimijoiksi nimetään myös muun muassa yhteisöt, järjestöt, kunnat, viranomaiset ja elinkeinoelämä. Kaikkien mainittujen toimijoiden nähdään vaikuttavan ihmisten arkeen, ja tätä kautta voivan vaikuttaa myös yhteiskunnan turvallisuuteen. Turvallisuustoimijoiden määritelmän laajuus viestii YTS:n määrittelemän ja edistämän kokonaisturvallisuuden laaja-alaisuutta yhteiskunnassa; kaikki halutaan osallistaa yhteiskunnan turvallisuustyöhön. Laaja-alainen lähestyminen on myös tarpeen suomalaisen kokonaisturvallisuuden mallin menestyksekkäälle toteuttamiselle. Suomalainen kokonaisturvallisuuden malli, jossa kaikki yhteiskunnan toimijat osallistetaan turvallisuustyöhön, on kansainvälisesti ainutlaatuinen sekä myös vaativa monilta osin. Turvallisuustoimintaa on sovittava yhteen monien toimijoiden kesken, ja työnjakoa tämän osalta on määritettävä. Kaikki tämä vaatii yhteistyösapuolilta jaettua näkemystä turvallisuustyöstä yleisesti, sekä oman koordinaatioelimen yhteistoiminnan järjestämiseksi.

2.2.2 Kokonaisturvallisuus

YTS:ssa linjataan kokonaisturvallisuuden konsepti, jonka avulla yhteiskunnan on tarkoitus varautua siihen kohdistuviin uhkiin ja riskeihin. Varautumiseen osallistuvat kaikki turvallisuustoimijat kukin omalla alallaan, ja Puolustusministeriön alainen Turvallisuuskomitea valvoo ja koordinoi varautumisen toteutusta kansallisesti. Tämä malli itsessään muodostaa kokonaisturvallisuuden, joka perusosiltaan koostuu turvallisuus- ja varautumistyötä edistävästä turvallisuustoimijoista sekä näitä koordinoivasta Turvallisuuskomiteasta. YTS määrittää kokonaisturvallisuuden kahdella eri tavalla:

Kokonaisturvallisuus on suomalaisen varautumisen yhteistoimintamalli, jossa yhteiskunnan elintärkeistä toiminnoista huolehditaan viranomaisten, elinkeinoelämän, järjestöjen ja kansalaisten yhteistyönä. (YTS, 2017, s.7)

Sekä

Tila, jossa yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin kohdistuviin uhkiin ja riskeihin on varauduttu. (YTS, 2017, s.93)

Määritelmien keskinäinen erilaisuus jättää tulkinnanvaraa kokonaisturvallisuuden luonteesta sekä merkityksestä; onko kysymyksessä lopulta yhteistoimintamalli, vai yhteiskunnallinen tila, johon tulee pyrkiä?

Varautuminen sekä yhteiskunnan elintärkeät toiminnot korostuvat molemmissa määritelmissä, joten näiden voidaan katsoa olevan kokonaisturvallisuuden konseptin keskiössä.

2.2.3 Varautuminen

Varautumisella YTS:ssa tarkoitetaan toimenpiteitä, joilla varmistetaan yhteiskunnan toimintojen jatkuvuus häiriötilanteissa sekä poikkeusoloissa. Kaikkien yhteiskunnan turvallisuustoimijoiden on tarkoitus osallistua varautumiseen omalta osaltaan. Valtionhallinto ja tietyt elinkeinoelämän toimijat ovat lailla velvoitettuja jatkamaan toimintaansa ja tuottamaan normaalioloissa tuottamansa palvelut myös normaaliolojen häiriötilanteissa sekä poikkeusoloissa. Näiden varautumisen voidaan katsoa olevan erityisen tärkeää yhteiskunnan normaalin toiminnan mahdollistamiseksi. Elintärkeisiin toimintoihin liittyvää varautumista johtaa valtioneuvosto yhteistyössä toimivaltaisen ministeriön kanssa. Kunkin ministeriön kansliapäällikön tehtäviin kuuluu oman hallinnonalansa turvallisuudesta ja varautumisesta huolehtiminen.

2.2.4 Yhteiskunnan elintärkeät toiminnot

Elintärkeät toiminnot ovat YTS:n keskiössä. Ne ovat toimintoja, jotka on turvattava kaikissa olosuhteissa yhteiskunnan toiminnan mahdollistamiseksi. Toiminnot on luokiteltu seitsemään osa-alueeseen, joista monet asemoituvat useamman turvallisuustoimijan toiminta-alueelle. Tämä poikkisektoraalisuus korostaa elintärkeiden toimintojen laaja-alaisuutta, ja kokonaisturvallisuuden yhteistoimintamallin ja eri toimijoiden välisen koordinaation tarpeellisuutta turvallisuustyötä tehtäessä. Yhdessä Kansallisen riskiarvion kanssa elintärkeät toiminnot muodostavat lähtökohdan yhteiskunnan varautumiselle kaikilla tasoilla. Yhteiskunnan elintärkeät toiminnot ovat:

- Johtaminen
- Kansainvälinen ja EU-toiminta
- Puolustuskyky
- Sisäinen turvallisuus
- Talous, infrastruktuuri, huoltovarmuus
- Väestön toimintakyky ja palvelut
- Henkinen kriisinkestävyys

Johtamisen osa-alue YTS:ssa tarkoittaa johtamiskykyä kaikilla yhteiskunnan toimintatasoilla; valtioneuvoston ja alueellisella ja paikallisella tasolla. Johtamiskyky muodostuu päättäjien tarvitsemasta tilannekuvasta, yhteistyöstä turvallisuustoimijoiden välillä sekä strategisesta viestinnästä. Elintärkeitä toimintoja uhkaavien häiriötilanteiden johtamisessa YTS:ssa korostuvat toimivaltaisen

viranomaisen vastuu operatiivisen toiminnan johtamisesta sekä viranomaisten keskinäisten johtovastuiden selkeys. Johtamiskyvyn varmistamiseksi YTS:ssa esitetään mahdollisina keinoina valtioneuvoston tilannekeskuksen vahventaminen sekä ylimääräisen kansliapäällikkökokouksen järjestäminen. Alue- ja paikallishallinnon johtamiskyvyn varmistamista käsitellään valtionjohtotasoa suppeammin; sen linjataan tapahtuvan valtionjohtotason toimintaa mukaillen.

Kansainvälinen ja EU-toiminta määritellään YTS:ssa hyvin laveasti; kansainväliseen toimintaan osallistuvat kaikki yhteiskunnan tasot omissa viitekehysissä, ja valtionhallinto osallistuu EU- päätöksentekoon. Kansainvälisen toiminnan tavoitteita ei listata kattavasti, vain muutama päämäärä nostetaan erikseen esiin. EU-turvallisuusyhteistyön nähdään vaikuttavan suomalaisen yhteiskunnan turvallisuussuunnitteluun. Nykyaikaisten laajavaikutteisten uhkien, esimerkiksi terrorismin, järjestäytyneen rikollisuuden ja pandemioiden leviämisen luonteiden mukaisesti uhkat eivät rajaudu valtioiden rajoihin, vaan leviävät monesti hallitsemattomasti valtiosta toiseen. EU-turvallisuusyhteistyön tarkoitus on edesauttaa näistä uhkista selviytymistä kansainvälisen yhteistyön keinoin. EU- toiminnasta turvallisuusyhteistyön ohella mainitaan EU:n päätöksentekoon osallistuminen. Kansainvälistä toimintaa elinkeinoelämässä, järjestöjen toiminnassa ja yksilöiden elämässä ei määritellä tarkemmin, joten sen jäsenitys jää YTS:ssa varsin vähäiseksi.

YTS:n mukaan puolustuskyvyn osa-alueen tavoite on muodostaa riittävä ennaltaehkäisevä kynnyks Suomea vastaan suunnatulle sotilaallisen voiman käytölle ja sillä uhkaamiselle. Tämän ennaltaehkäisevän kynnyksen muodostavat yhteisvaikutuksessa puolustusjärjestelmä, yhteiskunnan varautuminen, kansallinen viranomaisyhteistyö sekä kansainvälinen puolustusyhteistyö. Perinteisten sotilaallisten uhkien lisäksi YTS:ssa mainitaan Suomen varautuvan myös uusiin, entistä monipuolisempiin uhkiin, joissa yhdistyy sotilaalliset ja ei-sotilaalliset toiminnot. Näihin varautumista kuvataan YTS:ssa seuraavasti:

Perinteisten sotilaallisten uhkien lisäksi Suomi varautuu vastaamaan entistä monitahoisempiin uhkiin, joissa yhdistyvät sotilaalliset ja ei-sotilaalliset keinot. Valmiutta sotilaallisiin ja ei-sotilaallisiin uhkiin vastaamiseksi kehitetään osana kokonaisturvallisuuden toimintamallia viranomaisten, elinkeinoelämän sekä järjestöjen ja kansalaisten yhteistoimintana. Puolustushallinto vastaa sotilaallisten uhkien ennaltaehkäisystä ja torjunnasta sekä tukee muuta yhteiskuntaa ja viranomaisia kokonaisturvallisuuden toimintamallin mukaisesti. (YTS, 2017, s.18)

Kirjauksessa huomionarvoista on, että sotilaalliset uhkat osoitetaan puolustushallinnon vastuulle, mutta ei-sotilaallisille uhkille ja näiden kahden yhdistelmille ei osoiteta vastuutahoa. Ei-sotilaalliset uhkat voivat koskea mitä tahansa elintärkeää toimintaa, joten niitä voidaan katsoa käsiteltävän muiden elintärkeiden toimintojen osioissa. Sotilaallisten ja ei-sotilaallisten toimintojen yhdistelmät kuitenkin tunnistetaan YTS:ssa, mutta niiden tarkempi määrittely sekä vastuunjako valtionhallinnon kesken niihin liittyen puuttuu. Tämän voidaan nähdä jättävän aukon yhteiskunnan puolustukseen nimenomaan sotilaallisia ja ei-sotilaallisia toimintoja yhdistäville operaatioille. Puolustuskyvyn osa-alueen kohdalla on

erityisesti otettava huomioon, että viimeisin YTS on vuodelta 2017, jolloin Suomi oli vielä sotilaallisesti liittoutumaton. Nykyisen Nato-liittolaisuuden voidaan perustellusti olettaa vaikuttavan puolustuskyvyn suunnitteluun ja sen osa-alueen sisäisiin linjauksiin ja kehittämisen painopisteisiin.

Sisäistä turvallisuutta ei erikseen määritellä yhtenäisenä kokonaisuutena YTS:ssa. Sisäisen turvallisuuden osa-alueen kuvauksessa linjataan pyrkimykset ehkäistä suomalaisiin ja suomen yhteiskuntaan kohdistuvia rikoksia, onnettomuuksia ja ympäristövahinkoja. Kansallisen ja kansainvälisen viranomaisyhteistyön merkitystä tavoitteen saavuttamiseksi korostetaan. Osa-alueen esittelyssä YTS:ssa käsitellään joitakin sisäisen turvallisuuden osa-alueita omissa kappaleissa: väestön oikeusturva, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen, rajaturvallisuus, toimitusketjujen ja tavaroiden turvallisuus, meripelastus, pelastustoimi yleisesti, väestönsuojelu, hätäkeskuspalvelu, maahanmuutto sekä kemikaali-, säteily- ja biologiset uhkat. Tarkennetun jäsenyyksen puuttuessa näiden voidaan katsoa muodostavan sisäisen turvallisuuden osa-alueen ydintoiminnot.

Talouden, infrastruktuurin ja huoltovarmuuden osa-alue esitellään YTS:ssa kattavasti, ja kaikki kolme erillistä osaa esitellään ydintoimintoineen. Talousjärjestelmän kyky rahoittaa valtion toiminta turvataan kaikissa olosuhteissa. Tämän varmistamisen pääosassa ovat henkilöstöresurssin riittävyys, soveltuvien toimittajien saatavuus sekä taloussektorin valvonta ja sääntely. Infrastruktuuriin liittyen korostetaan tieto- ja viestintäjärjestelmien sekä digitaalisten palveluiden merkitystä. Perinteinen fyysinen infrastruktuuri käsitellään vain lyhyesti. Huoltovarmuuden osuudessa vesi- ja elintarvikehuolto käsitellään laajimmin, työvoiman ja energian saanti mainitaan, mutta näiden saatavuuden varmistamisen toimenpiteitä ei juurikaan esitellä. Talouden, infrastruktuurin ja huoltovarmuuden varmistamisen toimintojen teknologiapainotteisuus tunnistetaan ja huomioidaan varautumisessa.

Väestön toimintakyky ja palvelut -osa-alue käsittää yhteiskunnan peruspalveluiden tuottamisen: sosiaaliturvan, sosiaali- ja terveysterveystoimet sekä yhteiskunnalle keskeiset koulutuspalvelut. Kansalaisten luottamusta näihin peruspalveluihin, ja tämän luottamuksen merkityksellisyttä häiriötilanteista selviämisessä korostetaan YTS:ssa. Sosiaali- ja terveysterveystoimia käsitellään yhtenä kokonaisuutena, erillisiä osa-alueita ei nosteta esiin missään yhteydessä. Tämä antaa olettaa, että kaikki normaaliolojen palvelut pyritään pitämään toiminnassa myös normaaliolojen häiriötilanteissa sekä poikkeusoloissa. Poikkeusolojen palveluntuotannon haastavuus tunnistetaan; avun tarvitsijoiden määrä yleensä lisääntyy häiriötilanteissa.

Henkinen kriisinkestävyys käsitetään YTS:ssa hyvin laajana kokonaisuutena. Osa-alueeseen katsotaan kuuluvan YTS:n esittelyn mukaan muun muassa kansalaisten luottamus viranomaisiin, yhteiskunnassa toimimisen tiedot ja taidot, osallisuus ja yhteisöllisyys, kriittinen medialukutaito ja luotettava journalismi, syrjäytymisen ehkäisy ja eriarvoisuuskehityksen torjuminen, stressitekijöiden hallitseminen sekä arjen rutiinien ylläpito. Tarkka määritelmä henkiselle kriisinkestävyydelle on:

Henkisellä kriisinkestävyydellä tarkoitetaan yksilöiden, yhteisöjen ja yhteiskunnan sekä kansakunnan kykyä kestää kriisitilanteiden aiheuttamat henkiset paineet ja selviytyä niiden vaikutuksilta. (YTS, 2017, s.22)

Henkinen kriisinkestävyys on tiiviistä määritelmästä huolimatta edellä mainitun listauksen mukaisesti YTS:ssa jokseenkin hajanainen kokonaisuus, johon on osa-alueen kuvauksesta päätellen liitetty vaikutuksia ainakin viranomaistoiminnasta, kansalaisten koulutuksesta nykyaikaiseen informaatioympäristöön, yhteisöjen toiminnasta, sosiaalipolitiikasta sekä häiriötilanteiden valtakunnallisesta hallinnasta. Esittelyssä viitataan myös Puolustuskyvyn esittelyssä mainittuun eisotilaalliseen toimintaan, esiteltäessä mahdollisuus, että yhteiskunnan instituutioita, valtionjohdon asemaa ja päättäjien luotettavuutta voidaan pyrkiä tarkoituksellisesti heikentämään. Kansalaisten viranomaisten toimintaa kohtaan kokee luottamusta korostetaan, ja todetaan luottamuksen muodostuvan muun muassa viranomaisten viestinnän kautta.

2.3 Kansallinen riskiarvio

Kansallinen riskiarvio on Sisäministeriön laatima julkinen asiakirja, joka yhdessä YTS:n kanssa muodostaa perustan valtion varautumistoiminnalle (YTS, 2017). Kansalliseen riskiarvioon on kerätty poikkihallinnollisena työnä eri valtionhallinnon aloilta tietoa näitä uhkaavista riskeistä, sekä näiden vaikutuksista YTS:n määrittämiin elintärkeisiin toimintoihin ja näitä edistäviin strategisiin tehtäviin. Kansallisen riskiarvion laatiminen perustuu EU:n päätökseen, jonka mukaan kaikkien jäsenmaiden tulee kehittää näiden riskiarvioiteja kansallisella sekä paikallisella tasolla (No 1313/2013/EU). Kansallisia riskiarvioiteja on laadittu Suomessa vuosina 2015, 2018 sekä 2023.

Jo johdannossa korostetaan Kansallisen riskiarvion 2023 (2023) ja YTS:n yhteyttä. YTS:n rooli ylempänä ohjaavana asiakirjana käy ilmi kirjauksista, joissa YTS:n todetaan määrittävän yhteiskunnan elintärkeät toiminnot sekä näitä turvaavat strategiset tehtävät. Kansallinen riskiarvio 2023 (2023) tukee YTS:ää määrittämällä ajankohtaisia uhkia sen tavoitteiden saavuttamiselle. Kansallinen riskiarvio 2023 (2023) on varautumisen suunnittelun tärkein työkalu, mistä johtuen YTS ja Kansallinen riskiarvio muodostavat yhdessä valtiollista varautumista ohjaavan kokonaisuuden. Seuraavissa alaluvuissa esitellään Kansallinen riskiarvio 2023 (2023) tämän tutkimuksen kannalta olennaisin osin, sekä arvioidaan sen sisältöjen suhdetta kognitiivisen turvallisuuden teemaan.

2.3.1 Turvallisuusympäristö muutoksessa

Suomen turvallisuusympäristöön vaikuttavat monet muutoskehitykset, jotka voivat olla kansallisia, kansainvälisiä tai globaaleja. Kansallisessa riskiarviossa 2023 (2023) turvallisuusympäristön muutoksista käsitellään sellaisia kehityskulkuja, joidenka nähdään vaikuttavan kattavasti koko turvallisuusympäristöön ja

jotka voivat vaikuttaa tunnistettujen uhkamallien toteutumiseen sekä näiden vaikutusten ketjuuntumiseen.

Ulko- ja turvallisuuspoliittisen ympäristön muutoksista suurimpina esille nousevat suurvaltojen kilpailun voimistuminen sekä kansainvälisen sääntöpohjaisen maailmanjärjestyksen heikentyminen. Venäjän hyökkäyksen Ukrainaun todetaan horjuttavan koko Euroopan turvallisuusjärjestystä, sekä osoittavan Venäjän olevan valmis käyttämään sotilaallista voimaa omien intressiensä ajamiseen. EU:n merkitys Suomen turvallisuudelle tunnistetaan muun muassa toteamalla EU:n olevan Suomen ulkopolitiikan merkittävin vaikuttamiskanava.

Yhteiskunnallisen muutoksen vaikutuksia käsitellään Kansallisessa riskiarviossa 2023 (2023) kattavasti. Muun muassa yhteiskunnan polarisoituminen, eriarvoistumisen lisääntyminen, syrjäytyminen, yhteiskunnallisen osallistumisen erot, osattomuus, rikollisuus, väkivaltainen radikalisoituminen sekä digitaalinen eriarvoistuminen nähdään suomalaisen yhteiskunnan turvallisuutta haastavina kehityskulkuina. Hyvinvoinnin epätasaisen jakautumisen nähdään aiheuttavan yhteiskunnallisia jännitteitä sekä vastakkainasettelua. Kansallinen riskiarvio 2023 (2023) tunnistaa, että epäluottamusta instituutioita sekä toisia kansanryhmiä kohtaan voidaan pyrkiä hyödyntämään, ja ilmiötä on mahdollista kiihdyttää pahantahtoisella informaatiovaikuttamisella. Ilmiöstä todetaan muun muassa:

Yksilön näkökulmasta sisällöltään oikean tiedon ja luotettavien tietolähteiden erottaminen mielipiteisiin pohjautuvasta tai epäluotettavasta tiedosta ja tietolähteistä on hankaloitunut. Tällä on merkitystä kaikkien ihmisten, erityisesti haavoittuvassa asemassa olevien tiedonsaantiin. - - Tuottamalla ja jakamalla vääristeltyä tietoa sosiaalisen median alustoilla voidaan mobilisoida suuria ihmisjoukkoja ja lisätä yleistä levottomuutta sekä vastakkainasettelua yhteiskunnassa. Samalla turvallisuusviranomaisien kohtaaman vastustamisen ja siihen liittyvän väkivallan ja maalittamisen arvioidaan lisääntyvän edelleen. (Kansallinen riskiarvio 2023, 2023, s.22)

Edellä kuvatun ilmiön ja sen vaikutusten voidaan katsoa olevan kognitiivisen turvallisuuden ja yhteiskunnallisen turvallisuuden välisen suhteen keskiössä. Kansallinen riskiarvio 2023 (2023) tunnistaa kansalaisten informaatioympäristön muutoksen: ”Yksilön näkökulmasta sisällöltään oikean tiedon ja luotettavien tietolähteiden erottaminen mielipiteisiin pohjautuvasta tai epäluotettavasta tiedosta ja tietolähteistä on hankaloitunut.” Tunnistetaan vaikuttamiselle erityisen altis populaatio: ”haavoittuvassa asemassa olevat”. Lisäksi tunnistetaan ilmiön merkittävyyteen vaikuttavia ominaisuuksia, muun muassa kyky tavoittaa suuria joukkoja sekä kyky vaikuttaa näiden ajatuksiin ja toimintaan. Suomalaisten tuntema korkea luottamus viranomaisia kohtaan tunnistetaan, ja mainitaan yhteiskuntaa suojaavana tekijänä. Tätä luottamusta pidetään merkittävänä osana yhteiskunnan kriisinkestävyttä ja kykyä vastata erilaisiin häiriötilanteisiin.

Kansallisen riskiarvion 2023 (2023) mukaan digitalisaatio on johtanut yhteiskunnan yhä suurempaan riippuvaisuuteen tietoliikenneverkoista sekä tietojärjestelmistä. Kehitys on nopeaa, sen loppua ei ole nähtävissä, ja todennäköisesti teknologiset järjestelmät ovat tulevaisuudessa yhä monimutkaisempi ja enemmän sidoksissa toisiinsa. Tietoliikenneyhteyksiin suhtaudutaan kriittisenä

infrastruktuurina, jonka puuttuessa normaali toiminta häiriintyy. Tietoverkkokorkeus, valtiollinen tietoverkkovakoilu sekä verkon yli tapahtuva yritysvaloilu nhdään nykyaikaisten yhteiskuntien uhkina, joita aiheuttavat niin yksityshenkilöt, rikollisorganisaatiot kuin myös valtiot.

Hybridivaikuttaminen nhdään Kansallisessa riskiarviossa 2023 (2023) suomalaista yhteiskuntaa uhkaavana tekijänä, jolla on monia ilmenemismuotoja. Sen tunnusomaisina piirteinä mainitaan pitkäkestoisuus, suunnitelmallisuus, monien vaikuttamismuotojen yhdistäminen, laillisten ja laittomien keinojen käyttäminen sekä kaikkien toimien toteuttaminen siten, että toimijan oma rooli kokonaisuudessa on kiistettävissä. Hybridivaikuttamisen kohteista mainitaan suoraan Suomen yhteiskuntaan vaikuttaminen sekä Suomeen vaikuttaminen osana suurempaa yhteyttä, esimerkiksi EU:ta. Esimerkkeinä vaikuttamisen kohteista mainitaan suomalaisten luottamus oman yhteiskunnan poliittiseen järjestelmään, toisiin kansalaisiin, poliittisiin päätöksentekijöihin sekä EU:n toimintakykyyn ja yhtenäisyyteen. Vaikuttamisen tavoitteet voivat olla moninaisia, ja ne voivat olla verhottu näennäisen ystävällismieliseen toimintaan, esimerkiksi kauppasuhteiden tiivistämiseen. Informaatioympäristössä tapahtuvaa vaikuttamista jäsenneään seuraavasti:

Informaatioympäristössä tapahtuvan vaikuttamisen kohteena ovat yhteiskuntaa koossa pitävät sidokset, kuten ihmisten luottamus toisiinsa, demokratiaan, päätöksentekoon ja oikeusvaltioon. Toiminnan tavoitteena on heikentää yhteiskunnan päätöksentekokykyä ja toimivuutta sekä rapauttaa kansallista arvopohjaa. Tavoitteena voi myös olla pyrkimys vaikuttaa Suomen kansainväliseen asemaan, liittolaissuhteisiin tai maineeseen. (kansallinen riskiarvio 2023, 2023, s. 26)

Kansallisessa riskiarviossa 2023 (2023) hybridivaikuttamisen mainitaan tapahtuvan usein sananvapauden piirissä, jolloin viranomaisten puuttumiskynnys ei ylity. Hybridivaikuttamisen nhdään tapahtuvan monesti demokraattisen järjestelmän heikkouksia hyödyntämällä, esimerkiksi kuormittamalla tavoitteellisesti yhteiskunnan järjestelmiä. Osana hybridivaikuttamisen keinovalikoimaa mainitaan muun muassa vaalihäirintä, välineellistetty muuttoliike, taloudellisten riippuvuuksien luominen sekä päätöksentekijöihin vaikuttaminen. Näiden lisäksi kriittisen infrastruktuurin sabotointi sekä sotilaalliset voimannäytöt mainitaan fyysisinä vaikuttamiskeinoina, joilla voidaan pyrkiä myös psykologiseen vaikutukseen. Hybridivaikuttamisessa olennaista on sen vaikea tunnistettavuus, laillisten ja laittomien keinojen yhdistäminen samaan päämäärään, sekä toimijan osoittamisen kiistettävyyys.

2.3.2 Arvioidut uhkamallit ja häiriötilanteet

Tässä luvussa käsitellään ne uhkamallit ja häiriötilanteet, joiden tarkoituksena arvioidaan olevan yksilöiden kognitiivisiin prosesseihin vaikuttaminen, tai jotka voivat aiheutua tahallisesta, suoraan yksilöiden tai yhteisöjen kognitiivisiin prosesseihin vaikuttamisesta. Näiden uhkamallien kuvailut Kansallisessa riskiarviossa 2023 (2023) sisältävät valtionhallinnon turvallisuusasiakirjoista viimeisimmän näkemyksen kyseessä olevien ilmiöiden luonteesta, sekä näiden

vaikutuksista suomalaiseseen yhteiskuntaan. Näillä perustein tässä luvussa esitellään informaatiovaikuttamisen uhkamalli, sekä muiden uhkamallien ja häiriötilanteiden kuvailujen relevantit kohdat, joissa korostuvat ihmisten kognitioon vaikuttamaan pyrkivät toimet, erityisesti informaatio- tai hybridivaikuttaminen. Kansallinen riskiarvio 2023 (2023) sisältää kuvaukset yhteensä viidestätoista eri uhkamallista ja häiriötilanteesta:

- Informaatiovaikuttaminen
- Poliittinen, taloudellinen ja sotilaallinen painostus
- Sotilaallisen voiman käyttö
- Laajamittainen maahantulo ja painostaminen maahantulijoita ohjaimalla
- Yhteiskunnan rakenteisiin tai laajoihin ihmisjoukkoihin tehty terroristinen tai muu väkivaltainen isku
- Isojen väkijoukkojen, ryhmien tai yhteisöjen väkivaltainen liikehdintä tai yhteiskuntajärjestystä vaarantava toiminta
- Julkisen talouden häiriö
- Rahoitusjärjestelmän häiriö
- Energiahuollon häiriöt
- Tieto- ja viestintäverkkojen ja palveluiden häiriöt
- Kuljetusten jatkuvuuden häiriöt
- Terveysturvallisuuden häiriöt
- Vesihuollon häiriöt
- Elintarvikehuollon häiriöt ja ruoka- ja ravintoturvan heikkeneminen
- Laajat tai pitkäkestoiset onnettomuustilanteet

Kaikki mainitut uhkat ja häiriötilanteet voivat toteutuessaan vaikuttaa yksilöiden kokemukseen omasta turvallisuudestaan, mutta eivät välttämättä vaikuta suoraan tämän käsityksiin tai kognitiivisiin prosesseihin. Yhteiskunnallinen vaikutus todennäköisimmin aiheutuu, jos uhkia toteutuu useampi yhtä aikaa, tai yhden uhkan toteutuminen johtaa seuraavan toteutumiseen lyhyen ajan sisällä.

Kansallisen riskiarvion 2023 (2023) informaatiovaikuttamisen uhkamallin esittelyssä korostetaan modernin informaatioympäristön sekä globaalisti vaikuttaneen digitaalisten informaatioteknologioiden yleistymisen vaikutusta yhteiskuntien turvallisuuteen. Kehitys on mahdollistanut vaivattoman osallistumisen kansalaisyhteiskunnan toimintaan sekä demokratiaan, mutta teknologioiden käytön kasvu on aiheuttanut uudenlaisia haittoja:

Vihamielinen informaatiovaikuttaminen, vaalihäirintä, disinformaation tarkoituksellinen levittäminen, vihapuhe ja verkossa tapahtuva häirintä ovat nousseet demokratiaa, ihmisten yhdenvertaisuutta, sanan- ja mielipiteenvapautta sekä lehdistön vapautta uhkaaviksi tekijöiksi. Informaatiovaikuttaminen uhkaa pahimmillaan yhteiskunnan koossa pitävää luottamusta ja sitä voidaan hyödyntää myös osana hybridivaikuttamista. (kansallinen riskiarvio 2023, 2023, s.31)

Edellisessä sitaatissa on kattava listaus informaatiovaikuttamisen ilmenemis-
muodoista. Samalla se on ajankohtaisin valtionhallinnon näkemys tavoista, joilla
yhteiskunnan turvallisuuden kannalta kriittisiin toimijoihin voidaan vaikuttaa
pahantahtoisella viestinnällä. Tarkempi kuvaus informaatiovaikuttamisesta on:

Informaatiovaikuttamisella tarkoitetaan järjestelmällistä toimintaa, jolla pyritään vai-
kuttamaan yleiseen mielipiteeseen, ihmisten käyttäytymiseen ja päätöksentekijöihin
sekä sitä kautta yhteiskunnan toimintakykyyn. Kyse on toiminnasta, jonka tavoitteena
on saada kohde tekemään itselleen haitallisia päätöksiä ja toimimaan omaa etuaan vas-
taan tai ohjata kohde toimimaan toisen eduksi. (kansallinen riskiarvio 2023, 2023, s.31)

Informaatiokampanjoiden tehostuminen ja monipuolistuminen tunnistetaan,
sekä niiden kyky muokata ihmisten mielipiteitä. Lisäksi tunnistetaan, että fyysis-
essä maailmassa tapahtuvalla vaikuttamisella voi olla vaikutus myös informaatio-
ympäristöön. Näin ollen fyysisen maailman toimilla, esimerkiksi kriittisen inf-
rastruktuurin sabotoinnilla, voidaan saavuttaa vaikutuksia myös informaatio-
ympäristössä. Huomionarvoista on, että ylikansallisten sosiaalisen median yhti-
öiden vaikutus ja vastuu yhteiskunnallisen keskustelun moderaattoreina tunnis-
tetaan, ja ilmiötä pidetään haitallisena. Vastatoimena tälle mainitaan EU:n pyrki-
mys kehittää näitä toimijoita koskevaa sääntelyä alueellaan. Näillä yrityksillä
mainitaan olevan suuri valtapotentiaali, mutta tämän tarkemmin niiden mahdol-
lisuuksia vaikuttaa ihmisiin ei käsitellä. Kognitiivisen turvallisuuden kannalta
olennaista pohdintaa sosiaalisen median sovellusten kyvystä vaikuttaa kognitii-
visiin prosesseihin tai kognitiivisiin kykyihin ei käydä.

Kansallisessa riskiarviossa 2023 (2023) informaatiovaikuttamisen takana
olevan toimijan tunnistetaan voivan olla valtiollisen toimijan lisäksi ei-valtiollin-
nen, mutta toimijan todentamisen ja tämän saamisen vastuuseen todetaan olevan
haastavaa. Vaikuttamisoperaatioiden luonteeseen kuuluu toimiminen laillisuu-
den harmaalla alueella, ja toiminnan pitäminen viranomaisien puuttumiskyn-
nyksen alapuolella. Tätä edistetään käyttämällä hyväksi muun muassa lainsää-
dännön porsaanreikiä sekä vaikeasti valvottavia toiminnan muotoja. Suomalai-
seen yhteiskuntaan kohdistuneiden informaatiokampanjoiden kerrotaan näyt-
täytyneen disinformaation levittämisenä muun muassa ihmisten kohtelusta, vi-
ranomaisien ja julkishallinnon toiminnasta sekä historiallisista tapahtumista. Esi-
merkkinä mainitaan Covid-pandemian aika, jolloin informaatioympäristössä le-
vitettiin väärää tietoa rokotteista, sekä uhkailtiin ja häirittiin niin asiantuntijoita
kuin viranomaisiakin. Muun muassa Bernalin (2019) mukaan Venäjä ja Kiina le-
vittivät tuolloin väärää tietoa viruksen alkuperästä.

Yksilöihin vaikuttamisen keinoina Kansallisessa riskiarviossa 2023 (2023)
mainitaan painostaminen, perättömien kanteluiden tekeminen, henkilökohtais-
ten tietojen levittäminen tai tällaisiin toimiin kannustaminen. Henkilöön kohdis-
tuvasta informaatiovaikuttamisesta mainitaan erikseen maalittaminen, jonka ta-
voitteista annetaan esimerkkeinä keskustelun tukahduttaminen, provosointi ja
vastakkainasettelun luominen. Journalisteihin kohdistuessaan maalittaminen
voi vaikuttaa yhteiskunnalliseen keskusteluun, luottamukseen instituutioihin
sekä heikentää luottamusta demokratiaan.

Kansallisessa riskiarviossa 2023 (2023) luonnehditaan informaatiovaikuttamisen pohjana käytettävien narratiivien olevan tunteisiin vetoavia ja olemassa olevia yhteiskunnallisia jakolinjoja hyödyntäviä ja vahvistavia. Ihmismielen tunnustetaan olevan taipuvainen uskomaan asioita, joita kuulee itselleen läheisistä lähteistä, ja joihin muut vaikuttavat uskovan. Tämän mainitaan vaikeuttavan henkilöön vetoavien kertomusten vastustamista.

Kansallisessa riskiarviossa 2023 (2023) suomalaisella yhteiskunnalla nähdään olevan informaatiovaikuttamiselta suojaavia tekijöitä, muun muassa kansalaisten kokema luottamus toisiinsa, yhteiskunnallisiin instituutioihin ja demokratiaan, viranomaisiin, oikeusvaltioon sekä vastuullisesti toimivaan mediaan. Kansakuntaa yhdistäviä tekijöitä nähdään uhkaavan kasvava vastakkainasettelu yhteiskunnassa, syrjäytyminen sekä polarisaatio. Näiden nähdään heikentävän kansakunnan sisäistä luottamusta sekä sitä kautta yhteiskunnan kriisinsietokykyä.

Informaatiovaikuttaminen mainitaan myös poliittisen, taloudellisen ja sotilaallisen painostuksen keinona. Painostamisen yhteydessä vihamielisen tahon kerrotaan voivan pyrkiä vaikeuttamaan legitiimiä päätöksentekoa sekä peittämään todellista tilannetta syöttämällä informaatioympäristöön itselleen edullista disinformaatiota. Tätä voidaan tehdä perinteisissä medioissa, sosiaalisessa mediassa tai fyysisessä maailmassa esimerkiksi peitetoiminnan avulla. Yhtä lailla informaatioympäristön mainitaan olevan osa-alue, jota hyödynnetään suurella todennäköisyydellä myös osana mahdollista sotilaallisen voiman käyttöä. Tämän yhteydessä korostetaan informaatioympäristön valvontaa ja valmistautumista mahdollisiin vastatoimiin sen sisällä. Osana sotilaallisia informaatio-operaatioita pyrkimyksenä mainitaan olevan informaatioympäristön muokkaaminen muun muassa jakamalla haitallista tai vääristeltyä tietoa, vaikuttamalla tiedon saatuuteen ja tuhoamalla tiedonsiirtojärjestelmiä.

(Sotilaallisessa) Informaatio-operaatiossa pyritään vaikuttamaan ihmisten ajatteluun ja toimintaan hyökkääjän kannalta edullisella tavalla sen sotilaallisten ja poliittisten tavoitteiden saavuttamiseksi. (Kansallinen riskiarvio 2023, 2023, s.39)

Samojen keinojen kerrotaan olevan käytettävissä myös painostettaessa ohjaamalla maahantulijoita. Näihin operaatioihin liittyen Kansallisessa riskiarviossa 2023 (2023) pidetään todennäköisenä, että painostava valtio liittyy toimintaansa myös informaatiovaikuttamista, tarkoituksenaan lisätä painostettavan valtion sisäistä vastakkainasettelua ja näin edistää yhteiskunnan polarisaatiota ja epäyhtenäisyyttä.

Informaatiovaikuttaminen liitetään osaksi hybridivaikuttamisen keinovalikoimaa Kansallisessa riskiarviossa 2023 (2023). Hybridivaikuttamisen määrittelmä vaihtelee lähteittäin, esimerkiksi Sisäministeriö määrittelee sen verkkosivuillaan seuraavalla tavalla:

Hybridiuhissa on kyse pahantahtoisesta ulkoisesta vaikuttamisesta, jolla valtiollinen toimija pyrkii eri keinoja yhdistelemällä systemaattisesti vaikuttamaan kohteena olevaan maahan. Hybridivaikuttamisen tavoitteena on hyödyntää kohteeksi valitun valtion haavoittuvuuksia ja pyrkiä tekemään se mahdollisimman peitellysti.

Hybridivaikuttaminen on autoritääristen valtioiden keskeinen vaikuttamisväline. Keinovalikoimaan voi kuulua esimerkiksi poliittisia, diplomaattisia, taloudellisia ja sotilaallisia keinoja sekä informaatio- ja kybervaikuttamista. (Sisäministeriö, Hybridiuhat ja hybridivaikuttaminen, luettu 2.2.2024)

Hybridivaikuttamisen määritelmä on hyvin laaja, koska sen keinovalikoimiin katsotaan yleisesti kuuluvan kaikki keinot, joilla pahantahtoiset valtiot voivat edistää omia pyrkimyksiään. Edellisen lainauksen mukaisesti hybridivaikuttamisessa pyritään hyödyntämään kohdevaltion heikkouksia. Siten, jos heikkouksia löytyy kognitiivisen turvallisuuden alueelta, voidaan olettaa näitä käytettävän hyväksi. Väkivaltaista liikehdintää käsiteltäessä Kansallisessa riskiarviossa 2023 (2023) tunnistetaan mahdollisuus vaikuttaa kohdevaltioon fyysisellä toiminnalla, jonka tarkoituksena on saada aikaan vaikutuksia myös informaatioympäristössä. Esimerkkinä tällaisesta toiminnasta annetaan yhteiskunnassa sisäsynnyisesti olevan liikehdinnän provosoiminen tekeytymällä osaksi sitä. Näin voidaan eskaloida tilanteita ja esimerkiksi mielenosoituksia väkivaltaisiksi mellakoiksi.

Kansallinen riskiarvio 2023 (2023) käsittelee monipuolisesti Suomen turvallisuusympäristöä, sen muutoksia sekä näiden muutoksien aiheuttajia. Sen sisältämät uhkamallit ja häiriötilanteet ovat ajankohtaisia ja vakavia, mutta tämän tutkimuksen kannalta olennaiseen kognitiiviseen turvallisuuteen ne eivät juurikaan ota kantaa. Informaatiovaikuttamisen uhkamallia käsiteltäessä liikutaan toki kognitiivisen turvallisuuden piiriin kuuluvalla alueella, mutta kansalaisten kognitiota ja sen suojaamista ei erikseen käsitellä, eikä kognitiivisen turvallisuuden kenttää jäsennetä. Yksilö-, yhteisö- tai yhteiskuntatason toimenpiteitä pahantahtoiselta kognitioon kohdistuvalta vaikuttamiselta suojautumiseksi ei pohdita, vaikka tunnistetaan että näillä tasoilla vaikutuksia todennäköisesti ilmenee. Myöskään vastuullisia tahoja näiden uhkien torjumiseksi ei jäsennetä, eikä valtiotuhonhallinnon alojen tai viranomaisten roolien välillä käydä pohdintaa.

2.4 Sosiaalisen ekologian malli

Tässä tutkimuksessa tarkastellaan kognitiivista turvallisuutta yksilön, yhteisöjen sekä yhteiskunnan näkökulmasta. Tämä laaja-alainen tarkastelu edellyttää ilmiön kokonaisvaltaista hahmottamista, ja tämän hahmottamisen selkeyttämiseksi tutkimuksessa käsitellään kognitiivista turvallisuutta myös sosiaalisen ekologian teorian kautta (Bronfenbrenner, 1977). Teoriaa sosiaalisesta ekologiasta valittiin käyttää tässä tutkimuksessa, koska se jäsentää ihmisen suhdetta ympäröivään maailmaan nykyaikaisen turvallisuusympäristön kannalta olennaisella tavalla. Sen jaottelun mukaisten systeemien tasot soveltuvat suoraan käytettäväksi suomalaisen yksilön turvallisuusympäristön hahmottamisessa, sillä tasot kuvastavat yksilöä ympäröivää maailmaa välittämättä yksilön henkilökohtaisista ominaisuuksista. Yhteiskunnallisesta näkökulmasta olennaista onkin ennen kaikkea teorian mahdollistaman tarkastelun laajuus, ja tämä onkin

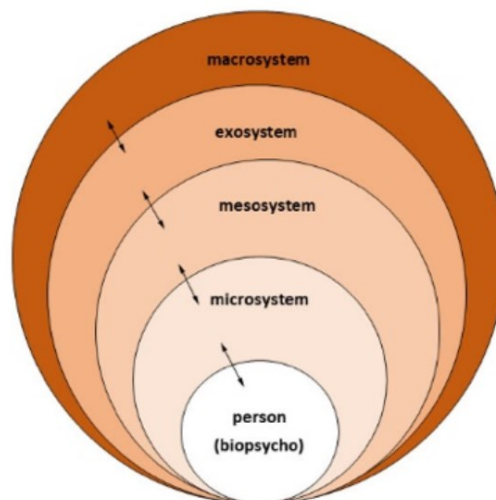
Bronfenbrennerin (1977) teorian vahvuus. Siinä hahmotetaan yksilöä ympäröivä todellisuus aina kulttuurisista normeista konkreettisiin, yksilöä lähellä oleviin toimijoihin. Tämä antaa mahdollisuuden tarkastella teorian piirissä modernia turvallisuusympäristöä tarkoituksenmukaisessa laajuudessa ilman teorian asettamia rajoitteita. Yksilö on teoriassa tarkastelun keskiössä, kuten myös kognitiivisen turvallisuuden arvioinnissa tässä tutkimuksessa.

Teoria on alun perin kehitetty kuvaamaan lapsen ja tämän ympäristön suhdetta kehityspsykologisesta näkökulmasta. Kasvaessaan lapsi on vuorovaikutuksessa muuttuvan ympäristönsä kanssa, ja ympäristö vaikuttaa lapseen eri tavalla eri tasojensa kautta (Bronfenbrenner, 1977). Bronfenbrenner (1977) määrittää sosiaalisen ekologian tasot seuraavasti:

- Mikrosysteemi on sosiaalisen ekologian tasoista yksilöä lähin. Mikrosysteemi on yksilön ja ympäristön välisten suhteiden rakennelma, jossa yksilö on omana itsenään vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa jossakin fyysisessä ympäristössä, esimerkiksi koulussa.
- Mesosysteemi on taso, jolla yksilön mikrosysteemit ovat yhteydessä ja vuorovaikuttavat toistensa kanssa, esimerkiksi perheen ja koulun yhteistyön kautta.
- Eksosysteemi on mikrosysteemejä etäisempi taso, jonka toimijoihin yksilö ei itse kuulu, mutta jotka vaikuttavat konkreettisesti niihin ympäristöihin, joissa yksilö toimii. Esimerkiksi massamedia tai julkishallinto.
- Makrosysteemi on yksilöstä kaukaisin sosiaalisen ekologian taso, joka koostuu yksilöä ympäröivistä kulttuurisista instituutioista ja ominaisuuksista. Tällaisia ovat muun muassa koulutusjärjestelmä ja poliittinen järjestelmä.

Bronfenbrennerin teorian systeemien suhde on tapana esittää kuviona yksilöä ympäröivistä kehistä, kts. kuvio 1.

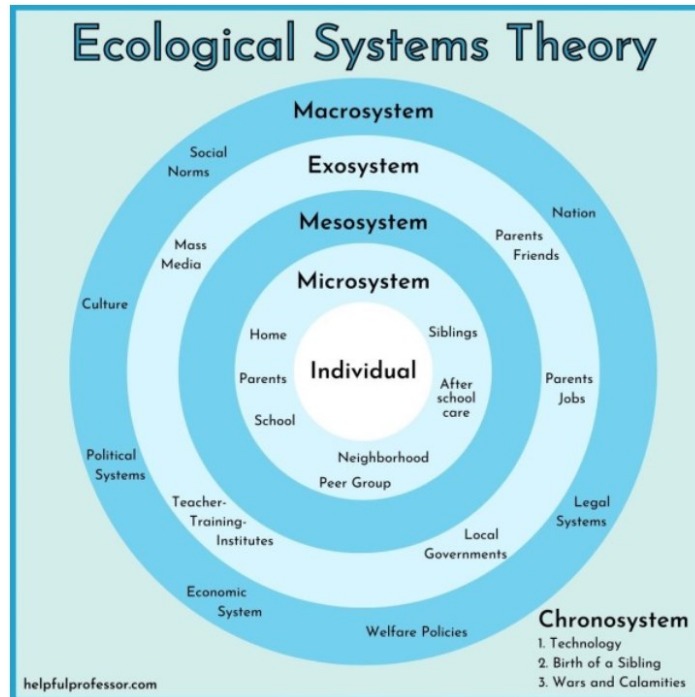
KUVIO 1 Tyypillinen sosiaalisen ekologian visualisointi (Begun, 2024)

Bronfenbrennerin (1977) teoria sosiaalisesta ekologiasta ja sen eri tasoista jäsentää yksilön ja tämän ympäristön suhdetta tavalla, jota voidaan lapsen kasvun kehityopsykologisen tarkastelun lisäksi käyttää muihinkin tarkoituksiin. Tässä tutkimuksessa Bronfenbrennerin (1977) sosiaalisen ekologian teorian systeemien jaottelua käytetään suomalaisessa yhteiskunnassa elävän yksilön ympäristön hahmottamiseen.

Haastattelujen sujuvuuden ja niihin varatun ajan riittävyyden varmistamiseksi haluttiin varmistua siitä, että haastateltaville on tarjottu valmiiksi teoreettinen kehys, johon voivat viitata omissa näkemyksissään kognitiivisesta turvallisuudesta suomalaisessa yhteiskunnassa. Bronfenbrennerin (1977) teoria sosiaalisesta ekologiasta esiteltiin haastateltaville ennen haastattelua lähetetyssä esimateriaalissa, jotta nämä pystyivät tutustumaan sen tasoihin, sekä muodostamaan käsityksen sen tavasta jaotella sosiaalinen todellisuus. Esimateriaalissa lähetetty kuvaus sosiaalisen ekologian tasoista esitetään kuviossa 2.

KUVIO 2 Esimateriaalin sosiaalisen ekologian visualisointi (Drew, 2022).

Kun kognitiivista turvallisuutta tarkastellaan yksilön näkökulmasta, keskitytään mallin keskiöön, ja tarkastellaan tätä ympäröiviä tasoja; miten ympäröivät tasot voivat vaikuttaa yksilöön, mitä vaikutusmekanismeja eri tasojen toimijoilla on sekä mitkä ovat yksilön mahdollisuudet vaikuttaa siihen, miten eri tasojen toimijat voivat häneen vaikuttaa.

Yhteisöjä tarkastellessa keskitytään edelleen mallin keskiöön, jonne tällöin sijoitetaan yhteisö yksilön sijaan. Yhteisön luonne yksilöistä koostuvana kokonaisuutena on otettava tarkastelussa huomioon, mikä muuttaa siihen vaikuttavien tahojen sijaintia systeemien kehillä. Esimerkiksi mikrosysteemit ovat henkilökohtaisia, eikä kahdella yhteisön jäsenellä ole samoja mikrosysteemejä, joten

jos yhteisöön halutaan vaikuttaa, on valittava jokin koko yhteisön tavoittava keino. Tällainen voisi löytyä esimerkiksi eksosysteemin tasolta.

Yhteiskunnan tasolla ilmiötä tarkastellessa otetaan tarkasteltavaksi pääasiassa makro- ja eksosysteemien tasot. Yhteiskunnan päättävät elimet voivat vaikuttaa suorimmin juuri näihin tasoihin, joten niiden vaikutusmekanismit ja keskinäisriippuvuudet ovat tällöin tarkastelun kohteena. Toki yhteiskunnallisten instituutioiden päätösten halutaan vaikuttavan myös yksilöihin, mutta näiden päättämät ja toimeenpanemat muutokset tapahtuvat ensisijaisesti muualla kuin yksilössä tai tämän mikrosysteemissä.

Kognitiivisen turvallisuuden ilmiötä tarkastellessa on tarpeen tarkastella kaikkia kolmea edellä mainittua tasoa; yksilö, yhteisö ja yhteiskunta, mutta näiden lisäksi on syytä hahmottaa myös näiden tasojen keskinäisriippuvuus. Kaikki kolme tasoa vaikuttavat toisiinsa kaksisuuntaisesti, eikä mikään taso ole täysin toisen kontrolloitavissa. Yhteiskunnallinen päätöksenteko vaikuttaa yksilöihin, mutta myös yksilöt vaikuttavat yhteiskuntaan, erityisesti järjestyessään yhteisöiksi. Tästä kaksisuuntaisesta vaikuttamisesta johtuen myös kognitiivisen turvallisuuden ilmiötä tarkasteltaessa on huomioitava ”alhaalta ylöspäin” tapahtuva vaikuttaminen. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi yksittäisten mielipidevaikuttajien merkityksen huomioimista, kansanliikkeiden voiman tunnistamista tai uusien viestintäteknologioiden, kuten sosiaalisen median, tärkeyden huomioimista yhteiskunnallisen turvallisuustoiminnan suunnittelussa.

3 TUTKIMUSMENETELMÄ

Tässä tutkimuksessa hyödynnetään laadullisen tutkimuksen metodeja pyrki-
myksessä saavuttaa mahdollisimman laaja-alainen analyysi asiantuntijoiden nä-
kemyksistä kognitiivisesta turvallisuudesta sekä näiden näkemysten suhteesta
turvallisuustoimintaa ohjaaviin asiakirjoihin sekä sosiaalisen ekologian malliin.
Tutkimus, jossa asiantuntijoiden näkemyksiä hyödynnetään ilmiön selittämi-
sessä edellyttää laadullista tutkimusotetta. Laadullisessa tutkimuksessa tutki-
taan erityisesti käsityksiä ja kokemuksia (Creswell, 2009). Hirsjärven ja Hurmeen
(2022) mukaan ihmisten sanomaa tutkittaessa on hyväksyttävä joitakin ihmistut-
kimuksen perustavanlaatuisia ominaisuuksia, esimerkiksi se, että ihmisen raken-
tamien merkitykset kokemuksistaan ilmaistaan kielen avulla. Heidän mukaan
kieli on sosiaalisessa vuorovaikutuksessa elävä rakenne, ja kielen välittämät kon-
septit muokkautuvat vuorovaikutuksessa haastateltavan ja haastattelijan välillä.

Asiantuntijahaastattelujen tulosten sidostaminen sosiaalisen ekologian
malliin (Bronfenbrenner, 1977) auttaa jäsentämään tuloksia suhteessa kansalai-
siin ja yhteiskuntaan. Malli esittelee yksilön kokemusympäristön rakentumisen
sosiaalisina tasoina, joiden kanssa ihminen on jatkuvassa vuorovaikutuksessa, ja
joidenka kautta ihminen hahmottaa ja muokkaa omaa ja muiden todellisuutta.
Ihmisten käsitys todellisuudesta on subjektiivinen ja sosiaalisesti rakentunut
(Hirsjärvi & Hurme, 2022), mikä pyritään tutkimuksessa huomioimaan tarkaste-
lemalla kognitiivisen turvallisuuden ilmiötä sosiaalisen ekologian mallin (Bron-
fenbrenner, 1977) kautta. Näin saadaan haastattelujen tuloksia tulkittua siten,
että ihmisten subjektiivisten kokemusten suhde ympäröivään maailmaan hah-
mottuu sosiaalisen ekologian mallin tasojen mukaisesti.

Tässä luvussa esitellään tämän tutkimuksen rakentumisen kehityskulku,
kvalitatiivisen tutkimuksen sekä haastattelututkimuksen yleiset pääpiirteet sekä
tämän tutkimuksen haastattelujen käytännön järjestelyt.

3.1 Tutkimuksen rakentuminen

Tällä tutkimuksella halutaan selvittää kognitiivisen turvallisuuden ilmiön ominaisuuksia suomalaisessa yhteiskunnassa. Aihepiirin vähäisen aiemman tutkimuksen vuoksi ilmiön tarkastelukulma tässä tutkimuksessa on laaja. Tutkimusongelmaa lähestytään varsinaisen tutkimuskysymyksen sekä kahden alakysymyksen kautta:

- Minkälainen merkitys kognitiivisella turvallisuudella on suomalaiselle yhteiskunnalle?

Alakysymykset:

- Miten yhteiskunnan elintärkeät toiminnot vaikuttavat kognitiiviseen turvallisuuteen suomalaisessa yhteiskunnassa?
- Miten kognitiivinen turvallisuus rakentuu suomalaisessa yhteiskunnassa?

Tutkimuksen aihepiirin, tutkimusaiheen uutuuden ja tutkimuskysymysten laadun vuoksi määrällisen tutkimuksen koettiin tarjoavan vain yksinkertaisen näkymän monimutkaiseen aiheeseen, mistä syystä laadulliset menetelmät näyttäytyivät parempana vaihtoehtona ilmiön tutkimiselle.

Laadullisessa tutkimuksessa tutkimusaineisto voidaan kerätä monin eri tavoin (Vilka, 2005). Tässä tutkimuksessa haluttiin pureutua kognitiivisen turvallisuuden sekä yhteiskunnallisen turvallisuuden aihepiireihin. Erityisesti näiden kahden keskinäinen vuorovaikutus kiinnosti; miten ne suhteutuvat Suomessa toisiinsa. Kirjallisuuskatsaus ei mahdollistanut vastausten saamista, koska aihetta käsittelevää kirjallisuutta ei etsinnöissä löytynyt. Mielenkiinnon kohteena olleen yhteiskunnallisen turvallisuuden näkökulman luonteen vuoksi todettiin, että ilmiöstä on saatava tietoa tahoilta, jotka toimivat yhteiskunnallisen turvallisuuden suunnittelun ja toimeenpanon parissa. Kognitiotieteilijöitä lähestymällä oltaisiin myös voitu saada tietoa aihepiiristä, painottuen erityisesti kognition osuuteen ja siihen liittyvään teoriaan. Mielenkiinnon suuntautuessa enemmän yhteiskunnan ja turvallisuuden teemoihin kuin kognition teoriaan, päätettiin suunnata aineistonkeruu näille aloille. Yhteiskunnallisen turvallisuuden näkökulma oli lisäksi rajattava selkeästi, jotta tutkimuksen tulokset on mahdollista sidostaa johonkin konkreettiseen turvallisuutta määrittävään kokonaisuuteen. Tähän valittiin YTS:n määrittämät elintärkeät toiminnot niiden tunnettuuden, kattavuuden sekä yhteiskunnallisessa turvallisuudessa keskeisyyden vuoksi.

Aineistonkeruu päätettiin suunnata korkealle tasolle yhteiskunnallisessa päätöksenteossa; ministeriöihin. Ministeriöissä työskentelevät virkamiehet ja asiantuntijat ovat olennaisessa osassa yhteiskunnallista päätöksentekoa sekä päätösten valmistelua. Heidän käsityksensä aihepiiristä nähtiin olevan relevantteja tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi, sisältäen teoreettisen ymmärryksen yhteiskunnallisen turvallisuuden suunnittelutyöstä sekä toimeenpanosta.

Haastattelujen arvioitiin olevan soveltuvin tapa saada tutkimuksen kannalta relevanttia tietoa asiantuntijoilta. Myös kyselytutkimuksella oltaisiin voitu kerätä laadullinen aineisto asiantuntijoilta. Tämän katsottiin kuitenkin rajoittavan asiantuntijoiden mahdollisuutta syventää omaa näkemystään aiheesta, sekä tarpeettomasti korostavan kyselyn kysymyksenasettelun merkitystä aineiston muodostuksessa.

Tuomen ja Sarajärven (2002) mukaan joustavuus on yksi haastattelun suurimmista eduista tiedonkeruumenetelmänä. Haastattelututkimuksella haluttiin mahdollistaa haastateltaville vapaus kertoa näkemyksiään laajasti, ja mahdollisuus lähteä syntyvien ajatusten myötä pohtimaan aihetta uusista näkökulmista. Tuomen ja Sarajärven (2002) mukaan teemahaastattelu korostaa nimenomaan ihmisten tulkintoja ja heidän asioille antamia merkityksiä. Haastattelujen suorittamisen haasteet myös tunnistettiin, muun muassa, että korkean tason virkamiehiltä voisi olla haastavaa saada haastattelua, ja ollakseen tiivis ja tehokas on haastattelun oltava hyvin ennalta suunniteltu.

3.2 Haastattelututkimus

Haastattelun tarkoituksena yleisellä tasolla on kerätä tietoa haastateltavan kokemuksista, tunteista, ajatuksista tai mielipiteistä (Hirsjärvi & Hurme, 2022). Haastattelun erottaa keskustelusta se, että haastattelulla kerätään tarkoituksellisesti aineistoa käytettäväksi jotakin käyttötarkoitusta varten (Hirsjärvi & Hurme, 2022). Tätä jaottelua täydentää edelleen määritelmä tutkimushaastattelu, joka tarkoittaa tieteelliseen tutkimukseen käytettävän aineiston keräämiseen tarkoitettua haastattelua.

Tutkimushaastattelut jaetaan strukturoituihin, puolistrukturoituihin ja strukturoimattomiin haastatteluihin perustuen siihen miten tarkasti haastattelun kysymykset ja kulku on suunniteltu ennalta (Vilkka, 2005; Tuomi & Sarajärvi, 2002). Tuomen ja Sarajärven (2002) mukaan strukturoitu haastattelu mahdollistaa aihepiirin täsmällisen käsittelyn ennalta päätettyjen kysymysten kautta. Heidän mukaan tämä yksinkertaistaa aineiston analyysia, ja helpottaa tutkimuksen järjestämistä. Lisäksi haastattelu on mahdollista suorittaa myös lomakehaastatteluna. Puolistrukturoitu haastattelu on heidän mukaan rakenteeltaan joustavampi kuin strukturoitu, sisältäen edelleen joitakin valmisteltuja kysymyksiä tai keskustelunavauksia tutkimuksen aihepiirin sisältä. Heidän mukaan teemahaastatteluksikin kutsutun puolistrukturoidun haastattelun tarkoitus on ohjata haastattelun kulkua halutun aihepiirin parissa sitomatta käytävää keskustelua kuitenkaan ainoastaan määritettyihin kysymyksiin. Tuomi ja Sarajärvi (2002) korostavat strukturoimattoman haastattelun olevan lajeista eniten keskustelunomainen. Heidän mukaan tässä haastattelutyypissä ei ole enakkoon valmisteltuja kysymyksiä, vaan haastattelija elättää keskustelua haastateltavan kertomuksen perusteella, tehden havainnot myös itse keskustelun kulusta ja sitä ohjaavista seikoista. Heidän mukaan haastattelija ohjaa haastateltavaa muodostamalla mahdollisimman avoimia kysymyksiä haastateltavan kertomuksesta, ja näin

mahdollistaa haastateltavan kertomuksen jatkumisen. Hirsjärven ja Hurmeen (2022) mukaan haastattelutyypin väliset rajat eivät ole aina selkeitä, ja eri haastatteluissa voi olla ominaisuuksia useammasta eri haastattelutyypistä.

On otettava huomioon, että puolistrukturoidun haastattelun luonteesta on tutkimusmenetelmäkirjallisuudessa erilaisia tulkintoja. Eskola ja Suoranta (1998) määrittelevät puolistrukturoidun haastattelun olevan samanlainen kuin strukturoitu haastattelu siten, että kysymykset ovat ennalta suunniteltu, mutta vastausvaihtoehtoja ei anneta. Hirsjärvi ja Hurme (2022) tunnistavat aiheesta olevan useita eri tulkintoja, ja esittelevät oman määritelmänsä kiistellyjä ominaisuuksia yhdistävästä haastattelumuodosta nimellä teemahaastattelu. He määrittelevät teemahaastattelun olevan hengeltään lähempänä strukturoimatonta kuin strukturoitua haastattelu. Teemahaastattelu jättää valinnanvaraa tutkijalle haastattelukertojen, haastattelukysymysten määrän ja keskustelun johdattelutyylin suhteen. Lähtökohtaisesti ainoa asia joka teemahaastattelussa on oltava ennalta päätetty, on haastattelun aihepiiri. Hirsjärven ja Hurmeen (2022) mukaan tällä tavoin korostetaan haastateltavan kertomaa asioista tutkijan kysymysten muotoilua ja keskustelun johdattelu tärkeämpänä tekijänä haastatteluaineiston muodostuksessa. Eskola ja Suoranta (1998) näkevät teemahaastattelun vahvuutena haastateltavan vapauden puhua vapaamuotoisesti, jolloin muodostuva aineisto edustaa tarkasti tämän puhetta.

Tutkimusta suunniteltaessa on mainittujen haastattelun hyvien puolien lisäksi otettava huomioon haastatteluihin tiedonkeruumenetelmänä liittyvät haasteet. Myersin (2008) mukaan haasteita voivat aiheuttaa esimerkiksi luottamuksen puute haastateltavan ja haastattelijan välillä, liian lyhyt aika haastattelulle, haastattelijan vaikutus haastateltavan kertomukseen, kielen monimerkityksellisyyden aiheuttamat tulkintavirheet tai haastattelijan tarkoituksettomasti loukkaava käytös haastateltavaa kohtaan. Hirsjärvi ja Hurme (2022) korostavat, että haastattelun järjestäminen saattaa aiheuttaa kustannuksia, haastateltavat saattavat muuntaa mielipiteitään sekä kertomaansa sosiaalisesti hyväksyttävään muotoon, lisäksi haastattelijan tehtävään tulisi saada koulutusta, jotta haastattelu pystyy ohjaamaan haluttuun suuntaan ja näin varmistaa aineiston sopivuus kyseiseen tutkimukseen.

3.3 Haastattelujen järjestelyt

Tämän tutkimuksen haastattelutyypiksi valikoitui teemahaastattelu, joka rakentuu kognitiivisen turvallisuuden ja yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen teemojen ympärille. Haastateltavien kanssa pyrittiin käymään teemaan liittyvää keskustelua tutkimuskysymysten ohjaamana.

Tutkimusasetelman muodostuttua laadulliseksi haastattelututkimukseksi oli haastateltaviksi löydettävä kokeneita asiantuntijoita valtionhallinnosta, joiden voitiin olettaa tuntevan suomalaisen yhteiskunnan turvallisuussuunnittelun teemaa sekä sitä ohjaavia valtionhallinnon asiakirjoja. Mahdollisia haastateltavia kartoitettiin yhteiskunnallisen turvallisuustoiminnan eri aloilta yhteistyössä

Turvallisuuskomitean sihteeristön asiantuntijan kanssa. Kaikki valitut haastattelut työskenneivät tai olivat työskennelleet valtionhallinnossa jonkin yhteiskunnan elintärkeän toiminnon osa-alueella.

Jokaista elintärkeää toimintoa kohden pyrittiin saamaan yksi haastateltava. Näin haluttiin varmistua siitä, että kaikkien elintärkeiden toimintojen näkökulma tulee katettua haastatteluaineistossa, eikä mikään toiminto saa toista suurempaa painoarvoa. Elintärkeään toimintoon talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus haluttiin kuitenkin kolme erillistä haastateltavaa osa-alueiden erilaisuuden huomioimiseksi. Infrastruktuurin osalta haastateltavan asiantuntemuksen haluttiin painottuvan tietoliikenneinfrastruktuuriin, jonka arveltiin olevan suomalaisen yhteiskunnan kognitiivisen turvallisuuden kannalta olennaisin infrastruktuurin osa-alue. Taulukossa 1 on esitettynä elintärkeät toiminnot ja niitä edustavien haastateltavien sijoittuminen valtionhallinnon organisaatioihin:

TAULUKKO 1 Haastateltavien edustamat organisaatiot

Elintärkeä toiminto	Haastateltavan organisaatio
Johtaminen	Valtioneuvoston kanslia (VNK)
Kansainvälinen ja EU-toiminta	Ulkoministeriö (UM)
Puolustuskyky	Puolustusministeriö (PLM)
Sisäinen turvallisuus	Sisäministeriö (SM)
Talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus	Valtiovarainministeriö (VM) (talous) Kyberturvallisuuskeskus (KTK)(infrastruktuuri) Työ- ja elinkeinoministeriö (TEM) (huoltovarmuus)
Väestön toimintakyky ja palvelut	Sosiaali- ja terveysministeriö (STM)
Henkinen kriisinkestävyys	Opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM)

Elintärkeiden toimintojen turvaamiseksi YTS:ssa määritellään strategisia tehtäviä, jotka voivat olla kohdennettu useammalle ministeriölle. Tästä johtuen useimmat elintärkeät toiminnot kuuluvat useamman kuin yhden ministeriön ja toimijan vastuualueelle. Tämä otettiin huomioon haastateltavien valinnassa painottamalla elintärkeän toiminnon ydinsisältöä ja suhdetta valtiolliseen turvallisuustoimintaan. Valinnoissa haluttiin lisäksi painottaa haastateltavien ymmärrystä valtionhallinnon tasolta turvallisuustoiminnasta, mistä syystä valtaosan haastateltavista haluttiin olevan ministeriöissä työskenteleviä henkilöitä. Tähän tekee poikkeuksen infrastruktuurin osalta haastateltava, joka työskenteli Kyberturvallisuuskeskuksessa, joka toimii Liikenne- ja viestintäministeriön alaisuudessa, mutta on organisaationa erillään itse ministeriöstä.

Haastateltavaksi toivotuille henkilöille lähetettiin haastattelupyynnöksi sähköpostilla, johon oli liitetty lyhyt kuvaus tutkimuksesta ja sen edustamasta tutkimushankkeesta. Kaikki pyydetyt henkilöt suostuivat haastateltavaksi, ja ilmaisivat kiinnostuksensa kognitiivisen turvallisuuden aihepiiriin vastauksissaan. Haastateltaville lähetettiin noin viikko ennen haastattelua sähköpostilla tutkimuksen tietosuojailmoitus, eettinen osallistumisoikeus, tiedote tutkimuksesta sekä lyhyt esimateriaali kognitiivisen turvallisuuden aihepiiristä. Haastateltavien suostumus haastateltavaksi varmistettiin haastattelun alussa suullisesti. Haastattelut suoritettiin viikoilla 3-5 vuonna 2024. Haastattelumuotona oli

etähaastattelu internet-verkon yli Microsoft Teams-kokousohjelmaa käyttäen. Haastattelut tallennettiin ohjelman videotallennusta ja automaattisesti transkriptiota hyödyntäen, mikä mahdollisti video- ja äänitallenteen sekä haastattelun automaattisen litteroinnin tallentamisen. Litteroitujen tekstien oikeellisuus varmistettiin ja korjattiin vertaamalla niitä video- ja äänitallenteisiin. Litteroitujen aineistojen laadun varmistamisen jälkeen kuva- ja äänitallenteet poistettiin tarpeettomina, jolloin jäljelle jäi vain anonymisoitu tekstiaineisto. Haastattelujen kestot olivat välillä 1t 7min – 1t 33min, keskiarvo 1t 18min. Litteroitua haastatteluaineistoa kertyi yhteensä 198 sivua.

Haastatteluja varten koottiin esimateriaali, jonka tarkoitus oli johdattaa haastateltavat kognitiivisen turvallisuuden teemaan, jos se oli heille vieras. Esimateriaaliin perehtymällä haastateltavien toivottiin hahmottavan kognitiivisen turvallisuuden ilmiötä omatoimisesti ennen haastattelua. Esimateriaalissa oli muun muassa kognitiivista vaikuttamista käsitteleviä uutisotsikoita ja sosiaalisen median päivityksiä, käytettävien termien määritelmiä sekä kuvaus sosiaalisen ekologian (Bronfenbrenner, 1977) mallista. Esimateriaalin lopussa oli lisäksi hahmotelma haastatteluissa esitettävistä kysymyksistä.

3.4 Aineiston analysointi

Haastatteluaineiston analysointiin käytettiin Atlas.ti- ohjelmistoa. Haastatteluaineiston analysoinnissa käytettiin sekä aineistolähtöistä sisällönanalyysia että teorialähtöistä sisällönanalyysia. Aineistolähtöinen sisällönanalyysi mahdollistaa haastatteluaineiston analysoinnin vapaasti, käyttämättä olemassa olevien teorioiden tai mallien mukaisia lähtökohtaolettamia (Hsieh & Shannon, 2005). Aineistolähtöinen sisällönanalyysi korostaa teemojen nousevan aineistosta itsestään, soveltuen siten sellaisten aiheiden tutkimiseen, joita ei ole tutkittu aiemmin paljon, eikä niistä ole olemassa käyttökelpoista teoriaa johon perustaa analyysi (Elo & Kyngäs, 2008). Eskolan ja Suorannan (2015) mukaan aineistolähtöinen analyysi soveltuu erityisen hyvin perustiedon tuottamiseen jostakin ilmiöstä. Näistä ominaisuuksista johtuen aineistolähtöinen analysointitapa valikoitui suurimman osan haastatteluaineistosta käsittelyyn, koska aineiston haluttiin itsessään kehittävän teemoittelun sekä analysoitavat sisällöt. Vilkan (2005) periaatteiden mukaisesti tulosten läpinäkyvyyttä ja tutkimuksen teoreettista toistettavuutta parannetaan esittämällä tulosten yhteydessä katkelmia haastatteluaineistosta.

Haastatteluaineisto koodattiin ensimmäiseksi haastattelukysymysten mukaan, jotta haastateltavien näkemykset kustakin käsitellystä aiheesta kohdentuivat oikean kysymyksen alle. Tämän jälkeen vastausten sisällöistä muodostettiin luokituksia niiden sisältämien teemojen mukaan. Käytettiin sisältöä kuvaavia luokan nimiä, esimerkiksi ”medialukutaito”, jos haastateltava käsitteli vastauksessaan yksilön taitoa arvioida eri medioiden luotettavuutta lähteinä. Haastateltavien käyttämien termien ja ilmaisujen moninaisuuden vuoksi ei voitu tarkasti määritellä mitä sanoja haastateltavan on käytettävä, jotta jonkin luokan määritelmä täyttyy. Sen sijaan aineistosta poimittiin haastateltavan painottamia

sisältöjä ja merkityksiä, ja nämä asetettiin aiemmin muodostetun luokan sisään tai luotiin uusi, niitä paremmin kuvaava luokka. Näin aineiston luokittelu ja jäsenitys syntyi aineistosta itsestään, ja tulokset kuvastavat aineistoa ilman ennalta määritettyjä asetelmia. Sovellettu tapa noudattaa Hsiehn ja Shannonin (2005) määritelmää aineistolähtöisen analyysin vapaudesta, sekä Elon ja Kyngäksen (2008) periaatetta teemojen noususta aineistosta itsestään.

Teorialähtöinen sisällönanalyysi soveltuu laadullisen aineiston analysointiin tapauksissa, joissa ilmiötä tarkastellaan jonkin olemassa olevan teorian tai mallin kautta (Elo ym., 2022). Teorialähtöistä sisällönanalyysiä sovellettiin silloin, kun käsiteltiin haastateltavien näkemyksiä kognitiivisesta turvallisuudesta suhteessa sosiaalisen ekologian malliin (Bronfenbrenner, 1977). Tällöin analyysin pohjana käytettiin sosiaalisen ekologian mallin mukaista jaottelua ihmisen sosiaalisen elinpiirin rakentumisesta. Aihetta käsiteltäessä sekä haastattelijalla että haastateltavalla oli näkyvillä esimateriaalin kuvaus sosiaalisen ekologian mallista (Bronfenbrenner, 1977), kts. kuvio 2. Haastattelukysymykset ohjasivat haastateltavat jäsentämään näkemyksensä sosiaalisen ekologian mallin (Bronfenbrenner, 1977) tasojen mukaisesti, minkä vuoksi haastatteluaineisto jäsenyi automaattisesti mallin mukaisesti. Vastausten sisältöihin sovellettiin samoja luokkia kuin aineistolähtöisesti analysoiduissa osissa.

4 TULOKSET

Tässä luvussa esitellään teemahaastattelujen tulokset jaoteltuna neljään alalukuun. Jako perustuu aineiston ja haastattelukysymysten muodostamiin teemoihin kognitiivisen turvallisuuden ilmiön sisällä. Kunkin alaluvun perustana on eri määrä haastattelukysymyksiä sekä asiantuntijoiden vastauksia niihin. Teemahaastattelun luonteen mukaisesti haastattelujen kulku muotoutui osittain saatujen vastausten mukaan, joten myös haastatteluaineiston teemoittelu on rakentunut aineiston kokonaisvaltaisesta tarkastelusta ja vastausten osien yhdistämisestä eri teemoihin. Viitattaessa haastatteluihin mainitaan haastattelulainauksen jäljessä haastattelun numero (Hx) sekä haastateltavan edustaman organisaation lyhenne, kts. taulukko 1.

4.1 Kognitiivisen turvallisuuden rakentuminen

Kognitiivisen turvallisuuden rakentumista suomalaisessa yhteiskunnassa tarkasteltiin haastatteluissa kahdesta näkökulmasta; yksilön ja yhteiskunnan tasoilta. Kahta näkökulmaa hyödyntämällä haluttiin saavuttaa syvälinen ymmärrys siitä, mistä haastattelijat kokivat kognitiivisen turvallisuuden muodostuvan kokonaisuutena. Haastateltavat kokivat yksilön kognitiivisen turvallisuuden olevan vahvasti sidoksissa yksilön kokemaan yleiseen turvallisuudentunteeseen, joka muodostuu lapsuudesta alkaen. Yksilön kognitiiviseen turvallisuuteen koettiin vaikuttavan myös monet yhteiskunnalliset seikat, mistä johtuen näitä kahta näkökulmaa ei ole tarkoituksenmukaista tarkastella täysin itsenäisinä.

Yksilön tärkeimmäksi kognitiivista turvallisuutta edistäväksi ominaisuudeksi haastatteluaineistosta nousi medialukutaito. Sen koettiin olevan edellytys sille, että pystyy toimimaan nykyaikaisessa informaatioympäristössä siten, ettei oma kognitio vaarannu. Tämän yhteydessä korostuivat yksilön valmiudet suodattaa ja käsitellä saamaansa informaatiota sekä arvioida kriittisesti tiedonlähteiden luotettavuutta. Yleisesti yksilön ymmärrystä digitaalisesta maailmasta, sen

ominaisuuksista sekä viestinnästä siellä pidettiin olennaisina vaatimuksina siihen, että yksilön kognitio voi olla suojattu.

Kai se on tämä medialukutaito, ja sellainen että ääneen puhutaan, että kaikki asiat, jotka ovat klikkiuutisten takana eivät ole totta, ja kaikki mikä on Tiktok:ssa ei ole totta. (H2, SM)

Nykypäivänä, että on sellaiset perusvalmiudet suodattaa informaatiota ja käsitellä sitä. Kyky ja osaaminen rajoittaa ja suodattaa sitä lähdetkö kaikkeen mukaan vai et. (H7, STM)

Tarvittaisiin hirveän paljon ymmärrystä siitä, että kaikki se tieto mitä saat näiltä uusilta medioilta, on jollakin tavalla jo vääristynyttä. Se ei ole tasa-puolista. Siellä ei ole mitään faktoihin perustuvaa tarkastusmekanismia. Sinulle syötetään tietoa ilman että tajuat kuka sen tiedon syöttää. (H6, VM)

Medialukutaidon osaksi liitettiin myös yhteiskunnan kriittinen ymmärtäminen. Koettiin tärkeäksi, että yksilöt käsittävät yhteiskunnan toimintalogiikkaa siinä määrin, että pystyvät suhtautumaan tasapainoisesti yhteiskunnallisia ilmiöitä ja tapahtumia kohtaan esitettyyn kritiikkiin. Tätä kautta muodostuu pidäke uskoa kärjistäviin valheellisiin väittämiin, tai ryhtyä itse levittämään näitä. Tähän ilmiöön liitettiin myös asenteiden ja kokemusten merkitykset, joita haastateltavat korostivat. Yksilöiden negatiiviset kokemukset koettiin tekijänä, joka saattaa altistaa kognitiivisen turvallisuuden heikkenemiselle. Jos esimerkiksi henkilö on kokenut tullessaan väärin kohdelluksi viranomaisen toimesta, uskoo hän helpommin tällaista tapahtuvan myös muiden kohdalla.

Eli jos joutuu rikoksen uhriksi, esimerkiksi petoksen tai petoksen yrityksen, niin tämä vaikuttaa varmasti omaan kognitiiviseen turvallisuuteen, päätöksentekoon ja tapaan käsitellä uutta tietoa ja kokemuksia. (H8, KTK)

Moni haastateltava korosti perusturvallisuuden kokemuksen merkitystä kognitiivisen turvallisuuden perustana. Nähtiin, että yksilön perustarpeet myös turvallisuuden osalta on oltava täytetty, jotta kognitio voi olla turvattu. Tämän nähtiin liittyvän muun muassa inhimilliseen kapasiteettiin käsitellä asioita. Nähtiin, että jos yksilön jokapäiväisestä elämästä suoriutuminen vie liiaksi tämän resurssija, ei tällä enää välttämättä riitä jaksamista ja kapasiteettia käsitellä kohtamaansa informaatiota kriittisesti.

Kaikki haastateltavat näkivät yksilöiden kognitiivisen turvallisuuden olevan jossakin määrin riippuvainen yhteiskunnallisista tekijöistä. Siinä missä yksilön omat kokemukset turvallisuudesta ja esimerkiksi viranomaisten toiminnasta vaikuttavat tämän kognitiiviseen turvallisuuteen, on yhteiskunnallisilla toimijoilla vastuu tämän luottamuksen ylläpitämisestä. Yksilön kokemus yhteiskunnan oikeudenmukaisuudesta, avoimuudesta sekä yhteiskunnallisen osallistumisen merkityksellisyydestä nousivat haastatteluissa tekijöiksi, jotka vaikuttavat yksilön kognitiivisen turvallisuuden rakentumiseen. Vaikutuksen yksilöihin nähtiin tapahtuvan ennen muuta yksilön kokemusten kautta, mutta myös osittain opetuksen ja kasvatuksen seurauksena. Nähtiin, että opetus ja kasvat-

muodostavat perustan uskomuksille yhteiskunnan, ja laajemmin maailman toiminnasta, minkä jälkeen henkilökohtaiset kokemukset muokkaavat näitä uskomuksia ja käsityksiä. Tärkeimmiksi yhteiskunnallisiksi tekijöiksi yksilöiden kognitiivisen turvallisuuden muodostumisessa nostettiin oikean tiedon saatavuus sekä oman mielipiteen ilmaisun mahdollisuus. Oikean tiedon saatavuus nähtiin itseisarvona, sekä edellytyksenä vapaalle mielipiteenmuodostukselle. Ilmaisuvapauden taas nähtiin liittyvän yhteiskunnalliseen luottamukseen, sekä tunteeeseen mahdollisuudesta vaikuttaa yhteiskunnalliseen päätöksentekoon.

Tarkasteltaessa kognitiivista turvallisuutta puhtaasti yhteiskunnan rakenteiden ja toiminnan kannalta, haastatteluissa nousi esiin joitakin erityisen merkityksellisinä pidettyjä ominaisuuksia. Kaikkein tärkeimpänä kognitiivista turvallisuutta rakentavana tekijänä haastateltavat pitivät oikeusvaltioperiaatteen toteutumista, sekä tähän liittyvää kansalaisten yhdenvertaista ja oikeudenmukaista kohtelua. Suomalaisen yhteiskunnan rule of law- periaate koettiin tärkeäksi ja suojeltavaksi ominaisuudeksi, joka toteutuessaan edistää väestön uskoa ja luottamusta järjestelmän toimintaan, mikä puolestaan edistää kognition vapautta, sekä uskoa tämän vapauden puolustamiseen. Näkemys kansalaisten kokeman luottamuksen tärkeydestä koski oikeusjärjestelmän toiminnan lisäksi myös kaikkea muuta viranomaistoimintaa. Haastateltavat pitivät merkityksellisenä sitä, että kansalaiset luottavat siihen, että viranomaiset suorittavat omia lakisäätteisiä toimintojaan kuten lakiin on kirjattu, ja kohtelu viranomaisten puolelta on asiallista.

Yhteiskunnan tasolla alkaa korostumaan sellaiset oikeudenmukaisuudet, ja luottamus viranomaisten ja asiantuntijoiden toimintaan ja oikeudenmukaisuuteen, ja myöskin vallankäyttöön. (H7, STM)

Osana viranomaistoimintaa myös yhteiskunnan turvallisuudesta huolehtimista sekä tietoisuutta tästä kansan keskuudessa pidettiin merkittävänä tekijänä, joka vaikuttaa yhteiskunnan kognitiivisen turvallisuuden muodostumiseen. Samaan teemaan liittyvää kansainvälistä turvallisuusyhteistyötä nykyaikaisten rajat ylittävien turvallisuusuhkien torjunnassa pidettiin merkityksellisenä.

Moni haastateltavista korosti luotettavan tiedon saatavuutta sekä yksilön, että yhteiskunnan tasolla merkittävänä tekijänä. Yksilötasolla se vaikuttaa mielipiteiden ja käsitysten muodostukseen, ja jos luotettavaa tietoa ei ole laajoille kansanosille saatavilla, ilmenevät tämän vaikutukset yhteiskunnallisessa mittakaavassa. Pidettiin tärkeänä, että yhteiskunnallisella tasolla pääsy luotettavan tiedon pariin on varmistettu, minkä lisäksi yksi haastateltava toivoi mekanismia mediassa leviävän väärän tiedon tunnistamiseen.

Yhteiskunnan mittakaavassa merkittävimpänä tekijänä oikeusvaltioperiaatteen toteutumisen jälkeen nähtiin yhteiskunnallisten peruspalveluiden toteutuminen. Sähkön, veden ja elintarvikkeiden saatavuutta pidettiin tekijänä, joka voi häiriintyessään vaikuttaa merkittävästi ja nopeastikin heikentävästi kansalaisten kognitiiviseen turvallisuuteen. Tämän nähtiin tapahtuvan yleisen turvallisuuden tunteen heikkenemisen kautta, mikä voisi johtaa muun muassa

aiempien käsitysten hylkäämiseen ja jättäisi tilaa uusille, mahdollisesti vääristyneille tiedoille yhteiskunnan tilasta.

Kyllä se on yhteiskunnan sisäisessä turvallisuudessa se, että pidetään sellainen taso, että pelastaja tulee jos on tarvetta. Poliisi saapuu paikalle. Häätäkeskukseen kun soittaa siellä joku vastaa. Siihen voi luottaa että se menee by the book ja sääntöjen mukaisesti. (H2, SM)

Sekä yksilön että yhteiskunnan kognitiivista turvallisuutta käsiteltäessä useat haastateltavat korostivat, että todellinen turvallisuuden tila ja koettu turvallisuuden tila voivat olla hyvin eri tasoilla. Yksilö voi kokea olevansa turvattomassa tilassa, yhteiskunnallisten turvaverkkojen ulottumattomissa ja alttiina monenlaisille vaaroille, vaikka ulkopuolelta tarkasteltuna tämän tilanne ei eroaisi keskiarvosta tai antaisi aihetta huoleen. Toinen henkilö taas saattaisi hyvinkin uhkaavalta ja epävarmalta vaikuttavassa kansallisessa tai kansainvälisessä tilanteessa kokea turvallisuutta, eikä olla huolissaan yhteiskunnan tilasta tai omasta selviytymisestään. Tämä näkemys korostaa yleisen turvallisuuden tunteen merkitystä yhteiskunnan kokonaisturvallisuuden rakentumisessa, sekä kognitiivisen turvallisuuden perustana.

4.2 Kognitiivinen turvallisuus ja yhteiskunnan elintärkeät toiminnot

Tässä luvussa käsitellään haastateltavien näkemyksiä oman elintärkeän toimintonsa suhteesta kognitiiviseen turvallisuuteen. Haastatteluiissa asiantuntijoita pyydettiin pohtimaan oman elintärkeän toimintonsa vaikutusta yksilöiden ja yhteiskunnan kognitiivisen turvallisuuden muodostumiseen, sekä yhteiskunnallisen kognitiivisen turvallisuuden vaikutusta ko. elintärkeään toimintoon. Tämän lisäksi asiantuntijoita pyydettiin määrittämään jokin erityisen olennainen ominaisuus elintärkeän toimintonsa ja kognitiivisen turvallisuuden suhteesta. Näillä kysymyksillä ja haastattelun johdattelulla pyrittiin antamaan haastateltaville asiantuntijoille mahdollisuus tarkastella ilmiötä useasta näkökulmasta, ja näin saavuttamaan mahdollisimman laaja-alainen ymmärrys elintärkeiden toimintojen ja kognitiivisen turvallisuuden suhteesta. Selkeyden vuoksi kukin elintärkeä toiminto käsitellään omassa alaluvussa.

4.2.1 Johtaminen

Valtioneuvoston kanslian asiantuntija korosti haastattelussaan johtamisen elintärkeän toiminnon vaikuttavan yhteiskuntaan erityisesti viestinnän kautta. Vaikka valtionjohdossa tehtävät toimet vaikuttavat esimerkiksi lainsäädännön kautta yksilöiden ja yhteisöjen toimintaan, piti haastateltava viestinnän roolia kokonaisuudessa merkitykseltään suurempana. Johtajuuden henkilöitymistä ja liittymistä yhteiskunnan instituutioihin hän piti tärkeänä, mutta korosti kaiken

valtion johtamistoiminnan ytimessä kuitenkin olevan päätöksistä ja tehdyistä toimenpiteistä viestimisen kansalle. Tässä yhteydessä korostui näkemys suomalaisen yhteiskunnan parlamentaarisesta järjestelmästä, jossa valtionjohdon mandaatti toiminnalleen tulee lopulta kansalta. Tästä syystä viestintä kansalle on valtion johtamisen ydintoiminto.

Valtion johto, joko pääministeri tai vastuuministeri kertoo tiedotustilaisuudessa, uutisissa tai haastattelussa kansalle sitä asiaa, että mitä yhteiskunta on kohdannut ja miten siihen pitäisi suhtautua. Ja se jos joku vaikuttaa minun mielestä turvallisuuden tunteeseen. (H1, VNK)

Viestinnän ohella tärkeäksi nostettiin myös ministeriöiden ja muiden yhteiskunnallisten toimijoiden sitoutuminen YTS:n linjaamiin strategisiin tehtäviin, sekä toimiminen näiden suunnassa. Siten valtionjohto edistää myös kognitiivisen turvallisuuden muodostumista, kun se huolehtii muun muassa vastuullaan olevien uudistusten toteuttamisesta. Valtionjohdon vastuulla on valvoa, että strategiset tehtävät tulevat täytetyksi, ja tätä kautta valtionjohdon toiminta tulee vaikuttaneeksi yksilötasolle.

Otetaan esimerkkinä vaikka OKM:n tehtävälästä tämä nuorisotyö. Niin sitä kautta kun sitä tehdään, niin se ilmenee siellä kentällä siten, että nuori saa olla mukana, ja sitä kautta edistää yhteisöllisyyttä, turvallisuutta ja hyviä fiiliksiä kaveria kohtaan, ja tietyllä tapaa asemoituu osaksi yhteiskuntaa ja omaa ikäryhmäänsä. (H1, VNK)

Yhteiskunnan kognitiivisen turvallisuuden vaikutuksen valtion johtamiseen haastateltava kuvaa muuttuneen merkittävästi uusien digitaalisten viestintäkanavien syntymisen myötä. Uusien viestintämuotojen ja -kanavien kautta kansalaisten viestintä yhteiskunnallisista asioista tavoittaa valtionjohdon entistä laajemmin, ja vaikuttaa myös itse valtion johtamiseen. Muutosta entiseen haastateltava kuvaa merkittäväksi, koska yhteiskunnallisen keskustelun tultua näkyvämmäksi ja saavutettavaksi kaikelle kansalle on sen vaikuttavuus päätöksentekoon samalla kasvanut.

Ja minä nimenomaan haluan korostaa sitä, että parhaimmillaan se on sellaista vuorovaikutusta, että me ollaan ikään kuin kansan pulssilla, mutta me muistamme myös tietyt lainalaisuudet ja pitkäjänteisyyden ja suunnan, mutta parhaimmillaan kansa pystyy antamaan feedbackia, ja minä väitän että näissä tilanteissa missä ollaan toimittu nyt viimeiset vuodet niin kansan merkitys on ollut suurempi. (H1, VNK)

Haastateltava mainitsee esimerkkinä yhteiskunnallisen keskustelun muutoksesta ja kansalaisyhteiskunnan entistä merkittävämmästä roolista valtiollisessa päätöksenteossa Naton jäseneksi hakeutumisen keväällä 2022. Hänen mukaan kansalaisten mielipide kääntyi liittoutumisen puolelle nopeammin kuin valtionjohdon, mikä lopulta sai valtionjohdon toimimaan.

4.2.2 Kansainvälinen ja EU-toiminta

Ulkoministeriön asiantuntijan mukaan kansainvälinen ja EU-toiminta näyttäytyvät kansalaisille pääsääntöisesti melko etäisinä. Kansainvälistä yhteistyötä hän mainitsee tehtävän myös turvallisuuteen liittyen, mutta erityisesti yhteistyön tunnettuus kansan keskuudessa oli hänen näkemyksensä mukaan melko vähäinen. Natoon liittymisen vaikutus suomalaiseen turvallisuuskeskusteluun ja sen myötä kognitiiviseen turvallisuuteen ei ole vielä täysin selvillä, mutta haastateltava epäilee vaikutuksen olevan tulevaisuudessa suuri.

EU:n toiminnan haastateltava näkee olevan suomalaisille vierasta, eikä sen toimintaa aina ymmärretä. Hän mieltää EU:n olevan merkittävä tekijä suomalaisen yhteiskunnan turvallisuuden monipuolisena takaajana sen lainsäädäntötoimien vuoksi.

EU tekee sitä lainsäädäntöä, jolla koitetaan turvata sitä yhteiskunnan toimivuutta. On se sitten ruokaturvaa, lääketurvaa, satamatoimintaa, kyberturvallisuutta tai jotain muuta. (H4, UM)

Yleisesti EU:n lainsäädäntötyön haastateltava epäilee olevan suomalaisille etäistä, eikä sen tarkoitukselliset tule aina ymmärretyksi Suomessa. Tämän hän epäilee koskevan myös kognitiivista turvallisuutta koskevaa EU:n taholta tulevaa sääntelyä.

Kansalla ja kansalaisten kognitiivisen turvallisuuden tilalla haastateltava ei näe tällä hetkellä olevan suurta vaikutusta Suomen kansainväliseen ja EU-toimintaan. Korostaessaan turvallisuuden olevan muun muassa päivittäisiä tekoja ja jokaisen omaa toimintaa, hän samalla tiedostaa kansalaisten mahdollisuuden nostaa turvallisuusteemat kansalliseen keskusteluun. Tämä voisi hänen mukaan tapahtua, jos koetaan uhkia tai muuten aletaan kyseenalaistamaan yhteiskunnallista turvallisuusilmapiiriä. Muun muassa hallituksen toiminnan ja linjausten hyväksyttävyyden haastateltava mainitsee olevan seikkoja, jotka voivat olla kansalaisille ajoittain vaikeita ymmärtää. Nämä voisivat nousta yhteiskunnalliseen keskusteluun, jos tarpeeksi suuri kansan osa kokisi ne vieraiksi ja ei-hyväksyttäviksi.

Erityisen merkityksellisenä kansainvälisen ja EU-toiminnan ja kognitiivisen turvallisuuden suhteessa haastateltava pitää viestintää. Hänen mukaansa valtioturvallisuus voisi korostaa nykyistä enemmän kansainvälisessä yhteistyössä tehtävää turvallisuustyötä ja tästä saatavia hyötyjä.

Ensinnäkin se, että me kerrotaan mitä Suomi tekee ulkovaltojen kanssa suomenkin turvallisuuden tunteen ja turvallisuuden parantamiseksi. Ja se pitää kertoa sillä lailla, että ihmiset ymmärtää. (H4, UM)

Tällä tavoin voitaisiin parantaa kansalaisten ymmärrystä kansainvälisen yhteistyön ja EU-toiminnan hyödyllisyydestä, ja samalla vahvistaa luottamusta valtioturvallisuuden kykyyn ja haluun edistää yhteiskunnan turvallisuutta myös kansainvälisen yhteistyön kautta.

4.2.3 Puolustuskyky

Puolustusministeriön asiantuntijan mukaan kokonaisturvallisuuden teeman korostuminen viime vuosina, muun muassa Covid-pandemian myötä, on vienyt tilaa kansallisessa turvallisuuskeskustelussa kokonaismaanpuolustuksen teemalta. Puolustusministeriön (2008) määritelmän mukaan kokonaismaanpuolustus on ”kaikki ne sotilaalliset ja siviiliyhteiskunnan toimet, joilla turvataan Suomen valtiollinen itsenäisyys sekä kansalaisten elinmahdollisuudet ja turvallisuus ulkoista, valtioiden aiheuttamaa tai muuta uhkaa vastaan.” Sotilaalliseen kriisiin varautumisen tärkeys on hänen mukaansa palannut kansalliseen turvallisuuskeskusteluun Ukrainan sodan myötä.

Niin silloin ei tämä kulma ollut juurikaan esillä, ja kaikki huomio kiinnittyi siihen laajempaan kokonaisturvallisuuteen, mikä on tosi tärkeää. Mutta ehkä nyt kuitenkin nämä viime vuodet ovat osoittaneet sen, että se kaikkein pahin tilanne mihin meidän pitää varautua on se sotilaallinen kriisi. (H5, PLM)

Kokonaismaanpuolustuksen tehokkuuteen liittyvä yhteiskunnan kyky tukea sotilaallisia toimia kriisin aikana korostui hänen näkemyksissä, mihin liittyy myös yksilöiden ja yhteiskunnan kognitiivinen turvallisuus ja sen vaikutukset kansalaisten toimintakykyyn. Puolustuskyvyn kannalta olennaisena hän piti yhteiskunnan kykyä jatkaa normaalia toimintaa myös kriisitilanteessa, ja tukea sotilaalista maanpuolustusta.

Osana yhteiskunnan kykyä ylläpitää ja tukea sotilaallista puolustautumista kriisin aikana haastateltava piti olennaisena maanpuolustustahdon merkitystä. Maanpuolustustahto, joka perinteisesti on Suomessa ollut mittauksissa korkea, on hänen mukaansa merkittävä tekijä, kun arvioidaan suomalaisen yhteiskunnan kykyä puolustautua ulkoisia uhkia vastaan. Maanpuolustustahdon taso kertoo hänen näkemyksensä mukaan kansalaisten halusta panostaa kansalliseen turvallisuuteen, valmiudesta yksilöinä osallistua sen varmistamiseen, sekä laajemmin tuesta kaikille toimille sen ylläpitämiseksi.

Että tavallaan se piiloviesti on se, että puolustukseen halutaan satsata, jotta oltaisiin turvallisempia. Ja toisaalta ollaan myös sitten valmiita yksilöinä siihen osallistumaan jos tarve on. (H5, PLM)

Tärkeimpänä puolustuskykyä ylläpitävänä tekijänä haastateltava piti asevelvollisuusjärjestelmää. Järjestelmä sitoo hänen mukaansa suomalaisen yhteiskunnan maanpuolustuksen piiriin tehokkaasti, muun muassa sen kautta, että lähes jokaisella perheellä suomessa on ainakin jokin kosketus sotilaalliseen maanpuolustukseen. Asevelvollisuusjärjestelmän kehittämisen hän näkee tärkeänä osana puolustushallinnon tavoitetta ylläpitää ajanmukaista ja laajaa hyväksyntää nauttivaa järjestelmää, jotta kansan laaja tuki sille säilyisi jatkossakin.

Että kehitetään sitä yleistä asevelvollisuutta ajassa, ja tällä tavalla säilytetään se yhteys yhteiskuntaan. (H5, PLM)

Kokonaismaanpuolustuksen merkitys korostuu hänen näkemyksen mukaan turvallisuuden tunteen kautta. Kun kokonaismaanpuolustuksesta huolehditaan valtion tasolla, siitä viestitään kansalle, ja osoitetaan päättäväisyys turvallisuuden ylläpitämiseksi, tällä luodaan uskoa puolustusjärjestelmän ajanmukaisuuteen ja kyvykkyyteen. Haastateltava piti tärkeänä näyttää, että koko yhteiskunta osallistuu turvallisuuden ylläpitoon ja parantamiseen.

4.2.4 Sisäinen turvallisuus

Sisäministeriön asiantuntijan näkemyksen mukaan sisäisellä turvallisuudella on suuri vaikutus yksilöiden ja yhteiskunnan kognitiiviseen turvallisuuteen. Sisäisen turvallisuuden elintärkeään toimintoon kuuluvia poliisitoimea, pelastustoimia sekä rajaturvallisuutta hän piti erityisen merkityksellisinä yleisen turvallisuudentunteen rakentumiselle. Kansalaisten kokemaa luottamusta viranomaisien toimintaa ja näitä ohjaavaa politiikkaa kohtaan hän piti tärkeinä tekijöinä, jotka edesauttavat kognitiivisen turvallisuuden muodostumista, ja heikentävät ulkopuolisten vaikuttamisyritysten vaikutuksia.

Että jos kansa on turvallinen, tuntee turvallisuutta, ei ole syytä kyseenalaistaa, että onko päätökset jotka tehdään niin tehty yhteiskunnan hyväksi, vai onko siellä takana jokin korruptio tai onko ne tehty jotain tiettyä eliittiä varten. (H2, SM)

Kognitiivisen turvallisuuden haastateltava näkee olevan tärkeä osa sisäistä turvallisuutta, siinä määrin että ei voi olla yhtä ilman toista. Sisäisen turvallisuuden toteutuminen edellyttää kansalaisilta jonkin asteista kognitiivisen turvallisuuden tilaa, kuin myös kognitiivinen turvallisuus vaatii muodostuakseen jonkin asteista valtion sisäistä turvallisuutta.

Tämän tasapainon haastateltava näkee olevan herkkä, ja pitää mahdollisena, että se järkkäytyisi nopeastikin, jos sisäisen turvallisuuden tila heikkenisi. Ihmisten reaktio siihen, että hälytyskeskuksessa ei vastattaisi soittoon, poliisi ei tulisi tarvittaessa paikalle tai pelastustoimi ei suoriutuisi tehtävistään ajaisi kansan tilaan, jossa se alkaisi kyseenalaistamaan järjestelmän kykyä ylläpitää turvallisuutta.

Aika nopeasti se varmaan muuttuisikin, ja silloin kognitiivinen turvallisuus suomalaisilla ja täällä asuvilla varmaan aika nopeasti horjuisi. Että eikö kukaan tulekaan, kun minä soitan? Ja pitääkö minun nyt itse pystyä olemaan 72 tuntia ilman viranomaisten apua? (H2, SM)

Erityisen merkityksellisenä sisäisen turvallisuuden ja kognitiivisen turvallisuuden suhteessa hän piti kansalaisten luottamusta yhteiskunnan toimintaan. Tämä pitää sisällään viranomaisten toimimisen valtuuksiensa ja tehtäviensä mukaisesti, mutta myös siviiliyhteiskunnan normaalin toiminnan, kaupat, koulut ynnä muut. Oikeusvaltioperiaatteen mukainen kaikkien tasapuolinen ja syrjimätön kohtelu korostuu hänen näkemyksessä kognitiivista turvallisuutta edistävänä tekijänä. Myös oppiminen muiden valtioiden turvallisuusongelmista, niihin sovelletuista

ratkaisuista sekä näiden vaikutuksista yhteiskuntaan haastateltava piti yhteiskunnallisesti tärkeänä.

4.2.5 Talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus

Valtiovarainministeriön asiantuntijan mukaan talouden elintärkeä toiminto koostuu pääasiassa valtion tulojen hankkimisesta ja kohdentamisesta. Tämän hän näkee olevan syvällistä asiantuntijatyötä, josta asiaan perehtymättömät kansalaiset eivät ymmärrä paljoakaan. Tärkeintä taloudellisen toiminnan vaikuttamisessa kognitiiviseen turvallisuuteen on viestintä, jolla välitetään kansalaisille tietoa valtion rahallisesta tilanteesta. Valtion tulojen riittämättömyys menojen kattamiseen voi hänen mukaansa vaikuttaa negatiivisesti kansalaisten käsitykseen valtiontalouden kantokyvystä, mitä kautta vaikutus ulottuu myös kognitiiviseen turvallisuuteen.

Kyberturvallisuuskeskuksen asiantuntijan haastattelussa keskityttiin infrastruktuurin osalta käsittelemään erityisesti tietoliikenneinfrastruktuuria sen digitaalisessa sekä fyysisessä muodossa. Asiantuntijan mukaan keskimäärin ihmiset ovat tietämättömiä siitä, että mikä kaikki nyky-yhteiskunnan toiminnassa on tietoliikenneinfrastruktuurista riippuvaista. Tästä aiheutuu muun muassa se, että tähän vaikuttamalla tai uhkaamalla siihen vaikuttamisella voidaan heikentää ihmisten turvallisuuden tunnetta. Keskimäärin ihmisten sietokyky tietoliikenteen ja digitaalisten palveluiden häiriöihin on heikko, koska heillä ei välttämättä ole toisia tapoja hoitaa asioitaan.

Niillä ei ole vaihtoehtoista toimintatapaa. Niin silloin se saattaa aiheuttaa niissä enemmänkin huolta ja vaikuttaa ehkä enemmän niitten kognitiiviseen turvallisuuteen kuin mitä se tilanne ehkä tosiasiasa edellyttäisi. (H8, KTK)

Työ- ja elinkeinoministeriön asiantuntija korosti huoltovarmuuden toimintojen luovan kansalaisille turvallisuuden tunnetta ennen kaikkea huoltovarmuuden käytännön toimien toteutumisen kautta saatujen hyvien kokemusten kautta. Hän korosti myös huoltovarmuuteen kuuluvan kansalaisten valistuksen ja koulutuksen merkitystä turvallisuuden tunteen luomisessa. Tähän liittyen hän korosti 72 tuntia- kampanjaa ja valtakunnallista varautumispäivää, joiden kautta kansalaisia opastetaan oman kriisinsietokykynsä parantamisessa sekä erilaisiin yhteiskunnallisiin toimintahäiriöihin varautumisessa.

Kansalaisista ja yhteiskunnasta nousevat vaikutukset talouden elintärkeään toimintoon Valtiovarainministeriön asiantuntija arvioi olevan moninaiset ja mahdollisesti merkittävätkin. Ihmisten kognitiivisen turvallisuuden tilan heikkeneminen johtaisi hänen näkemyksensä mukaan helposti yksityisen sektorin investointihalukkuuden ja riskinottohalun pienenemiseen, mikä todennäköisesti pienentäisi pitkällä aikavälillä valtion verotuloja. Myös kansallisen ja kansainvälisen keskusteluilmapiirin hän näki merkityksellisenä, sillä jos Suomen alueella tapahtuva kaupankäynti ja teollinen tuotanto nähtäisiin erityisen riskialttiina, vähenisivät kansainvälisten yhtiöiden toiminta ja investoinnit Suomeen, mikä voisi vaikuttaa merkittävästikin valtion talouteen.

Uhkakuvat, kehityskulunäkymät ja narratiivit siitä, että Suomi on seuraava joka tippuu. Niin ne aiheuttaa sen, että siellä pääomapiireissä ruvetaan empimään että kannattaako tänne oikeasti investoida. Vai pitäisikö investoida pikkasen enemmän länteen, niin sinne on panssarikiilalla pidempi matka. (H6, VM)

Kyberturvallisuuskeskuksen asiantuntijan mukaan kansalaisten kognitiivista turvallisuutta ei huomioida riittävästi tietoliikenneinfrastruktuurin ja -palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa. Tämä johtuu hänen mukaansa ainakin osittain siitä, että digitaalisten palveluiden tuottaminen on enimmäkseen yksityisten yhtiöiden liiketoimintaa, jonka tavoitteena on järjestelmien käytön helppous ja nopeus. Järjestelmiin jää tällöin helposti turvallisuutta vaarantavia puutteita, vaikka näitä pystyttäisiin myös poistamaan, mutta se ei ole taloudellisesti kannattavaa yhtiöille.

Pitäydytään vaikkapa puutteellisissa tunnistuskeinoissa ja muissa, koska ne on ihmisille helppoja. Vaikka niiden avulla, jos ne laitettaisiin kuntoon, voitaisiin päästä jostain ilmiöstä eroon, eikä kansalaiset joutuisi jatkuvien petosten, petosyritysten ja kalastelun kohteeksi. (H8, KTK)

Olellaisina tekijöinä huoltovarmuuden ja kognitiivisen turvallisuuden suhteessa Työ- ja elinkeinoministeriön asiantuntija piti kansalaisten luottamusta huoltovarmuuteen, ihmisten omaa varautumista häiriötilanteisiin sekä häiriötilanteista selviytymisessä tarvittavien tietojen ja taitojen parantamista. Näillä toimenpiteillä kansalaiset voivat omatoimisesti parantaa kykyään selviytyä poikkeustilanteista, mikä luo heille pystyvyyden tunnetta ja luottamusta omiin kykyihin. Tämän kautta heidän kognitiivinen turvallisuutensa parantuu, kun he ymmärtävät ja kokevat itse olevansa pystyviä selviytymään. Lisäksi jos katsotaan että kansalaisten kognitiivinen turvallisuus heikkenee koska huoltovarmuudesta on puutteellista tai väärää tietoa liikkeellä, voidaan tilannetta korjata strategisen viestinnän kautta.

Tietoliikenneinfrastruktuurin ja kognitiivisen turvallisuuden eteen tehtävässä työssä Kyberturvallisuuskeskuksen asiantuntija toivoi lisää toimia kansalaisten turvallisuuden takaamiseen digitaalisissa ympäristöissä. Hänen näemyksen mukaan on olemassa lainsäädännöllisiä ja teknisiä toimia, joilla suomalaisten käyttämien järjestelmien turvallisuutta voitaisiin edelleen parantaa.

No just tämä simppele juttu että saako pahvisella pankkitunnuslipareella luotua uusia tunnistusvälineitä, niin on asia joka me voitaisiin estää. Ja silloin ihmisiin kohdistuisi vähemmän rikollisuutta. (H8, KTK)

Erityisen huolestuttavana Kyberturvallisuuskeskuksen asiantuntija piti suurten ylikansallisten yritysten vallan kasvua. Hallitsemattomasti tapahtuessaan tämä johtaisi ihmisten henkilökohtaisen datan päätyminen yhtiöiden käyttöön, eivätkä ihmiset pystyisi mitenkään kontrolloimaan tai saamaan tietoa tietojensa käytöstä. EU:n tekemän työn yksityisyydensuojan ja tietoturvan eteen asiantuntija näkee vahvistavan suomalaisten uskoa siihen, että digitaalisesta turvallisuudesta huolehditaan, ja tätä kautta edistävän myös kognitiivista turvallisuutta.

4.2.6 Väestön toimintakyky ja palvelut

Sosiaali- ja terveysministeriön asiantuntija näkee väestön toimintakyky ja palvelu- toiminnon olennaisena osana kansalaisten kognitiivista turvallisuutta, jopa sen perustana. Hänen näkemyksensä mukaan sosiaali- ja terveyspalvelut muodostavat kokonaisuuden, jonka varaan ihmisten kokonaisvaltainen toimintakyky rakentuu. Jotta kansalaiset voivat olla elämässään toimintakykyisiä ja pysyviä toimijoita, on näillä oltava pääsy luotettaviin sosiaali- ja terveyspalveluihin.

No jos mietitään meidän sosiaali- ja terveyspalveluja, niin kyllä minä sanoisin että ne ovat niitä palveluja, jotka antavat sitä perustaa sille että ihmiset säilyvät perustoimintakykyisinä. (H7, STM)

Sosiaali- ja terveyspalvelut ovat hyvin merkityksellisessä asemassa, mitä tulee kansalaisten hyvinvointiin ja toimintakykyyn. Tästä syystä ne ovat myös asemassa, jossa niiden toimintahäiriö, väitetty toimintahäiriö tai epäily niiden asianmukaisuudesta voi horjuttaa kansalaisten luottamusta yhteiskunnan toimintaan sekä omaan pärjäämiseensä. Tätä kautta myös kansalaisten kognitiivinen turvallisuus voi vaarantua. Jos henkilö jää tarpeestaan huolimatta ilman näitä palveluita, voi hänen elämänsä tasapaino järkkäytyä, minkä jälkeen hänen kognitiivonsa on myös alttiimpi pahantahtoisille ulkoisille vaikutusyrityksille, kun yhteiskunnan järjestelmät eivät ole lunastaneet hänen odotuksiaan niitä kohtaan.

Jos se uskottavuus ja luotettavuus sosiaali- ja terveyspalveluihin heikkenee ja murenee, esimerkiksi siihen että päätökset mitä tehdään perustuvat tieteelliseen tutkimukseen ja lääketieteelliseen arvioon, niin jos sitä murennetaan, niin sehän vaikuttaa koko sen järjestelmän uskottavuuteen ja toimintaan. (H7, STM)

Kansalaisten kokema luottamus yhteiskunnan järjestelmiä kohtaan korostuu Sosiaali- ja terveysministeriön asiantuntijan näkemyksissä. Luottamus sosiaali- ja terveyspalveluita kohtaan ylläpitää ensinnäkin ihmisten terveyttä ja hyvinvointia, mutta myös luottamuksella itsellään on itseisarvo. Järjestelmään aidosti luotettava henkilö ei ole altis uskomaan väitteitä järjestelmän toimimattomuudesta tai muita yhteiskunnallista tilannetta kärjistämään pyrkiviä väitteitä. Ihmisten toimintakyky ja tiedonkäsittelyn resurssien käytettävyyys muuhun kuin oman tilanteensa käsittelyyn edesauttaa kriittistä suhtautumista vastaanotettuun informaatioon.

Jos niiden palveluiden taso laskee, niin sitten käy itse niin että itse asiassa se ihmisten toimintakyky alkaa heiketä. Ja siitä voi tulla sellainen huonon kierre, joka ruokkii itseään ja se murentaa sitten sitä koko järjestelmän toimintaa. (H7, STM)

Väestön toimintakyky ja palvelu- toiminnon ja kognitiivisen turvallisuuden suhteessa olisi Sosiaali- ja terveysministeriön asiantuntijan mukaan tärkeää hahmottaa lasten ja nuorten hyvinvoinnin merkitys. Lapset ja nuoret ovat hänen mukaansa herkässä iässä ja alttiita erilaisille haitallisille vaikutuksille. Hyvinvoinnin

perusta luodaan lapsuudessa ja nuoruudessa, mistä syystä nuoruusaikana alkanut pahoinvointi jatkuu tyypillisesti aikuisiällä.

4.2.7 Henkinen kriisinkestävyys

Opetus- ja kulttuuriministeriön asiantuntijan mukaan henkisen kriisinkestävyys-toiminto vaikuttaa olennaisesti kansalaisten ja yhteiskunnan kognitiiviseen turvallisuuteen. Hän korostaa, että turvallisuus ja turvallisuuden tunne luodaan ennen kaikkea normaalioloissa, ja poikkeusoloissa ja häiriötilanteissa hyödynnetään normaalioloissa hankittuja tietoja ja taitoja kriisistä selviämiseksi. Henkisen kriisinkestävyys-toiminto edesauttaa kognitiivisen turvallisuuden muodostumista antamalla kansalaisille mahdollisuuden toteuttaa itseään, hankkia sivistystä sekä ylläpitämällä lasten ja nuorten hyvinvointia. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin tärkeys korostuu hänen näkemyksissään, mikä konkretisoituu heidän palveluidensa ylläpitämisenä myös häiriötilanteissa ja poikkeusoloissa.

Heidän suojaaminen tässä on tärkeintä, että me aikuiset sitten klaarataan ja aina jotenkin selvittää, mutta lapset ja nuoret, joilla ei ole sitä tarttumapintaa, niin heidän suojeleminen. (H3, OKM)

Opetus- ja kulttuuriministeriön asiantuntijan näkemyksen mukaan kansallisen kognitiivisen turvallisuuden varmistamisessa kansalaisten tiedot kognitiivisen turvallisuuden temasta ovat tärkeitä. On tiedettävä ihmisen psykologian perusteita, miten ihmiseen voidaan vaikuttaa, ja millä keinoin ihmismieleen voidaan vaikuttaa ulkopuolelta. Tämän hän näkee edesauttavan haitalliselta vaikuttamiselta suojautumisessa, kun ihmiset osaavat paremmin arvioida vastaanottaamaansa informaatiota ja sen tarkoitusperiä.

Niin ja tietysti just se, että tiedostaa ne ulkoiset keinot vaikuttaa. Ja tiedostaa sitä omaa psykologiaa, että millä koukuilla saa sitä vaikutusta syntymään ja millä ei. (H3, OKM)

Muun muassa medialukutaito ja tämän kautta muodostuva kyky arvioida kriittisesti eri lähteiden luotettavuutta ja tarkoitushakuisuutta ovat hänen mukaansa yhteiskunnallisen kognitiivisen turvallisuuden ydintä. Näiden kautta ihmiselle rakentuu kyky olla provosoitumatta sisällöistä, joiden tarkoitus on nimenomaan kiihdyttää mielipiteitä ja edistää vastakkainasettelua yhteiskunnassa.

Yhteiskunnan kognitiivisen turvallisuuden näkökulmasta yksilöt ovat avainasemassa. Jos yksilöt tarpeeksi laajasti kokevat pääsevänsä luotettavan tiedon äärelle, pystyvät lukemaan objektiivista tutkittua tietoa, ja saavat luotettavaa tietoa mediasta, luo tämä yksilöille ja tätä kautta yhteiskunnalle kognitiivisen turvallisuuden tilan, jota on ulkopuolelta vaikea horjuttaa.

Ja tietysti näin ministeriön edustajana niin aina ajattelee, että meidän pitää todella paljon tehdä siihen, että ihmiset luottaa sitten tähän hallintoon ja näihin valtioneuvoston toimielimiin ja siihen että lait on kaikille samat ja nämä perus fundamentit pysyy. (H3, OKM)

Hänen mukaansa erityisen olennaista yhteiskunnallisen kognitiivisen turvallisuuden muodostumisessa on kansalaisten kokema luottamus. Kansalaisten pitää luottaa itseensä, toisiin kansalaisiin sekä yhteiskunnan järjestelmiin. Tämän luottamuksen muodostumiseksi ministeriössä tehdään hänen mukaansa paljon töitä, ja pyrkimys luottamuksen edistämiseksi on selkeä. Tämän kansalaisten luottamuksen ylläpito ja parantaminen edistää samalla suoraan kognitiivisen turvallisuuden tilaa yhteiskunnassa.

4.3 Kognitiivinen turvallisuus suomalaisessa yhteiskunnassa

Tässä luvussa käsitellään haastateltujen asiantuntijoiden näkemyksiä kognitiivisesta turvallisuudesta osana suomalaista yhteiskuntaa. Näkökulma on asiantuntijoiden työtehtäviensä kautta saavuttaman ammattitaidon ja yhteiskunnallisen ymmärryksen, sekä heidän henkilökohtaisten näkemystensä yhdistelmä, jossa vaikuttavat heidän kokemukset ja näkemykset valtionhallinnon toiminnasta sekä yhteiskunnan subjektiivinen tarkastelu. Asiantuntijoita pyydettiin arvioimaan muun muassa suomalaisen yhteiskunnan kognitiivisen turvallisuuden merkitystä, valtionhallinnon sisäisiä vastuita aiheeseen liittyen sekä yksilöiden ja yhteiskunnallisen kognitiivisen turvallisuuden suojaamista. Laajoilla kysymyksenasetteluilla sekä asian tarkastelulla useasta näkökulmasta pyrittiin saavuttamaan mahdollisimman laaja-alainen ymmärrys kognitiivisen turvallisuuden ilmiöstä suomalaisessa yhteiskunnassa. Asiantuntijoiden näkemykset on jaoteltu kolmeen alalukuun, joissa kognitiivista turvallisuutta käsitellään yhteiskunnallisena ilmiönä eri näkökulmasta.

4.3.1 Merkitys - arviointi - tulevaisuus

Kaikki haastatellut asiantuntijat kuvaavat kognitiivisen turvallisuuden olevan merkittävä tekijä suomalaiselle yhteiskunnalle. Sen merkityksen laajuutta arvioitiin muun muassa seuraavasti:

Valtava. Se on aivan keskeinen. (H4, UM)

Ihan keskeinen. Aivan keskeinen. (H5, PLM)

Kyllä se on perusta sille, että pystytään luottamaan tulevaisuuteen ja toimimaan tässä päivässä ja tässä hetkessä. (H3, OKM)

Ilmiön merkittävyyttä korostetaan, sekä ilmiön nykytilan näkymistä yhteiskunnan jokapäiväisessä toiminnassa. Ihmisten kognitiivisen turvallisuuden taso näkyy usean haastateltavan mukaan luottamuksena yhteiskunnan instituutioihin sekä luottamuksena omaan tulevaisuuteen osana yhteiskuntaa. Esimerkkeinä mainitaan usko kouluttautumisen kannattavuuteen, tasapuolisuuteen lain edessä sekä luottamuksena poliittiseen järjestelmään. Toisaalta kognitiivisen

turvallisuuden kuvataan myös olevan ilmiö, jota ei juurikaan sanoiteta, eikä siitä käydä julkista tai yksityisiä keskusteluja, vaikkakin sen nähdään vaikuttavan laajasti siihen minkälaisia valintoja ihmiset tekevät ja miten käyttäytyvät.

Jos yhteiskunnassa vallitsee kognitiivinen turvallisuus, siellä yksilöt ovat todennäköisemmin sitoutuneita tekemään työtä sen yhteiskunnan hyväksi, maksamaan veroja ja käymään töissä. (H7, STM)

Valtiovarainministeriön asiantuntija rinnastaa kognitiivisen turvallisuuden yleisiin yhteiskunnan menestystekijöihin, jotka ovat yhteiskunnan kehityksen ja vaurastumisen edellytyksiä. Yleisinä menestyksen mahdollistajina hän näkee yhteiskunnallisen avoimuuden, ideoinnin vapauden sekä sosiaalisen liikkuvuuden.

Olisiko kuitenkin niin, että ne valtiot, joissa on kognitiivisen turvallisuuden tila, niin ne ovat niitä samoja valtioita, joissa tapahtuu sosiaalista kiertoa, tehdään innovaatioita, perustetaan uusia yrityksiä, ja siellä ihmisten hyvinvointi sattuu olemaan korkeampi. (H6, VM)

Samalla hän näkee, että jos kognitiivinen turvallisuus menetetään tai se heikenee, alkaa yhteiskunnassa muodostua yhteiskunnasta erillään eläviä väestönosia, jotka pyrkivät erottautumaan yhteiskunnan normaalista toiminnasta. Sosiaali- ja terveysministeriön asiantuntijan mukaan suomalaisessa yhteiskunnassa on nykyiselläänkin väestönosia, jotka ovat alttiita ulkopuoliselle mielipiteitä polarisovalle vaikuttamiselle.

Eihän meillä olisi hybridivaikuttamista ilmiönä, jos ei joku ajattelisi, että sillä voidaan oikeasti saada aikaiseksi sekasortoa yhteiskunnassa. (H7, STM)

Asiantuntijoilla ei ollut yhtenäistä näkemystä miten kognitiivisen turvallisuuden tilaa yhteiskunnassa voitaisiin mitata. Haastattelujen aikana syntyi useita ideoita mittaustavoista, mutta ilmeni myös epäuskoa ilmiön mitattavuuteen yleisesti. Kansalaisilta suoraan kysymällä oli useimpien asiantuntijoiden mielestä paras tapa saada tietoa kognitiivisen turvallisuuden tasosta. Valtioneuvoston Kansalaispulssi- kyselyä pidettiin yleisesti hyvänä tapana kerätä tietoa. Lisää kyselytutkimuksia ehdotettiin, mutta myös niiden heikkoudet tunnistettiin. Esimerkiksi Sosiaali- ja terveysministeriön asiantuntija ilmaisi epäilyksensä siitä, saataisiinko kyselytutkimuksella ikinä katettua kaikkia väestönosia.

Totta kai siis kyselytutkimuksia käytetään, mutta saadaanko me niistä luotettavia, miten ne tavoittavat oikeasti koko väestön kirjon niin en tiedä. (H7, STM)

Yhden asiantuntijan kanta kognitiivisen turvallisuuden mittaamiseen oli, että jos ilmiö ei nouse itsessään yhteiskunnallisen keskustelun aiheeksi, ei se todennäköisesti ole myöskään yhteiskunnallinen ongelma. Hän ehdotti kuitenkin mittarin perustamista, jonka perusteella voitaisiin arvioida, onko tilanne menossa huonompaan suuntaan.

Tekoälyn ja edistyneiden analyysimenetelmien käytön puolesta puhui kaksi asiantuntijaa. Heidän näkemystensä mukaan tekoälyä ja automatisoitua

analysointia voitaisiin käyttää joko aihetta mittaavien mittareiden seuraamiseen tai digitaalisissa ympäristöissä tapahtuvan keskustelun seuraamiseen. Näin voitaisiin automatisoida tiedonhankinta halutuista muuttujista, mikä mahdollistaisi ilmiön tarkan seurannan. Mitattaviksi muuttujiksi ehdotettiin muun muassa ilman maksua saatavissa olevan luotettavan tutkimustiedon ja uutisten määrää.

Yleisesti kognitiivisen turvallisuuden mittaamista ja siihen käytettävien seurattavien muuttujien valintaa pidettiin haastavana. Haluttiin hyödyntää mittaria, joka mittaisi suoraan minkä verran suomalaisiin yritetään vaikuttaa, mutta mitä muuttujaa mittari seuraisi – tähän löytyi vain vähän ehdotuksia. Joitakin ehdotuksia yleistä yhteiskunnallista tilannetta mittaaviksi muuttujiksi oli mielenlinterveyspotilaiden määrä, äänestysaktiivisuus, turvallisuuspoikkeamien määrä, maanpuolustustahto, PISA- tulos sekä työelämän ja koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten määrä.

Suomalaisen yhteiskunnan kognitiivisen turvallisuuden tilan kehittymisestä tulevaisuudessa asiantuntijoilla oli myöskin eriäviä näkemyksiä. Osa haastateltavista näki tilanteen paranevan jatkossa, toiset taas heikkenevän. Yhtä mieltä asiantuntijat olivat siitä, että kognitiivisen turvallisuuden tila tulee heikkenemään, jos tietoisuutta teemasta ei lisätä, eikä sitä parantavia toimenpiteitä tehdä.

[Mitä tapahtuu, jos tietoisuutta ei lisätä tai mitään toimenpiteitä ei tehdä?] Meihin voidaan vaikuttaa. Meitä ohjailaan. Meidät laitetaan kiistelemään keskenämme. Meitä hajautetaan. Meiltä poistetaan keskinäinen luottamus. Me alamme kritisoida lakeja, asetuksia, valtioneuvoston rakenteita ja yhteiskunnan rakenteita. (H3, OKM)

Kognitiivisen turvallisuuden tilaa tulevaisuudessa arvioitiin heikentävän muun muassa informaation jatkuva lisääntyminen, ulkovaltojen pahantahtoinen vaikuttaminen, tekoälyn kehittyminen sekä yhteiskunnallinen polarisaatio. Toisaalta kognitiivisen turvallisuuden arvioitiin voivan myös parantua tai säilyä ennallaan tulevaisuudessa.

Minä haluaisin ajatella, että meillä on yhteiskunnan perusrakenteet sen verran vahvat, että ei se varmaan tule tulevaisuudessa muuttumaan. Mutta sitä tullaan kyllä haastamaan yhä useammin, ehkä voimakkaammin ja erilaisilla teemoilla. (H7, STM)

Kognitiivisen turvallisuuden tilan paranemista ja säilymistä nykyisellään perusteltiin esimerkiksi sillä, että meneillään oleva julkinen keskustelu ulkovaltojen informaatiovaikuttamisesta kasvattaa kansalaisten tietoisuutta ilmiöstä. Tämän nähtiin johdattavan kansalaisia aiheen pariin, sekä levittävän tietoisuutta siitä, että ilmiö on valtion tasolla tunnistettu ja sitä vastaan toimitaan. Tämän arvioitiin lisäävän kansalaisten luottamusta turvallisuuselinten toimintaan ja tätä kautta kehittävän luottamusta niihin sekä lopulta parantavan kognitiivista turvallisuutta kasvaneen luottamuksen kautta. Lisäksi nähtiin, että medialukutaitoa opetetaan jo kouluissa, mikä lisää lasten ja nuorten ymmärrystä aiheesta ja täten suojaa heitä sen vaikutuksilta. Haavoittuvina nähtiin erityisesti sellaiset

ikäluokat, jotka eivät ole saaneet opetusta sosiaalisen median ja nykyaikaisen informaatioympäristön ominaisuuksista.

Muita havaintoja kognitiivisen turvallisuuden tilan kehittymisestä tulevaisuudesta oli esimerkiksi Suomen kytkeytyneisyys globaalisti, mikä tarkoittaa, että Suomen kognitiivisen turvallisuuden tulevaisuus on riippuvainen laajemmasta teknologisesta sekä juridisesta kehityksestä muun muassa EU:ssa. Puolustusministeriön asiantuntija muistutti kognitiivisen turvallisuuden tilaa voivan haastaa jatkossakin ulkoisten vaikuttajien lisäksi yhteiskunnan sisäiset kehitykset, esimerkiksi nuorten syrjäytyminen sekä maahanmuuttajien osittain heikko kotoutuminen. Ulkoministeriön asiantuntijan mukaan kognitiivisen turvallisuuden kehitys menee positiiviseen suuntaan ainoastaan sillä edellytyksellä, että lapset ja nuoret voivat hyvin, ja he ymmärtävät mitä heidän ympärillä tapahtuu muun muassa ulkopuolisen vaikuttamisen osalta.

4.3.2 Vastuunjako valtionhallinnossa

Asiantuntijat pitivät haastavana valita nykyisestä YTS:sta elintärkeä toiminto, jonka alle yhteiskunnan ja yksilöiden kognitiivinen turvallisuus kuuluisi. Yleisimmin sen nähtiin liittyvän eniten henkisen kriisinkestävyyden toimintoon, mutta suhde ei ole yksiselitteinen. Kognitiivisen turvallisuuden tilan tuottama henkinen hyvinvointi nähtiin liittyvän kognitiivisen turvallisuuden henkiseen kriisinkestävyyteen, mutta teemaan liittyvät kognitiivisten kykyjen tarkoituksellisen heikentämisen sekä informaatiovaikuttaminen taas nähtiin erottavan nämä toisistaan. Kognitiivisen turvallisuuden esitettiin myös sopivan väestön toimintakyky ja palvelut- toimintoon, mutta tässäkin tapauksessa tiedostettiin, että sopevuus ei ole täydellinen.

Suurin osa haastateltavista näki kognitiivisen turvallisuuden teeman liittyvän kaikkiin elintärkeisiin toimintoihin, ennen kaikkea mahdollistamalla yhteiskuntarauhan ja kansalaisten yhteiskunnallisen luottamuksen rakentumisen. Sen vaikutuksen kuvattiin ylettyvän kaikkien elintärkeiden toimintojen ja ministeriöiden vastuualueille, eikä koettu mielekkääksi asettaa sitä yhden, edes mahdollisen uuden elintärkeän toiminnon alle.

Näen paljon ongelmia siinä, että se kuuluisi jollekin tietylle. "Me vastaamme nyt Suomen kognitiivisesta turvallisuudesta." Se on niin monelle tekijälle tärkeä ja niin monella eri toimijalla on siihen vaikutusta vaikei ne tunnistaisi sitä omaksi corebisneksekseen, niin kyllä sen pitää olla siellä kautta linjan jotenkin huomioituna. (H8, KTK)

Haastavana pidettiin myös sitä, että kaikki viranomaiset voivat tehdä ratkaisuja, jotka joko parantavat tai heikentävät kognitiivista turvallisuutta. Tästä syystä yhden tahon vastuuttaminen kognitiivisen turvallisuuden tilasta ei pidetty järkevänä. Yksittäisen toimijan vaikutusmahdollisuuksia pidettiin aina pieninä ja korostettiin tarvetta yhteiskunnan laajuiselle toiminnan koordinoinnille.

Me ei pystytä jotakin ilmiötä turvaamaan, tai jotakin asiaa turvaamaan jonkun yksittäisen viraston tai yksittäisen ministeriön yksittäisen osaston

yksittäisillä toimenpiteillä. Nämä kaikki tarvitaan, monien hallinnonalojen ja hallinnon tasojen yhteistyötä, että me voidaan turvata joku strateginen tehtävä. (H6, VM)

Asiantuntijoiden näkemyksissä korostui, että YTS:n katsottiin nykymuodossaan soveltuvan heikosti kognitiivisen turvallisuuden kaltaisen laaja-alaisen ilmiön edistämiseen. Uusia tapoja jaotella elintärkeät toiminnot tai ideoita uusiksi elintärkeiksi toiminnoiksi oli kuitenkin haastavaa keksiä, eikä ehdotuksia näistä asiantuntijoilta tullut.

Kysyttäessä asiantuntijoilta minkä viranomaisen toimintakenttään kognitiivinen turvallisuus erityisesti kuuluu, oli yleisin vastaus, että nykyisellään ei ole olemassa luontaista vastuuviranomaista, eikä vastuuta ole järkevää kohdentaa vain yhdelle taholle.

Että sepä se juuri on, että tälle ei ole ihan sellaista luontevaa omistajaa. (H7, STM)

Yhdeksi vastuutahoksi useimmat haastateltavat kuitenkin nimesivät Opetus- ja kulttuuriministeriön. Sen hallinnonalalta erityisesti opetustoimi ja kulttuuripalvelut nähtiin yleisesti toimintoina, jotka vaikuttavat kognitiivisen turvallisuuden edellytyksiin suomalaisessa yhteiskunnassa. Nuorten syrjäytymisen merkitystä korostettaessa korostuivat myös näkemykset OKM:n hallinnonalan merkityksestä syrjäytymisen ehkäisemisessä ja nuorten pysymisessä yhteiskunnan toiminnassa mukana. Yleinen näkemys oli, että nykyisillä vastuunjaolla Opetus- ja kulttuuriministeriöllä on suurin vastuu kognitiivisesta turvallisuudesta yhteiskunnassa, mutta vastuuta ja toimijuutta nähtiin myös muilla hallinnonaloilla.

Aika paljon näistä kyllä valuu sinne OKM:n hallinnonalalle, mutta kyllä siitä roiskeita on myös muihin ministeriöihin, kuten Valtioneuvoston kansliaan ja Sosiaali- ja terveysministeriöön, ja lopulta valtiovarainministeriöönkin. (H6, VM)

Vastuun jakautuessa usean tahon kesken Sisäministeriön asiantuntija korosti olevan tärkeää, että on nimettynä yksi vastuutaho, joka vastaa kokonaisuudesta, ja kokoa muut vaikuttavat tahot asian äärelle, mutta kantaa itse suurimman vastuun. Opetus- ja kulttuuriministeriön asiantuntija korosti vastuun jakautumista kaikille valtionhallinnon aloille, sekä ilmiön laaja-alaisen yhteisen käsittelyn tarvetta.

Kaikkien on syytä ottaa siitä oma osuutensa ja sitten tarkastella, että miten sitä käsitellään yhdessä. Ei voi ajatella, että se tulee vain OKM:n alaan, vaan että sama keskustelu mitä on henkisessä kriisinkestävyydessä käyty, niin se on ihan kaikkien asia. (H3, OKM)

4.3.3 Kognitiivisen turvallisuuden suojaaminen

Haastateltavilta asiantuntijoilta kysyttiin minkälaisia tietoja ja taitoja yksilöllä pitäisi olla, jotta ulkoinen pahantahtoinen vaikuttaminen ei pystyisi vaikuttamaan

tämän päätöksentekoon. Kysymyksellä haluttiin kartoittaa asiantuntijoiden näkemyksiä siitä, minkälaiset ominaisuudet voivat suojata ihmisen kognitiota yksilötasolla. Yhteiskunnallinen näkökulma huomioitiin kysymällä miten kognitiivisen turvallisuuden tilaa voitaisiin parantaa suomalaisessa yhteiskunnassa. Kysymyksillä pyrittiin luomaan ymmärrystä siitä, miten asiantuntijat hahmottavat kognition suojattavuuden yleisesti, sekä erityisesti suomalaisen yhteiskunnan kontekstissa.

Yleissivistys, medialukutaito sekä ymmärrys digitaalisen maailman ilmiöistä nousivat asiantuntijoiden näkemyksissä tärkeimmiksi ominaisuuksiksi, jotka voivat suojata ja edistää yksilön kognitiivista turvallisuutta. Näiden lisäksi ymmärrys sosiaalisen median alustojen toiminnasta koettiin tärkeäksi, jotta ihmiset käsittäisivät niiden keskustelua kärjistävän ja sisältöjä valikoivan toiminnan.

Opetus- ja kulttuuriministeriön asiantuntija korosti yleissivistyksen merkitystä digitaalisen maailman ilmiöiden ymmärtämisessä. Yleissivistyksestä hän tarkensi tärkeinä ominaisuuksina itsensä johtamisen taidot, kyvyn harkita ennen toimimista, tiedon tarkistamisen taidon sekä ymmärryksen, että internetissä jotkut tuottavat ja jakavat tahallisesti väärää tietoa.

Ylipäätään kuinka paljon on ollut tekemisissä tiedon kanssa ja mikä on asenne tietoon ja koulutusorganisaatioihin, sillä on valtavan iso merkitys. Mutta lähtisin niistä henkilökohtaisista valmiuksista, itsensä johtamisesta, medialukutaidosta ja siitä ymmärryksestä, että joku ihan tahallisesti tekee sitä mis- ja disinformaatiota. (H3, OKM)

Medialukutaito on monitahoinen ja laaja käsite, jonka sisällöistä asiantuntijat nostivat tärkeinä esiin muun muassa kriittisen suhtautumisen lähteisiin, mediaalustojen tarkoitushakuisuuden sekä puolueellisuuden ymmärtämisen sekä uutisten sisältöjen kriittisen arvioinnin. Näiden ominaisuuksien nähtiin edistävän yksilön kykyä käsittää nykyaikaisen informaatioympäristön moninaisia keskinäisriippuvuuksia sekä media-alan toimijoiden tarkoitusperiä. Ymmärryksen kautta yksilöiden arvioitiin kokevan pystyvyyttä informaatioympäristössä toimimiseen sekä luottamusta omaan kykyynsä arvioida vastaanottamansa informaation totuudenmukaisuutta. Näitä henkilökohtaisia kokemuksia moni asiantuntija piti tärkeinä yksilön kognitiivisen turvallisuuden muodostumisessa. Kyberturvallisuuskeskuksen asiantuntija tiivistä olennaiset medialukutaidon osat seuraavasti:

Lähinnä ymmärrys siitä, että mitä ilmiöitä on olemassa, millä motiiveilla toimivia tekijöitä ja toimijoita on olemassa verkottuneessa yhteiskunnassa ja miten ne hyväksikäyttävät järjestelmiä ja verkkoja. Tietää mihin niillä pyritään ja osaa ehkä sitä kautta suhtautua terveellä epäilyksellä ja ei anna sen toiminnan silloin vaikuttaa niin paljon omaan itseensä, jos ymmärtää miksi sitä tehdään ja mistä siinä on kyse. (H8, KTK)

Digitaalisen maailman ja sosiaalisen median ilmiöiden ymmärtäminen koettiin tarpeelliseksi kaikille ikään katsomatta. Eri ikäisillä nähtiin kuitenkin olevan

erilaiset valmiudet tähän. Nuoret ovat todennäköisesti tutustuneet digitaaliseen maailmaan ja sosiaaliseen mediaan jo lapsuudessa, ja todennäköisesti saaneet myös opetusta aiheeseen liittyen. Tämän monet asiantuntijat näkivät kasvattavan nuorista tiedostavia sosiaalisen median käyttäjiä, jotka ymmärtävät, että alustoilla on myös pahantahtoisia ja epäluotettavia toimijoita. Kyberturvallisuuskeskuksen asiantuntija kuitenkin erityisesti korosti, että laajemmasta käyttökokemuksestaan huolimatta nuoret eivät yleisesti ymmärrä tekniikkaa, jolle digitaaliset palvelut rakentuvat. Hän piti puhetapaa nuorista ”diginatiiveina” harhaanjohtavana ja jopa haitallisena, jos puhutapaan liittyy oletus, että nuoret ymmärtävät kaiken digitaalisesta ympäristöstä ja heidän toimintaansa siellä ei liity riskejä.

Joskus puhuttiin diginatiiveista, jotka käyttävät tosi nuoresta erilaisia älylaitteita ja niihin liittyviä sovelluksia. Jossain vaiheessa oli semmoinen vähän ylioptimistinen käsitys, että se tekee heistä taitavampia ja resilientimpiä myöskin tällaisia erilaisia IT-pohjaisia uhkia vastaan. (H8, KTK)

Moni asiantuntija oli korostuneen huolestunut ennen kaikkea niiden ihmisten pärjäämisestä, jotka eivät ole saaneet mitään opetusta digitaalisissa ympäristöissä toimimiseen. Tieto digitaalisen maailman ilmiöistä koettiin tärkeäksi, ja ilman sitä ihmisten koettiin olevan alttiimpia muun muassa verkon yli tapahtuville huijauksille.

Ei ainakaan tällaisista jo koulujärjestelmän jättänyttä henkilöä ole koulutettu, tai kerrottu siitä, että miten tämä some oikeasti toimii. Ja miten se kuplaantumisen tapahtuu ja miten se sinulle suodatettu informaatio yksipuolistuu. (H6, VM)

Ymmärryksen puute lisää asiantuntijoiden näkemysten mukaan huomattavasti riskiä joutua rikoksen uhriksi verkossa sekä alttiutta uskoa verkossa leviäviä valheellisia sisältöjä. Tätä kautta digitaalisen maailman ilmiöistä ymmärtämättömyyden kognitio on lähtökohtaisesti haavoittuva ja altis pahantahtoiselle vaikuttamiselle.

Asiantuntijoilla oli monia ehdotuksia toimenpiteiksi, joilla voitaisiin parantaa kognitiivista turvallisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa. Ehdotetut toimenpiteet kohdistuvat kognitiivisen turvallisuuden tilaan eri reittien kautta, yhdet vaikuttavat digitaaliseen ympäristöön ja toiset ihmisten hyvinvoinnin ja ymmärryksen parantamiseen. Tärkeimpänä yhteiskuntaan suojaavana tekijänä asiantuntijat pitivät mediakasvatusta kouluissa. Mediakasvatuksella haluttiin välittää tietoa nykyaikaisen informaatioympäristön ominaisuuksista ja tätä kautta auttaa lapsia ja nuoria toimimaan turvallisesti digitaalisissa ympäristöissä. Lisääntyneen ymmärryksen nähtiin myös suojaavan heitä ulkopuoliselta pahantahtoiselta vaikuttamiselta. Mediakasvatusta ei suoraan sanottu haluttavan lisätä, vaan sen tärkeyttä yhteiskunnallisessa mittakaavassa haluttiin korostaa.

Kognitiivisen turvallisuuden käsite koettiin tärkeäksi tuoda nykyistä laajempaan tietoisuuteen Suomessa, jotta sen tilaa voidaan edistää. Opetus- ja kulttuuriministeriön asiantuntija korosti yhteisen käsitteen ja kokoavan termin

merkitystä kansallisen keskustelun luomisessa. Tarvitaan termistö, jonka avulla voidaan käydä yhteiskunnallista keskustelua siten, että kaikilla osapuolilla on jätetty käsitys siitä, mistä asiasta puhutaan.

Ja ehkä se onkin tosissaan semmoinen käsite, mikä tässä on ollut haasteena. Että kun sitä ei ole, se on puuttunut meiltä, jotenkin tämmöinen yhteinen avainkäsite, jolla me oltaisiin voitu puhua tästä kaikesta. (H3, OKM)

Muita asiantuntijoiden esittämiä suoraan ihmisiin kohdistuvia toimenpiteitä oli muun muassa syrjäytymisen ja radikalisoitumisen ehkäisy, hyvien opetus- ja hyvinvointipalveluiden ylläpito sekä viestintä. Valtioneuvoston kanslian asiantuntija korosti viestinnän vaikutusta ihmisten luottamuksen ja tietoisuuden rakentamiseen, ja tätä kautta kognitiivisen turvallisuuden tilan muodostumiseen. Valtiollisten toimijoiden turvallisuuteen liittyvä viestintä välittää hänen mukaansa konkreettisen viestin lisäksi tiedon, että turvallisuusympäristöä analysoidaan ja sen muutoksiin reagoidaan valtion tasolla. Tätä hän pitää yhtenä tärkeänä kognitiivista turvallisuutta edistävänä tekijänä.

Nyt sitä on lisätty, minä otan nimenomaan sen turvallisuuskontekstin esille. Suojelupoliisi on lisännyt informaatiota kansalaisille ja kansanedustajille, riittävällä tasolla niin, että ihmiset ymmärtävät, että tämmöinen trendi kuuluu tähän, että nyt meihin kohdistetaan tiedustelua ja kyberhyökkäyksiä. Että tämmöinen ilmiö on menossa. Myös valtio on kertonut näistä asioista hyvin. (H1, VNK)

Informaatioympäristöön vaikuttavina keinoina asiantuntijat mainitsivat internetin sisältöjä rajoittavan ja digitaalisten palveluiden tuottajia velvoittavan regulaation tarkentamisen sekä yksityisten uutismedioiden uutisointitapaan puuttumisen. Valtiovarainministeriön asiantuntija korosti ylikansallisen regulaation merkitystä kansainvälisten media-alan toimijoiden rajoittamisessa ja ohjaamisessa.

Eli mikä mitenkä me suljetaan se pahantahtoisuus, mutta säilytetään vapaa mielipiteen muodostus. Se ei onnistu muuten kuin kansainvälisillä sopimuksilla ja näiden toimijoiden rajoittamisella. Ja sillä tiellä EU on, yrittää ottaa niitä askelia, että annetaan vastuuta näiden palveluiden tuottajille, että niitten pitää miettiä, että mitä sontaa siellä heidän palveluissaan pyörii ja pyrkiä vähän rajoittaa rajoittamaan sitä. (H6, VM)

Kyberturvallisuuskeskuksen asiantuntija piti tärkeänä puuttua erilaisten uutismedioiden uutisointitapaan, joka hänen mukaansa on omiaan lisäämään pelkoa ja epävarmuutta ihmisissä. Tällaista toimintatapaa hän piti vastuuttomana, ja yhteiskunnan kognitiivisen turvallisuuden tilaa heikentävänä. Vaarallisista ilmiöistä varoittamista hän piti hyvänä ja asiallisena median toimintana, mutta uutisoinnin sisältäessä vain uhkia ja riskejä eikä lainkaan ratkaisuja tai vastatoimia niihin on vaikutus hänen mukaansa kognitiivista turvallisuutta heikentävä.

Tämmöistä FUD- tyyppistä – fear, uncertainty, doubt - pohjaista viestintää jotkut yksityisen rahan mediat tuntuvat tietoisesti tekevän, semmoista

uutisointia, jolla saadaan ihmiset lukemaan artikkeleita tai ostamaan lehtiä tai mitä se sitten onkaan. (H8, KTK)

Yleisesti yhteiskunnalliseen vaikutukseen pyrkimisessä asiantuntijat pitivät tärkeänä koko väestön tavoittamista, mutta tätä pidettiin myös haastavana. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen asiantuntija korosti ongelmiin puuttumisen rinnalla niiden syntyminen ehkäisyyn merkitystä.

Että ei pelkästään se, että osataan somessa toimia oikein, vaan tavallaan meidän pitäisi yrittää estää syrjäytymistä ja radikalisoitumista ja tämän tyyppisiä ilmiöitä, joilla me luodaan sitä pohjaa, sitä kuulijakuntaa niille. (H7, STM)

4.4 Kognitiivinen turvallisuus osana sosiaalista ekologiaa

Asiantuntijoita pyydettiin arvioimaan edustamansa elintärkeän toiminnon suhdetta kognitiiviseen turvallisuuteen sosiaalisen ekologian mallia hyödyntämällä. Asiantuntijoilta kysyttiin minkä sosiaalisen ekologian tason kautta hänen edustama elintärkeä toiminto voi vaikuttaa yksilöiden ja yhteiskunnan kognitiiviseen turvallisuuteen. Lisäksi asiantuntijoita pyydettiin pohtimaan, miten eri tasoilla voidaan vaikuttaa suomalaisten yksilöiden ja yhteiskunnan kognitiivisen turvallisuuteen. Kysymyksillä pyrittiin saavuttamaan ymmärrys asiantuntijoiden näkemyksistä sosiaalisen ekologian ja kognitiivisen turvallisuuden suhteesta yhteiskunnassamme, sekä toimenpiteistä, joita eri sosiaalisen ekologian tasoilla voidaan tehdä kognitiivisen turvallisuuden parantamiseksi. Sosiaalisen ekologian malli tarjosi pohdintaan teoreettisen kehyksen, jonka kautta suomalaisen yhteiskunnan kognitiivista turvallisuutta voitiin tarkastella.

Asiantuntijat pohtivat monipuolisesti eri sosiaalisen ekologian tasoilla tapahtuvia toimintoja, sekä näiden vaikutusta yksilöiden ja yhteiskunnan kognitiiviseen turvallisuuteen. Apuna asiantuntijoilla oli haastattelutilanteessa esimateriaalissa esitelty kuva sosiaalisen ekologian tasoista, jossa oli myös joitakin esimerkkejä kunkin tason mukaisista toimijoista. Haastateltavia rohkaistiin käyttämään esimerkkejä hyväkseen pohtiessaan eri tasoille sijoittuvan toiminnan mahdollisuuksia vaikuttaa kognitiiviseen turvallisuuteen suomalaisen yksilön ja suomalaisen yhteiskunnan kontekstissa.

Valtioneuvoston kanslian asiantuntijan mukaan johtamisen elintärkeä toiminto vaikuttaa yhteiskuntaan erityisesti makrotason kautta. Valtion johtamisen ytimessä olevat lainsäädännöstä päättäminen sekä viranomaisten johtaminen poliittisen agendan mukaisesti ovat hänen näkemyksensä mukaan yksinomaan makrotason toimia.

Kansainvälinen ja EU-toiminta vaikuttaa yhteiskuntaan Ulkoministeriön asiantuntijan mukaan erityisesti makrotasolla, mutta ei luo vaikutusta yksin. Hän korostaa suomalaisen yhteiskunnan olevan riippuvainen myös liittolais- ja kumppanimaiden turvallisuustoiminnasta. Muiden valtioiden tekemä lainsäädäntö ja näiden maiden poliittisen järjestelmän toimivuus vaikuttavat

nykyaikaisessa keskinäisriippuvaisessa maailmassa hänen mukaansa merkittävästi myös Suomen tilanteeseen. Turvallisuutta uhkaavien ilmiöiden hän korostaa olevan harvoin vain yhden valtion asia tänä päivänä.

Puolustusministeriön asiantuntija näkee puolustuskyvyn elintärkeän toiminnon konkreettisen toiminnan ilmenevän ennen kaikkea makrotasolla, mutta vaikuttavan välillisesti myös muilla tasoilla. Puolustuskykyyn on hänen näkemysensä mukaan jonkinlainen kytkös lähes kaikilla suomalaisilla perheillä, joko suoritettun asepalveluksen tai historian kautta. Kaikki tasot myös vaikuttavat lopulta puolustuskykyyn, mistä syystä asiantuntijan mukaan on tärkeää, että maanpuolustusta ei teemana eriytetä yhteiskunnan normaalista toiminnasta.

Sisäministeriön asiantuntija näkee sisäisen turvallisuuden vaikuttavan yhteiskunnan kognitiiviseen turvallisuuteen erityisesti mesotasolla. Tällä tasolla makro- ja eksotason toimijoiden toiminta vuorovaikuttaa sisempien kehien toimijoiden kanssa, välittäen vaikutusta tasojen välillä molempiin suuntiin.

Talouden elintärkeä toiminto vaikuttaa Valtiovarainministeriön asiantuntijan mukaan ennen kaikkea makrotasolla, mutta toiminnan vaikutukset ulottuvat kaikille tasoille. Esimerkkinä hän mainitsee tilanteen, jossa valtion taloustilanne on heikentynyt, ja tehdään päätös vähentää kuntien rahoitusta. Tämä vaikuttaa suoraan kuntien toimintaresursseihin, ja saa kunnassa aikaan tarpeen karsia menoja. Tästä syystä pienenevät poliisin ja terveydenhuollon resurssit aiheuttavat muutoksia yksilöiden kokemassa turvallisuuden tunteessa ja luottamuksesta avunsaantiin hätätapauksessa. Tätä kautta talous on voinut heikentää kansalaisten kognitiivista turvallisuutta.

Kyberturvallisuuskeskuksen asiantuntija näkee digitaalisen infrastruktuurin toimivan kaikilla mallin tasoilla sekä näiden välillä. Digitaalinen infrastruktuuri luo yhteyksiä ja mahdollistaa informaation liikkumisen kaikkien tasojen välillä.

Työ- ja elinkeinoministeriön asiantuntijan mukaan huoltovarmuus vaikuttaa yhteiskunnassa makrotason kautta. Toimimalla tällä tasolla huoltovarmuuden eteen voidaan hänen mukaan luoda luottamuksen ja rauhallisuuden tunnetta yksilötasolle, mikä vaikuttaa lopulta kaikkiin mallin tasoihin. Esimerkkinä hän mainitsi 72 tuntia- kampanjan, joka on makrotason toimijan luoma, mutta joka pyrkii saamaan aikaan vaikutuksia sisemmällä tasolla.

Väestön toimintakyky ja palvelut- toiminto pyrkii Sosiaali- ja terveysministeriön asiantuntijan mukaan vaikuttamaan yhteiskunnassa kaikilla mallin tasoilla. Yleiset terveystalvet koskettavat yksilöitä, perhepalvelut perheitä ja koulutuspalvelut tuottavat osaamista yhteiskunnan kaikille tasoille. Hänen mukaansa toiminnon tavoitteena on edistää hyvinvointia ja toimintakykyä, ja tätä kautta myöskin kognitiivista turvallisuutta.

Henkinen kriisinkestävyys vaikuttaa yhteiskuntaan kaikkien sosiaalisen ekologian tasojen kautta Opetus- ja kulttuuriministeriön asiantuntijan mukaan. Kulttuuri- ja hengellinen toiminta koskettaa yhtä lailla yksilöitä kuin yhteisöjäkin, kuten myös nuorisotyö ja syrjäytymisen ehkäisy. Hän ei rajaa toimintoja mallin mukaisien tasojen sisään, vaan näkee toiminnan ja erityisesti sen vaikutuksen olevan koko yhteiskunnan laajuinen

4.4.1 Makrotaso

Kulttuuri-, talous-, lainsäädäntö- sekä poliittinen järjestelmä olivat asiantuntijoiden mukaan tärkeimmät makrotason kokonaisuudet, jotka vaikuttavat suomalaisten kognitiiviseen turvallisuuteen. Kulttuurilliset instituutiot ja yksittäiset teoksetkin voivat asiantuntijoiden mukaan vaikuttaa ihmisten kognitiiviseen turvallisuuteen vaikuttamalla esimerkiksi yksilön kokemukseen kuulumisesta yhteisöön tai kokemukseen itsestä osana historiallista kulttuurista jatkumoa. Tällaisia tunteita kokiessa yksilö voi heidän mukaan tuntea osallisuutta ja merkityksellisyyttä, mikä voi vahvistaa tämän kognitiivisen turvallisuuden tilaa.

Meillä oli Lilli Paasikivi ja Kaisa Rönkkö ja muita, jotka puhuivat nimenomaan kulttuurin merkityksestä yhteiskunnassa. Oopperaesityksistä ja esimerkiksi Finlandia musiikin merkityksestä, tämmöisistä että kuinka ne vaikuttavat siihen kansallistunteeseen, ja ehkä sitäkin kautta turvallisuuteen. (H5, PLM)

Poliittisen järjestelmän vaikutuskeinoina mainittiin muun muassa itse poliittinen johtaminen eli poliittisen agendan toteuttaminen, vapaiden vaalien merkitys, informaation levittäminen poliittisesta osallistumisesta ja sen merkityksestä sekä poliittisen vastuun kantaminen tehdyistä päätöksistä sekä keskustelukulttuurista. Kaikkia näitä tekijöitä pidettiin kriittisinä osina suomalaisen yhteiskunnan kognitiivisen turvallisuuden rakentumisessa. Poliittinen ohjelma ja sen toteuttaminen voi sisältää monenlaisia kognitiivista turvallisuutta parantavia tai heikentäviä toimenpiteitä, jotka voivat kohdistua rajattuun väestönosaan. Vapaiden vaalien merkitys korostuu, kun arvioidaan kansalaisten luottamusta poliittiseen järjestelmään, mikä vaikuttaa suoraan kansalaisten kokemaan yleiseen luottamukseen yhteiskunnan instituutioita kohtaan. Asiantuntijat pitivät tärkeänä, että valtiolliset toimijat välittävät kansalaisille tietoa vaaleista, niihin osallistumisesta sekä osallistumisen merkityksellisyydestä. Avointa tiedotusta pidettiin yhteiskunnallista luottamusta vahvistavana tekijänä, ja vaalien luotettavuuden heikentymistä uhkana tälle luottamukselle. Myös poliittisen keskustelukulttuurin arvioitiin vaikuttavan kansalaisten kognitiiviseen turvallisuuteen.

Talousjärjestelmän arvioitiin vaikuttavan kognitiiviseen turvallisuuteen välillisesti. Esimerkkinä epäsuorasta vaikutuskeinosta Valtiovarainministeriön asiantuntija mainitsee tulonsiirrot ja erityisesti työttömyysturvan. Talousjärjestelmän kautta, esimerkiksi työttömyysturvaa heikentämällä halutaan vaikuttaa kansalaisten toimintaan, mutta samalla vaikutetaan näiden kognitiiviseen turvallisuuteen. Valtiovarainministeriön asiantuntija korostaa taloudellisen turvallisuuden ja tunteen omasta taloudellisesta toimentulosta olevan merkittävä tekijä yksilön turvallisuudentunteen muodostumisessa. Talousjärjestelmän osana myös turvallisuustoimintaan ohjattavat resurssit nähtiin yleisesti merkittävänä kognitiiviseen turvallisuuteen vaikuttavana seikkana.

Lainsäädäntöjärjestelmällä nähtiin olevan laajat mahdollisuudet vaikuttaa yhteiskunnan turvallisuuteen usealla tasolla. Kansallisella ja kansainvälisellä lainsäädännöllä nähtiin olevan merkittävät vaikutukset suomalaisten

kognitiiviseen turvallisuuteen. Asiantuntijoiden näkemyksissä lainsäädännöstä korostui nykyaikaisten turvallisuushkien rajat ylittävä luonne, sekä kansainvälisen sääntelyn tarve.

Uskon kovasti lainsäädännön kykyyn tehdä yhteiskunnasta turvallisempi ja parempi. Sen pitää vain olla sitä järkevää tekemistä, joka ottaa kognitiivisen turvallisuuden tunteen huomioon. Se on lainsäädäntöä, joka vaikkapa reguloi Suomessa tuotettavia sähköisiä palveluita siten, että ne ovat jatkossa kansalaisille turvallisempia käyttää. (H8, KTK)

4.4.2 Eksotas

Eksotasolla vaikuttavista toimijoista asiantuntijat pitivät erityisen suurena median, paikallishallintojen, opettajankoulutuslaitosten sekä kirjastojärjestelmän vaikutusta yksilöiden ja yhteiskunnan kognitiiviseen turvallisuuteen.

Median vaikutus perustuu sen luonteeseen tiedon välittäjänä ja muokkaajana. Valittu aiheen käsittelyn näkökulma vaikuttaa asiantuntijoiden mukaan olennaisesti uutisoinnin aikaansaamaan tunteeseen kuluttajissa, ja voi vaikuttaa merkittävästi näiden kognitiiviseen turvallisuuteen. Vastuulliseen journalismiin kuuluvat eettisen uutisoinnin periaatteet koettiin tärkeiksi niin aiheen käsittelyn kuin kansalaisten luottamuksen kannalta. Vastoin eettisiä periaatteita toimimisen nähtiin aiheuttavan yksittäiselle medialle uskottavuuden menetyksen, mutta yhteiskunnallisella tasolla ilmiön arvioitiin heikentävän kansalaisten luottamusta koko mediakenttään, jolloin myös kansalaisten kognitiivisen turvallisuuden tila heikkenisi. Asiantuntijat pitivät tärkeänä, että vastuulliset mediatoimijat lunastavat luottamuksena ja asemansa pitäytymällä eettisesti kestävässä uutisoinnissa, ja näin edistävät kansalaisten luottamusta ja turvallisuuden tunnetta.

Opettajankoulutusjärjestelmän merkitystä pidettiin suurena, johtuen opettajien ja opetustoimen yleisestä merkittävydestä yhteiskunnassa sekä näiden roolista turvallisuuden tuottajina. Opettajien koulutuksen korkeaa laatua Suomessa pidettiin suomalaisen koulujärjestelmän vahvuutena, ja opettajien työssä jaksamisesta huolehtimista tärkeänä. Opettajien osaamisen korkeaa tasoa ja näiden jaksamista työssään pidettiin tärkeinä, jotta opettajat pystyvät tukemaan lapsia ja nuoria kasvussaan, ja tarjoamaan näille edellytykset turvallisuuden tunteen muodostumiselle.

Paikallishallintojen kuvailtiin vaikuttavan yhteisöjen ja yksilöiden koettuun ja todelliseen turvallisuuteen monella tapaa, erityisesti ohjaamalla taloudellisia resursseja toimialueellaan. Paikallinen päätöksenteko tapahtuu paikallishallinnoissa, mikä korostaa niiden roolia turvallisuussuunnittelun ja -tilannekuvan muodostuksen osalta. Esimerkkinä paikallishallinnon resursoimasta toiminnasta voidaan nähdä myös asiantuntijoiden tärkeänä pitämää kirjastolaitosta. Sen kuvattiin olevan yhteiskunnallisesti merkittävä informaatiota jakava ja sosiaalisia eroja tasaava toimija, joka mahdollistaa pääsyn luotettavaan tietoon kaikille yhteiskunnan jäsenille tasapuolisesti. Kirjastolaitoksen toiminnan nähtiin edesauttavan kognitiivisen turvallisuuden muodostumista tarjoamalla pääsyn tutkitun

tiedon äärelle, sekä olemalla tasapuolisesti kaikille saatavilla sosioekonomiseen asemaan katsomatta.

4.4.3 Mikrotaso

Asiantuntijat pitivät koulua, vanhempia sekä ystäviä merkittävimpinä kognitiiviseen turvallisuuteen vaikuttavina toimijoina mikrotasolla. Koulun merkittävyyttä korostaa asiantuntijoiden mukaan sen yhteiskunnallisen vaikutuksen laajuus sekä rooli tiedon välittäjänä. Toiminta lasten kanssa tarjoaa mahdollisuuden vaikuttaa näiden turvallisuuden tunteen muodostumiseen nuorella iällä, minkä asiantuntijat näkivät olevan elämänmittaisen yhteiskunnallisen luottamuksen ja sitoutumisen perusta. Kognitiivisen turvallisuuden kannalta asiantuntijat pitivät merkityksellisenä opetussuunnitelman sisältöjen lisäksi koulutyöskentelyn yhteydessä oppilaille välittyviä arvoja ja yhteistyötaitoja. Koulun ja koulujen ilta-päivätoiminnan nähtiin yleisesti tuottavan lapsille ja nuorille perustiedot yhteiskunnan ja laajemmin maailman ilmiöistä ja toiminnasta, sekä liittävän heidät yhteiskunnan toimintaan sen jäseninä. Tämä koettiin tärkeäksi osaksi yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi kasvamista, ja sitä pidettiin myös edellytyksenä vakaan kognition kehitykselle.

Vanhempien tekemä käytännön opetus- ja kasvatustyö nostettiin koulun ohella merkittävimmäksi yhteiskunnalliseksi kognition vaikuttavaksi tekijäksi. Kodeissa tapahtuva kasvatusta luo pohjan lasten ja nuorten käsitykselle maailman toiminnasta, mikä vertautuu merkittävytydessään asiantuntijoiden mukaan koulussa tapahtuvan opetuksen merkittävyyteen. Käsiteltäessä kodin ja koulun roolia kasvattajina moni asiantuntija pohti näiden välistä vastuunjakoja lasten ja nuorten kokonaisvaltaisessa kasvatuksessa, eikä eroa niiden merkittävytydessä osattu monesti määrittää. Yhtä lailla vanhempien kuin koulunkin merkittävyyden nähtiin perustuvan niiden rooliin opettajina ja kasvattajina. Ihmisten ja ilmiöiden toiminnan opettaminen nähtiin kognition muodostumisen kannalta ensiarvoisen tärkeänä. Kognitiiviseen turvallisuuteen vaikuttava toiminta perheyhteisöissä ei asiantuntijoiden mukaan rajoitu vain lasten ja nuorten kasvattamiseen, vaan opetusta tapahtuu myös toiseen suuntaan. Ulkoministeriön asiantuntijan mukaan tällaista toiseen suuntaan tapahtuvaa opettamista voi olla esimerkiksi nykyaikaisista petoksista ja verkkorikollisuudesta kertominen omille ikään-tyneille vanhemmille. Näin perheyhteisö voi parantaa myös vanhempien ikäpolvien kognitiivista turvallisuutta.

4.5 Yhteenveto

Tässä luvussa esitellään tutkimuksen keskeisimmät haastattelujen perusteella muodostuneet tutkimustulokset tiivistetyssä muodossa ilman haastattelulainauksia.

4.5.1 Kognitiivisen turvallisuuden rakentuminen

Asiantuntijat pitivät yksilön kognitiivisen turvallisuuden muodostumisen kannalta tärkeimpinä henkilökohtaisina ominaisuuksina medialukutaitoa, ymmärrystä digitaalisesta maailmasta ja siellä toimimisesta sekä yhteiskunnan toimintalogiikan ymmärtämistä. Näiden nähtiin olevan edellytyksiä sille, että yksilö voi tuntea olevansa yleisesti turvassa nykyaikaisessa yhteiskunnassa, mikä taas nähtiin vaatimuksena yksilön kognitiivisen turvallisuuden muodostumiselle. Kokemukset yhteiskunnan oikeudenmukaisuudesta, avoimuudesta sekä yhteiskunnallisen osallistumisen merkityksellisyydestä voivat asiantuntijoiden mukaan tukea tai heikentää yksilön kognitiivista turvallisuutta. Asiantuntijoiden näemyksen mukaan yksilön kognitiivisen turvallisuuden rakentuminen on riippuvainen muun muassa yksilön saamasta kasvatuksesta ja opetuksesta, ympäröivästä kulttuurista sekä omista kokemuksista.

Asiantuntijat pitivät tärkeimpinä yhteiskunnallista kognitiivista turvallisuutta edistävinä seikkoina oikean tiedon saatavuutta, mielipiteen ilmaisun vapautta, oikeusvaltioperiaatteen toteutumista sekä yhteiskunnan peruspalveluiden toimintaa. Oikean tiedon saatavuus nähtiin olevan ehto vapaalle mielipiteen muodostukselle sekä yhteiskunnalliselle luottamukselle. Samoin mielipiteen ilmaisun vapauden nähtiin edistävän kansalaisten luottamusta järjestelmään sekä omiin mahdollisuuksiin vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin. Oikeusvaltioperiaate sekä viranomaisten toiminnan lainmukaisuus olivat asiantuntijoiden mukaan yhteiskunnallisen luottamuksen peruspilareita, jotka oikeuttavat nykyisen kaltaisen yhteiskuntajärjestyksen ja takaavat yhteiskuntarauhan ja vakauden. Yhteiskunnan peruspalvelut, jotka takaavat muun muassa sähkön, elintarvikkeiden ja terveydenhuollon saatavuuden, ovat asiantuntijoiden mukaan tekijä, joka ylläpitää kansalaisten luottamusta yhteiskunnan toimintaan merkittävällä tavalla. Heidän mukaan tämän luottamuksen heikentyminen voisi johtaa yhteiskunnan toiminnan kyseenalaistamiseen sekä kognitiivisen turvallisuuden horjumiseen.

4.5.2 Kognitiivinen turvallisuus ja yhteiskunnan elintärkeät toiminnot

Valtioneuvoston kanslian asiantuntijan mukaan johtamisen elintärkeä toiminto vaikuttaa kansalaisten kognitiiviseen turvallisuuteen ennen kaikkea tehtyjen poliittisten päätösten sekä lainsäädäntötyön kautta. Näiden ohella hän korosti valtionjohdon viestinnän merkitystä. Viestintä kansan suuntaan on hänen mukaan valtionjohdon tärkeimpiä tehtäviä, ja viestinnällä vaikutetaan myös kansalaisten kognitiiviseen turvallisuuteen. Johtamisen elintärkeän toiminnon vaikutuskeino kognitiiviseen turvallisuuteen on myös YTS:n strategisten tehtävien toteutumisen valvominen. Yleinen kognitiivinen turvallisuus taas vaikuttaa johtamisen elintärkeään toimintoon sen kautta, kun kansalaisten mielipide otetaan huomioon valtionjohdon työskentelyssä.

Ulkoministeriön asiantuntijan mukaan kansainvälisen ja EU-toiminnan elintärkeä toiminto edistää suomalaisen yhteiskunnan kognitiivista turvallisuutta ennen kaikkea kansainvälisessä yhteistyössä tehtävän lainsäädäntötyön

kautta. EU:ssa tehtävä lainsäädäntö jää hänen mukaansa useimmille suomalaisille kuitenkin hyvin etäiseksi, eikä tehdyn työn hyödyllisyyttä monesti tunnisteta. Yleinen kognitiivinen turvallisuus yhteiskunnassa ei haastatellun asiantuntijan mukaan juurikaan vaikuta kansainväliseen ja EU-toimintaan, mutta voisi vaikuttaa, jos kansalaiset alkaisivat kyseenalaistaa nykyisiä toimintamalleja ja tehtyjä päätöksiä.

Puolustusministeriön asiantuntija näki kokonaismaanpuolustuksen kautta syntyvän turvallisuuden tunteen olevan tärkein puolustuskyvyn elintärkeän toiminnon aikaansaama vaikutus kognitiiviseen turvallisuuteen. Kokonaismaanpuolustuksen kyvykkyys, ajanmukaisuus ja näistä viestiminen kansalle edistävät hänen mukaan yleistä turvallisuuden tunnetta, joka toimii rakennusaineena myös kognitiiviselle turvallisuudelle. Kognitiivisen turvallisuuden hän näkee edistävän puolustuskykyä esimerkiksi maanpuolustustahdon kautta. Tärkeimpänä yhteiskunnallisena tekijänä puolustuskyvyn kannalta haastateltu asiantuntija piti yleistä asevelvollisuutta, jota kehitetään ajan mukaan, ja joka tarjoaa monille suomalaisille perheille liityntäpinnan sotilaalliseen maapuolustukseen.

Sisäministeriön asiantuntijan mukaan sisäisen turvallisuuden elintärkeä toiminto edistää kognitiivista turvallisuutta ennen kaikkea yleisen turvallisuuden tunteen kautta. Poliisin, pelastustoimen sekä rajavartioston toiminnan hän näkee edistävän turvallisuuden tunnetta, sekä tätä kautta kansalaisten luottamusta yhteiskuntaa kohtaan. Kognitiivinen turvallisuus ja sisäisen turvallisuuden elintärkeä toiminto muodostavat hänen mukaansa parin, jossa ilman yhtä ei voi olla toista. Kognitiivisen turvallisuuden muodostuminen vaatii jonkinlaisen valtion sisäisen turvallisuuden, ja valtion sisäistä turvallisuutta ei hänen mukaan voi muodostua, jos kansalaisilla ei ole ollenkaan kognitiivista turvallisuutta.

Valtiovarainministeriön asiantuntija näkee talouden elintärkeän toiminnon vaikuttavan kognitiiviseen turvallisuuteen erityisesti viestinnän kautta. Viestinnällä kansalaisille välitetään tietoa valtion talouden tilasta sekä kantokyvystä, mikä vaikuttaa kansalaisten käsitykseen taloudenpidon kestävydestä, mikä puolestaan vaikuttaa kognitiiviseen turvallisuuteen. Kognitiivinen turvallisuus vaikuttaa asiantuntijan mukaan talouden elintärkeään toimintoon yleisen keskusteluilmapiirin sekä investointien ja riskinottohalun kautta. Jos Suomen ajatellaan olevan huono paikka harjoittaa liiketoimintaa tai investoida, siirtyvät toiminnot muualle, ja valtion verotulot pienenevät.

Kyberturvallisuuskeskuksen asiantuntijan mukaan keskivertoihminen ei tiedä mihin kaikkiin palveluihin tarvitaan tietoliikenneinfrastruktuuria, mistä johtuen sitä uhkaamalla voidaan aiheuttaa perusteetontakin huolta ihmisissä. Tämän tietämättömyyden hän näkee vaikuttavan kognitiiviseen turvallisuuteen, ja altistavan ihmiset pahantahtoiselle vaikuttamiselle. Hän haluaisi, että käyttäjien kognitiivinen turvallisuus otettaisiin tulevaisuudessa paremmin huomioon digitaalisia palveluita suunniteltaessa. Nykyisin suunnittelua ohjaa enemmän palveluilta toivottu nopeus sekä käytön yksinkertaisuus.

Työ- ja elinkeinoministeriön asiantuntija näkee huoltovarmuuden elintärkeän toiminnon edistävän kognitiivista turvallisuutta ennen kaikkea valistuksen ja koulutuksen kautta. Huoltovarmuuden piirissä tehtävät kampanjat ja

koulutukset kehittävät kansalaisten tietoja ja taitoja selviytyä poikkeusoloista, mikä parantaa heidän luottamusta itseensä ja tätä kautta heidän kognitiivista turvallisuutta. Tämän hän näkee toimivan myös toiseen suuntaan; luottamus omiin kykyihin parantaa itsessään myös huoltovarmuutta, muun muassa siten, että poikkeusoloissa apua tarvitsevia on vähemmän.

Sosiaali- ja terveysministeriön asiantuntijan mukaan elintärkeä toiminto väestön toimintakyky ja palvelut ovat kaiken ihmisen hyvinvoinnin, myös kognitiivisen turvallisuuden, perusta. Näitä palveluita tarvitaan, jotta ihminen pysyy toimintakykyisenä ja terveenä. Toiminnolla on asiantuntijan mukaan niin suuri vaikutus, että sen toimimattomuus voisi saada ihmiset kyseenalaistamaan yhteiskunnan toiminnan laajemminkin. Kognitiivinen turvallisuus vaikuttaa hänen mukaan toimintoon siten, että jos kansalaisilla on hyvä kognitiivinen turvallisuus, he uskaltavat käyttää heille kuuluvia palveluita, eivätkä usko mahdollista disinformaatiota näihin liittyen.

Opetus- ja kulttuuriministeriön asiantuntija pitää henkisen kriisinkestävyden elintärkeää toimintoa edellytyksenä sille, että kansalaisille voi muodostua kognitiivista turvallisuutta. Muun muassa toiminnon sisältämät sivistystoimi sekä lasten ja nuorten palvelut ovat hänen mukaansa tässä tärkeässä roolissa. Kognitiivisen turvallisuuden hän näkee vaikuttavan henkisen kriisinkestävyden toimintoon laajasti. Kognitiivinen turvallisuus voi parhaimmillaan luoda tilan, jossa luottamusta yhteiskunnan järjestelmiä kohtaan ei voida horjuttaa, ja henkisen kriisinkestävyden toiminto on turvattu.

4.5.3 Kognitiivinen turvallisuus suomalaisessa yhteiskunnassa

Kaikki asiantuntijat arvioivat kognitiivisen turvallisuuden merkityksen olevan suuri suomalaiselle yhteiskunnalle. Sen nykyisen tilan arvioitiin näkyvän muun muassa luottamuksena viranomaisia kohtaan sekä uskona yksilön mahdollisuuksiin vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin. Kognitiivisen turvallisuuden tilan mittaamista asiantuntijat pitivät haasteellisena. Kyselytutkimuksella katsottiin saatavan tietoa suoraan kansalaisilta, mutta samalla tunnistettiin, että kaikkien väestönsien tavoittaminen kyselyllä voi olla haastavaa tai mahdotonta. Asiantuntijat hahmottivat monia mitattavia muuttujia, joilla voitaisiin seurata yhteiskunnan kognitiivisen turvallisuuden tilaa laajasti, mutta tapaa mitata suomalaisten kognitioon kohdistuvaa vaikuttamista ei tässä yhteydessä pystytty muodostamaan. Yhteiskunnallisen kognitiivisen turvallisuuden tilan nähtiin heikkenevän, jos sitä turvaavia toimenpiteitä ei tehdä, eikä tietoisuutta aiheesta lisätä.

Asiantuntijoiden mukaan kognitiivisen turvallisuuden kaltaista laajaa yhteiskunnallista teemaa on hankalaa asettaa nykyisten elintärkeiden toimintojen mukaiseen jaotteluun. Kognitiivinen turvallisuus nähtiin yhteiskuntarauhan ja yhteiskunnallisen luottamuksen peruspilarina, jota ei ole mielekäästään asettaa yksittäisen elintärkeän toiminnon sisään. Sen edistämisen nähtiin vaativan yhteiskunnan laajuista koordinaatiota. Opetus- ja kulttuuriministeriön roolia pidettiin keskeisenä kognitiivisen turvallisuuden muodostumisen kannalta, erityisesti opetustoimen ja kulttuuripalveluiden vuoksi. Asiantuntijat korostivat kuitenkin valtionhallinnon alojen välisen yhteistyön ja koordinaation merkitystä.

Asiantuntijoiden mukaan yksilön kognitiivista turvallisuutta edistävät ja suojaavat parhaiten yleissivistys, medialukutaito sekä ymmärrys digitaalisesta maailmasta. Ajatusta nuorista "diginatiiveina" pidetään haitallisena, koska se antaa olettaa näiden ymmärtävän kaikki digitaalisen maailman ilmiöt, vaikka näin ei todellisuudessa ole. Haavoittuvimpina pidettiin henkilöitä, jotka eivät ole saaneet mitään opetusta digitaalisen maailman ja sosiaalisen median ilmiöistä. Yhteiskunnallisesti merkittävimpinä seikkoina asiantuntijat pitivät mediakasvatusta kouluissa sekä kognitiivisen turvallisuuden käsitteen tuomista julkiseen keskusteluun. Myös ylikansallisella regulaatiolla sekä valtionhallinnon viestinnällä nähtiin olevan laaja merkitys yhteiskunnallisen kognitiivisen turvallisuuden rakentumisessa.

4.5.4 Kognitiivinen turvallisuus osana sosiaalista ekologiaa

Suurin osa asiantuntijoista mielsi elintärkeän toimintonsa vaikuttavan kognitiiviseen turvallisuuteen makrotasolla. Infrastruktuurin, väestön toimintakyvyn ja palveluiden sekä henkisen kriisinkestävyuden asiantuntijat poikkesivat tästä arvioidessaan näiden vaikuttavan yhden tason sijasta kaikilla sosiaalisen ekologian tasoilla.

Makrotasolla merkittävin vaikutus kognitiiviseen turvallisuuteen arvioitiin olevan kulttuurilla, taloudella, lainsäädännöllä sekä poliittisella järjestelmällä. Kulttuurin arvioitiin edistävän kuuluvuuden tunnetta sekä yhteisöllisyyttä. Talouden merkittävimmiksi vaikutuskeinoiksi arvioitiin tulonsiirrot, esimerkiksi työttömyystuki. Lisäksi turvallisuustyöhön ohjattavien varojen arvioitiin vaikuttavan välillisesti kognitiiviseen turvallisuuteen. Poliittisen järjestelmän osalta asiantuntijat pitivät kognitiivisen turvallisuuden kannalta merkityksellisinä poliittisen ohjelman toteuttamista sekä vapaita vaaleja. Lainsäädännöllä nähtiin olevan laajat vaikutusmahdollisuudet sekä kansallisesti että kansainvälisesti.

Eksotasolla merkittävimmiksi kognitiiviseen turvallisuuteen vaikuttaviksi sekoiksi asiantuntijat arvioivat median, paikallishallinnon, opettajien koulutuksen sekä kirjastot. Median rooli korostui asiantuntijoiden näkemyksissä, koska sen kautta välitetään ja muokataan kansalaisille tulevaa tietoa. Median valitsemat näkökulmat sekä aiheen käsittelyn vastuullisuus nähtiin tekijöinä, jotka vaikuttavat yhteiskunnallisesti kognitiiviseen turvallisuuteen. Opettajien rooli lasten ja nuorten kasvattajina nähtiin keskeisenä tekijänä, joka vaikuttaa lapsille kehittyvään turvallisuudentunteeseen. Opettajien korkeaa koulutusta sekä työssä jaksamista pidettiin tärkeinä tekijöinä yhteiskunnan kognitiivisen turvallisuuden kehityksen kannalta. Paikallishallinnon rooli nähtiin keskeisenä turvallisuuden tunteen varmistajana. Resurssien ohjaus muun muassa turvallisuustyöhön paikallisesti on kansalaisille näkyvä osa julkishallinnon turvallisuustyötä, joka koskettaa henkilökohtaisesti. Kirjastolaitosta asiantuntijat pitivät tärkeänä yhteiskunnallisen kognitiivisen turvallisuuden mahdollistajana. Tasapuolinen pääsy ajankohtaiseen informaatioon sekä tutkimustietoon tasaa asiantuntijoiden mukaan sosiaalisia eroja yhteiskunnassa.

Mikrotasolla merkittävimmiksi kognitiiviseen turvallisuuteen vaikuttaviksi tekijöiksi asiantuntijat nostivat koulun, vanhemmat sekä ystävät. Koulun

rooli kasvatusympäristönä sekä tiedon välittäjänä oli asiantuntijoiden näkemysten mukaan keskeinen kognitiivisen turvallisuuden muodostumisessa. Koululla nähtiin olevan laaja vaikutus lasten ja nuorten kasvuun sekä turvallisuuden tunteen kehitykseen. Asiantuntijat näkivät vanhemmilla olevan keskeinen rooli yksilön kognitiivisen turvallisuuden muodostumisessa. Jokapäiväinen käytännön opetus- ja kasvatustyö muokkaa lasten ja nuorten maailmankuvaa, sekä käsitystä ihmisten ja yhteiskunnan toiminnasta. Tämän lisäksi esitettiin huomio, että oppia siirtyy perheissä myös lapsilta vanhemmille.

5 POHDINTA

Tässä luvussa esitellään tärkeimmät havainnot tutkimuksen tuloksista sekä pohditaan niiden merkitystä suhteessa suomalaisen yhteiskunnan ja yksilöiden kognitiiviseen turvallisuuteen. Tutkimuksen tavoitteena oli selvittää asiantuntijoiden näkemyksiä kognitiivisesta turvallisuudesta yleisesti, sekä erityisesti sen suhteesta suomalaiseen yhteiskuntaan ja yhteiskunnan elintärkeisiin toimintoihin. Tutkimuksen pääkysymys oli:

- Minkälainen merkitys kognitiivisella turvallisuudella on suomalaiselle yhteiskunnalle?

Alakysymykset:

- Miten yhteiskunnan elintärkeät toiminnot vaikuttavat kognitiiviseen turvallisuuteen suomalaisessa yhteiskunnassa?
- Miten kognitiivinen turvallisuus rakentuu suomalaisessa yhteiskunnassa?

Asiantuntijat olivat yksimielisiä siitä, että kognitiivisella turvallisuudella on suuri merkitys suomalaiselle yhteiskunnalle. Heidän perusteluissaan korostuivat kognitiivisen turvallisuuden merkitys yksittäisen ihmisen hyvinvoinnin osana, sekä laajemmin yhteiskunnallisen luottamuksen ja yhteiskuntarauhan mahdollistajana. Asiantuntijat löysivät kognitiivisen turvallisuuden ja kaikkien yhteiskunnan elintärkeiden toimintojen väliltä yhteyksiä, joiden kautta kognitiivinen turvallisuus voi vaikuttaa elintärkeiden toimintojen kautta valtiolliseen turvallisuuteen sitä joko parantaen tai heikentäen.

Asiantuntijoiden näkemykset ovat samassa linjassa kansainvälisten tutkimusten sekä kansallisten turvallisuustoimintaa ohjaavien asiakirjojen kanssa, joissa korostetaan informaatio- ja hybridivaikuttamisen potentiaalisia vaikutuksia. Asiantuntijoiden näkemykset tilanteesta, jossa kognitiivista turvallisuutta ei ole nostettu julkiseen keskusteluun eikä sitä parantavia toimenpiteitä ole tehty, ovat samansuuntaiset kuin tutkimusten ja asiakirjojen kuvaukset

informaatiovaikuttamisen tavoitteista. Esimerkiksi Opetus- ja kulttuuriministeriön asiantuntijan kuvaus tilanteesta, jossa tietoisuutta kognitiivisesta turvallisuudesta ei ole parannettu, ja suomalaisilta on poistettu keskinäinen luottamus ja yhteiskunnan lakeja ja rakenteita on alettu kritisoida, on hyvin samansisältöinen kuin Kansallisen riskiarvion 2023 (2023) kuvaus hybridivaikuttamisen tavoitteista, joita mainitaan olevan muun muassa yhteiskunnallisen päätöksenteon heikentäminen sekä kansalaisten yhteiskuntaa kohtaan kokeman luottamuksen heikentäminen. Samankaltaisuus on ilmeinen myös kognitiivisen sodankäynnin yhteiskuntaa horjuttavan vaikutuksen kanssa (Claverie ym., 2022).

Kognitiivisen turvallisuuden yhteiskunnallista merkitystä tulevaisuudessa korostaa uutinen nuorten Tiktokin käytöstä uutismedian (Uutismedian liitto, 2024). Kun tähän yhdistää tutkimustiedot älypuhelin-(Yanming ym., 2017) ja internetriippuvuudesta (Darnai ym., 2019), sekä näiden keskittymis- ja päätöksentekokykyä heikentävistä vaikutuksista (Olsen, Lugo & Sütterlin, 2015), voidaan perustellusti olettaa, että kognitiivisen turvallisuuden teeman merkitys tulee korostumaan tulevaisuudessa.

Asiantuntijat määrittivät haastatteluissa oman elintärkeän toimintonsa vaikutustapoja yksilöiden ja yhteiskunnan kognitiiviseen turvallisuuteen. Määritellyt vaikuttamistavat olivat pääasiassa yhteneväiset YTS:n elintärkeille toimintoille määrittämien strategisten tehtävien kanssa. Valtioneuvoston kanslian asiantuntija esimerkiksi korosti johtamisen elintärkeän toiminnon osalta viestinnän merkitystä kognitiivisen turvallisuuden luomisessa kansalaisille. Johtamisen elintärkeään toimintoon onkin määritetty YTS:ssa strategisena tehtävänä viestintä, joten tässä tapauksessa asiantuntijan näkemys oli täysin linjassa YTS:n kanssa.

Toisaalta oli myös tapauksia, joissa tietyt YTS:n linjaukset jäivät pienemmälle painoarvolle arvioitaessa elintärkeän toiminnon vaikutusta kognitiiviseen turvallisuuteen. Esimerkiksi infrastruktuurin osalta haastateltava ei erikseen maininnut julkishallinnon ICT-palveluiden turvaamista tai sähköisten viestintäpalveluiden käytettävyyden ja saatavuuden varmistamista, vaikka näistä on YTS:ssa määritetty strategiset tehtävät, ja näiden voisi olettaa vaikuttavan yhteiskunnan kognitiiviseen turvallisuuteen. Samoin huoltovarmuuden osalta asiantuntijan korostaessa huoltovarmuuteen liittyvän valistustyön sekä koulutuksen merkitystä, vähemmälle huomiolle jäivät elintarvikehuollon, päivittäistavara-huollon sekä jätehuollon turvaaminen, joille kaikille on määritetty omat strategiset tehtävät YTS:ssa. Voidaan kuitenkin olettaa, että asiantuntijat ovat haastatteluissa korostaneet itselleen läheisiä, oman asiantuntemuksensa mukaisia ja omia työtehtäviään koskettavia aiheita, eikä jonkin asian mainitsematta jättämisen voida olettaa tarkoittavan, ettei asialla olisi asiantuntijan mielestä merkitystä kokonaisuudessa.

Asiantuntijoiden näkemysten mukaan elintärkeät toiminnot vaikuttavat yhteiskunnan ja yksilöiden kognitiiviseen turvallisuuteen tavalla, jonka voidaan nähdä edistävän kansallista hyvinvointia ja turvallisuutta. Esimerkiksi henkisen kriisinkestävyys ja väestön toimintakyvyn ja palveluiden toimintojen piirissä tehdään asiantuntijoiden mukaan työtä YTS:n strategisten tehtävien mukaisesti,

ehkäisten syrjäytymistä sekä yhteiskunnallista eriarvoistumista. Tällaisia toimenpiteitä esitetään Valtioneuvoston kanslian keskustelupaperissa (2023), joka esittää informaatio- ja hybridivaikuttamisen vaikuttamismahdollisuuksien pienentämistä kasvattamalla yhteiskunnan kollektiivista resilienssiä. Asiantuntijoiden mainitsemilla toimilla voidaan nähdä ehkäistävän muun muassa kansallisessa riskiarviossa (2023) mainittua uhkaa isojen väkijoukkojen, ryhmien tai yhteisöjen väkivaltaisesta liikehdinnästä. Lisäksi mainittujen toimien voidaan nähdä vaikuttavan siihen, että yhteiskuntaan ei muodostuisi sisäisiä jakolinjoja, joita tutkimusten mukaan voitaisiin hyväksikäyttää informaatio- ja hybridivaikuttamisessa (mm. Mikkola ym., 2018; Tucker ym., 2018; Whyte, Thrall & Mazanec (toim.), 2020).

Kognitiivisen turvallisuuden rakentumista Suomessa määriteltiin haastatteluissa sekä yksilön että yhteiskunnan ominaisuuksien kautta. Yksilöiden ominaisuuksista asiantuntijat korostivat medialukutaitoa, ymmärrystä yhteiskunnan toiminnasta sekä digitaalisen maailman ilmiöistä. Medialukutaidon korostuminen on ymmärrettävää otettaessa huomioon meneillään olevat informaatioympäristön (Sitra, 2023) sekä mediakentän (Uutismedian liitto, 2024) muutokset, sekä uusien medioiden kautta tapahtuva ihmisten käsitysten manipulointi (Waltzman, 2017). Tarvetta digitaalisen maailman ymmärrykselle korostaa mediakentän muutoksen lisäksi lisääntyneet digitaaliset palvelut, joiden turvallisuudesta esimerkiksi Kyberturvallisuuskeskuksen asiantuntija löysi paljon parantamisen varaa. Yhteiskunnan toiminnan ymmärtämisen tärkeyden voi nähdä ainakin osittain heijastuvan uhkakuvista, joiden mukaan informaatio- ja hybridivaikuttamisella pyritään muokkaamaan ihmisten käsityksiä syöttämällä informaatioympäristöön valheellisia narratiiveja (mm. Kansallinen riskiarvio 2023, 2023; Mikkola ym., 2018; Haroro, 2015; Starbird, Arif & Wilson 2019). Sama vaikuttamistapa koskee Naton määritelmän mukaan myös kognitiivista sodankäyntiä (Claverie ym., 2022).

Yhteiskunnallisista kognitiiviseen turvallisuuteen vaikuttavista tekijöistä asiantuntijat korostivat oikean tiedon saatavuutta, oikeusvaltioperiaatteen toteutumista, peruspalveluiden toimintaa sekä luottamusta viranomaisiin. Lista on ymmärrettävä, sillä kaikki nämä ovat tekijöitä, joihin hybridi- ja informaatiovaikuttamisella voidaan yrittää vaikuttaa, ja joita parantamalla mahdollisen vaikuttamisen vaikutuksia voidaan ehkäistä tai pienentää. Esimerkiksi varmistamalla, että oikeaa tietoa on saatavilla ihmisille, voidaan torjua suomalaisiin kohdistuvia ulkoisia vaikuttamisyrityksiä ja kognitiivisia operaatioita, joita tutkimusten (mm. Waltzman, 2017; Beuchamp-Mustafaga, 2019; Bernal ym., 2020; Baughman, 2023) mukaan muun muassa Venäjä ja Kiina käyttävät myös rauhan aikana. Oikeusvaltioperiaatteen toteutumisen voi nähdä olevan arvo itsessään, joka vaikuttaa myös laajasti kansalaisten kokemaan luottamukseen oikeusjärjestelmää kohtaan. Asiantuntijat korostivat viranomaisia ja julkishallintoa kohtaan koetun luottamuksen tärkeyttä, minkä voi nähdä johtuvan luottamuksen korostuneesta merkityksestä yhteiskuntarauhan mahdollistavana tekijänä. Yhteiskunnallisen luottamuksen merkitystä korostetaan myös muun muassa YTS:ssa, kansallisessa riskiarviossa 2023 (2023) sekä Valtioneuvoston kanslian keskustelupaperissa (2023).

Myös peruspalveluiden toiminnan merkitys korostui sekä asiantuntijoiden näkemyksissä että YTS:ssa ja kansallisessa riskiarviossa 2023 (2023). Peruspalveluiden toiminta jäsenyi asiantuntijoiden näkemyksissä muun muassa elintarvikkeiden sekä sähkön ja veden saatavuudeksi. Näiden tärkeys ihmisten arjen sujuvuudessa on ymmärrettävä, mikä tekee niistä myös mahdollisen vaikuttamisen kohteeksi. Kriittistä infrastruktuuria kohtaan tehdyt iskut ovat kansallisen riskiarvion (2023) mukaan mahdollisia hybridivaikuttamisen keinoja.

Yleistäen voidaan todeta, että asiantuntijoiden tärkeinä pitämät yhteiskunnan kognitiivista turvallisuutta varmistavat tai parantavat ominaisuudet ovat samoja ominaisuuksia, joita vihamielisellä vaikuttamisella arvioiden ja tutkimusten mukaan pyritään horjuttamaan.

Kognitiivisen turvallisuuden suojaamiseen liittyen asiantuntijat korostivat kouluissa tapahtuvaa mediakasvatusta, sekä kognitiivisen turvallisuuden käsitteen tuomista julkiseen keskusteluun ja laajempaan tietoisuuteen. Sekä perinteisen että sosiaalisen median alustojen toiminnan ymmärrys on tunnustettu tärkeäksi tekijäksi myös Valtioneuvoston kanslian keskustelupaperissa (2023). Asiantuntijoiden näkemyksissä sekä perinteisen että sosiaalisen median toimintalogiikan ymmärtäminen edistää ihmisten kognitiivista turvallisuutta monin tavoin, muun muassa vähentämällä todennäköisyyttä uskoa internetissä leviäviin huijauksiin sekä edistämällä harkintakykyä epäilyttävien uutisisältöjen jakamisessa. Useat haastateltavista ilmaisivat huolensa niiden henkilöiden kognitiivisesta turvallisuudesta, jotka ovat jo jättäneet koulujärjestelmän, eivätkä ole saaneet opetusta nykyaikaisen informaatioympäristön ilmiöistä. Tätä tilannetta voisi helpottaa kognitiivisen turvallisuuden käsitteen tuominen yhteiskunnalliseen keskusteluun ja sitä kautta laajempaan tietoisuuteen, kuten moni asiantuntija haastattelussa toivoi tehtävän.

Puusan ja Juutin (2020) mukaan tieteellisen tutkimuksen tulee edistää yleistä etua. Tämän tutkimuksen tulokset osoittavat, että kognitiivinen turvallisuus koetaan asiantuntijoiden keskuudessa merkittäväksi yhteiskunnalliseksi tekijäksi, josta ei käydä sellaista julkista keskustelua, jota asiantuntijat toivoisivat siitä käytävän. Käyttökelpoisen käsitteen puute sekä aihepiirin puutteellinen käsittely olemassa olevissa turvallisuustoimintaa ohjaavissa asiakirjoissa ovat joltaneet tilanteeseen, jossa suomalaisen yhteiskunnan kognitiivisen turvallisuuden tilasta ei ole tutkittua tietoa. Lisäksi tämä tutkimus osoittaa, että asiantuntijat pitävät tietoisuutta kognitiivisen turvallisuuden teemasta tärkeänä yksilötasolla, ja tulevaisuutta uhkaavana, jos keskustelua ja tietoisuutta aihepiiristä ei edistetä. Tuloksia voidaan pitää suomalaisen yhteiskunnan turvallisuuden tutkimuksen alalla merkittävinä, koska aihetta ei ole aiemmin käsitelty suomalaisessa akateemisessa tutkimuksessa. Käytännön merkitys tutkimustuloksille tulee, jos tietoisuus kognitiivisen turvallisuuden teemasta leviää, ja alkaa vaikuttaa yhteiskunnan turvallisuussuunnitteluun.

5.1 Tutkimuksen luotettavuuden arviointi

Tässä luvussa pohditaan tämän tutkimuksen tieteellistä uskottavuutta, luotettavuutta sekä eettisyyttä. Nämä kolme kriteeriä ovat laadullisen tutkimuksen arvioinnin kannalta olennaisimmat seikat, jotka määrittävät tutkimuksen laatua, hyödynnettävyyttä sekä yleistettävyyttä (Puusa & Juuti, 2020). Tutkimuksen uskottavuus tarkoittaa sen kykyä vakuuttaa lukijat tutkimuksen teon ja saavutettujen tulosten oikeellisuudesta. Uskottava tutkimus edellyttää, että aineisto on kerätty ja analysoitu asianmukaisesti, ja tulokset kuvattu ymmärrettävällä tavalla. Puusan ja Juutin (2020) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioidaan muun muassa tutkijan kyvyllä vakuuttaa lukijat omasta ammattitaidostaan sekä kyvyllä valita soveltuvat tutkimusmenetelmät kyseisen tutkimusongelman ratkaisemiseksi. Heidän mukaan tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa tukeudutaan usein validiuden ja reliabiliteetin käsitteisiin, jotka eivät täysin ongelmitta sovellu laadullisen tutkimuksen arviointiin. Laadullisen tutkimuksen ominaisuuksiin kuuluvat subjektiivisuus sekä vuorovaikutteisuus luovat heidän mukaan asetelman, jossa tutkimuksen luotettavuutta ei voida arvioida ainoastaan objektiivisilla määrällisillä mittareilla, vaan luotettavuus muodostuu myös tutkijan kyvyistä avata ja perustella valintojaan tutkimusraportissa.

Eettisyyden tarkastelussa arvioidaan Puusan ja Juutin (2020) mukaan eettisten periaatteiden toteutumista tutkimusprosessin aikana sekä tutkimusraportin osalta. Heidän mukaan tieteellisestä tutkimuksesta ei saa aiheutua haittaa tutkittaville tai näihin liittyville tahoille, eikä tutkimustuloksia tule käyttää eettisten periaatteiden vastaisesti.

Tämän tutkimuksen uskottavuus ja luotettavuus rakentuvat avoimesti esitetyn tutkimusprosessin kautta. Kolmannen luvun kuvaus tutkimusasetelman rakentumisesta sekä tutkimusprosessin toteuttamisesta antavat totuudenmukaisen kuvan tutkielmasta kokonaisuutena. Samassa luvussa esitetyt vaihtoehdot vastata tutkimuksen tutkimuskysymyksiin ja hankkia tietoa kognitiivisen turvallisuuden ilmiöstä antavat lukijalle mahdollisuuden arvioida tehtyjä päätöksiä sekä pohtia vaihtoehtoja näille. Johdannossa ajankohtaisin esimerkein perusteltu tutkimusongelma muodostaa jatkumon tutkimusraportin kaikkien luvujen läpi, tiivistyen pohdinnassa saavutettujen havaintojen kokoavaksi analyysiksi.

Asiantuntijoiden teemahaastattelut tuottivat monipuolisen aineiston, jossa asiantuntijoiden näkemykset pääsevät esiin, eivätkä tutkimuskysymykset rajoitaneet aineiston muodostusta. Esivalmistellut haastattelukysymykset, jotka ovat esitetty tämän tutkimusraportin toisessa liitteessä, mahdollistivat yhdenmukaisen haastattelun kulun kaikissa haastatteluissa, mahdollistaen kuitenkin asiantuntijoiden syventävät selvennykset näkemystensä mukaisesti. Valmisteltujen haastattelukysymysten ansiosta interaktiivisuus haastattelijan ja haastateltavien välillä ei juurikaan vaikuttanut haastattelujen sisältöön, eikä haastateltava johdattellut haastateltavia tarpeellista enempää. Ennen haastatteluja asiantuntijoille lähetettiin tutkimuksen tietosuoja-ilmotukset, joihin perehtyminen sekä

suostumus haastateltavaksi varmistettiin suullisesti kaikilta asiantuntijoilta ennen haastattelun aloitusta. Haastatteluaineiston anonymisointi litterointivaiheessa sekä tulosten anonyymi raportointi tutkimusraportissa varmistavat, että haastatellut asiantuntijat eivät ole tunnistettavissa aineistosta tai raportista, eikä heille voi aiheutua haittaa tutkimukseen osallistumisesta.

Tutkimuksen reliabiliteettia kohtaan voidaan esittää perusteltua kritiikkiä liittyen haastateltavien asiantuntijoiden valintaan sekä määrään. Haastateltavien valinta perustui yhteistyöhön Turvallisuuskomitean kanssa ja heidän yhteyshenkilön henkilökohtaisiin yhteistyöverkostoihin eri ministeriöissä. Oletettiin, että muun muassa YTS:aa kirjoittavan Turvallisuuskomitean kontaktit ovat asiantuntijoita oman hallinnonalansa turvallisuussuunnittelussa. Tätä on kuitenkin vaikea todentaa, sillä virkamiesten osaamista ja suuntautuneisuutta eri ministeriöissä on julkisten lähteiden perusteella mahdotonta todentaa. Näin ollen voidaan esittää epäily, olivatko haastatellut henkilöt tosiasiaa hallinnonalansa parhaat asiantuntijat kertomaan näkemyksiä kognitiivisesta turvallisuudesta tieteellisen tutkimuksen aineistonkeruussa.

Haastateltavien määrää kohtaan voidaan myös esittää kritiikkiä. Yhdeksän haastateltavaa, joista kaikki ovat eri organisaatioista, ei tarjoa määrällisesti erityisen laajaa otantaa eri hallinnonalojen sisäisistä näkemyksistä, minkä vuoksi näkemykset hallinnonalojen sisällä välttämättäkin henkilöityvät vahvasti. Toisaalta valitulla järjestelyllä oli mahdollista saavuttaa hallinnonaloista yhtenäinen poikkileikkaus, joka kuitenkin kattaa kaikki elintärkeät toiminnot painottamatta näistä haitallisessa määrin yhtäkään. Laajempi otanta eri hallinnonaloilta tai valittujen hallinnonalojen sisältä mahdollistaisi saturoituneemman aineiston ja tämän myötä paremman reliabiliteetin.

Aineiston analysointia kriittisesti tarkasteltaessa on huomioitava joitakin aineistolähtöisen analyysin perustavanlaatuisia ominaisuuksia. Tuomen ja Sarajärven (2002) mukaan laadullisen aineiston analysoinnissa tutkija itse on analyysin keskeinen väline, ja tutkijan aineistosta löytämät teemat ovat siten hänen ymmärrykseensä perustuvia. Sitä, lähdetäänkö aineiston analyysissä liikkeelle Kynäksen ja Vanhasen (1999) tyyliä aineiston ilmausten pelkistyksellä vai jollakin muulla tavalla ei pitäisi nähdä merkityksellisenä. Tuomen ja Sarajärven (2002) mukaan objektiivisia havaintoja ei voi edes olla, kun jo käytetyt käsitteet sekä tutkimusasetelma ovat tutkijan määrittämiä ja vaikuttavat tuloksiin. Tämän tutkimuksen analyysi aloitettiin Laineen (2001) metodia mukailleen tutkimuskysymysten kannalta olennaisten teemojen poimimisella aineistosta, joka on lähtökohdiltaan subjektiivista tulkintaa. Samoin ovat analyysissä myöhemmin käytetyt luokittelut ja teemoittelut tutkijan omaan ymmärrykseen perustuvia. Näin ollen ei voida välttyä siltä, että tutkijan oma ymmärrys ja käsitykset vaikuttavat analyysin lopputulokseen, eikä prosessi ole toisen henkilön toistettavissa täysin samanlaisena.

5.2 Jatkotutkimusaiheita

Tämä tutkimus on parhaan saatavissa olevan tiedon mukaan ensimmäinen kognitiivista turvallisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa käsittelevä tieteellinen tutkimus. Luonnollista on, että jatkotutkimusaiheita on herännyt tutkimuksen teon yhteydessä runsaasti. Olisi yhteiskunnallisesti tärkeää tutkia kognitiivisen turvallisuuden ilmiötä laajasti ja eri menetelmillä, jotta lopulta saavutettaisiin laaja-alainen ymmärrys ilmiöstä yleisesti, sekä sen esiintymisestä suomalaisessa yhteiskunnassa.

Tutkimalla kognitiivisen turvallisuuden luonnetta ja koostumusta voitaisiin ymmärtää paremmin, kuinka siihen voidaan vaikuttaa parantavasti tai heikentävästi. Samalla luotaisiin ymmärrystä kognitiivisen turvallisuuden rakentumisesta. Tutkimus kognitiivisen turvallisuuden mittaamisesta mahdollistaisi luotettavan mittarin kehittämisen, mikä mahdollistaisi yhteiskunnalliset pitkittäistutkimukset kognitiivisen turvallisuuden tilasta. Tämä mahdollistaisi myös kognitiivisen turvallisuuden parantamiseksi tehtyjen toimenpiteiden vaikutusten arvioinnin.

Erilaisia keinoja ihmisten kognitioon vaikuttamiseksi tulisi tutkia. Olisi tärkeää ymmärtää kognitiivista turvallisuutta uhkaavien ilmiöiden tehoa ja laajuutta. Ilman tällaista ymmärrystä perustuvat uhkia vastaan tehtävät toimet väistämättä ainakin osittain oletuksiin ja arvauksiin. Erilaisia vaikutuskeinoja ja näiden ominaisuuksia tutkimalla saavutettaisiin ymmärrys tehokkaimmista hyökkäysvektoreista ihmisten kognitiota vastaan, mikä edesauttaisi suojaavien toimenpiteiden suunnittelua ja toteutusta.

Kognitiivista turvallisuutta olisi tarpeen tutkia myös sosiologisesta näkökulmasta. Keskittymällä ilmiön sosiologiseen ulottuvuuteen voitaisiin saada tietoa esimerkiksi kognitiota heikentävien ja vahvistavien käsitysten leviämisestä erilaisissa yhteisöissä, kognitioon vaikuttamiselle erityisen alttiista populaatioista sekä sosioekonomisista tekijöistä yksilön kognitiivisen turvallisuuden taustalla. Yhteiskunnallisesti olisi erityisen tärkeää kyetä kohdistamaan kognitiivista turvallisuutta vahvistavat ja suojaavat toimet niistä eniten hyötyville väestönosille.

LÄHTEET

- Allen, C. (2017). *On (not) defining cognition*. *Synthese*, 194(3), 1-17.
<https://doi.org/10.1007/s11229-017-1454-4>
- Andrade, R. & Yoo, S. (2019). Cognitive security: A comprehensive study of cognitive science in cybersecurity. *Journal of Information Security and Applications*, 48: artikkeli 102352.
- Ask, T., Lugo, R., Sütterlin, S., Canham, M., Hermansen, D. & Knox, B. (2023). *The uncode system: A neurocentric systems approach for classifying the goals and methods of Cognitive Warfare*. DOI: 10.31234/osf.io/7c2ez.
- Baughman, J. (2023). *How China wins the cognitive domain*. China aerospace studies institute - Air university.
<https://www.airuniversity.af.edu/Portals/10/CASI/documents/Research/CASI%20Articles/2023-01-23%20How%20China%20Wins%20the%20Cognitive%20Domain.pdf>
- Badawy, A., Ferrara E. & Lerman, K. (2018). Analyzing the Digital Traces of Political Manipulation: The 2016 Russian Interference Twitter Campaign, *2018 IEEE/ACM International Conference on Advances in Social Networks Analysis and Mining (ASONAM)* DOI: 10.1109
- Begun, A. (2024). *Ch1: Social context and physical environment*. Pressbooks.pub.
<https://ohiostate.pressbooks.pub/swk3805module6/chapter/ch-1-social-context-and-physical-environment/>
- Bernal, A., Carter, C., Singh, I., Cao, K. & Madreperla, O. (2020). *Cognitive warfare: An attack on truth and thought*. NATO Innovation hub.
<https://www.innovationhub-act.org/sites/default/files/2021-03/Cognitive%20Warfare.pdf>
- Beuchamp-Mustafaga, N. (2019). *Cognitive domain operations: The PLA's new holistic concept for influence operations*. Jamestown foundation.
<https://jamestown.org./program/cognitive-domain-operations-the-pla-new-holistic-concept-for-influence-operations/>
- Bronfenbrenner, U. (1977). Toward an experimental ecology of human development. *American Psychologist*, 32(7), 513-531.
<https://doi.org/10.1037/0003-066X.32.7.513>
- Bulut, D. (2023). The association between attention impairments and the internet and social media usage among adolescents and young adults with potential consequences: A review of literature. *Psychology*, 14, 1310-1321.
<https://doi.org/10.4236/psych.2023.148073>
- Cinelli, M., De Francisci Morales, G., Galeazzi, A., Quattrociocchi, W. & Starnini, M. (2021). The echo chamber effect on social media. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, 118(9), e2023301118. <https://doi.org/10.1073/pnas.2023301118>

- Claverie, B., Prébot, B., Buchler, N. & Du Cluzel, F. (toim.) (2022). *“Cognitive Warfare”: The Advent of the Concept of “Cognitics” in the Field of Warfare*. NATO-CSO-STO. ISBN 978-92-837-2392-9
- Creswell, J. W. (2009). *Research design: Qualitative & quantitative approaches*. Third edition. Sage Publications, Inc. ISBN 978-1-4129-6556-9
- Danet, D. (2023). *Cognitive security: Facing cognitive operations in hybrid warfare*. Proceedings of the 22nd European Conference on Cyber Warfare and Security. DOI: <https://doi.org/10.34190/eccws.22.1.1442>
- Darczewska, J. (2015) *The devil is in the details. Information warfare in the light of Russia's military doctrine*. OSW-Centre for eastern studies. ISBN 978-83-62936-57-1. https://www.files.ethz.ch/isn/191967/pw_50_ang_the-devil-is-in_net.pdf
- Darnai, G., Perlaki, G., Zsidó, A., Orsolya, I., Gergely, O., Réka Ho., Nagy, S., Lábadi, B., Tényi, D., Kovács, N., Dóczy, T., Demetrovics, Z. & Janszky, J. (2019). Internet addiction and functional brain networks: task-related fMRI study. *Scientific reports*, (9), artikkeli 15777. <https://doi.org/10.1038/s41598-019-52296-1>
- Du Cluzel, F. (2020). *Cognitive warfare*, NATO innovation hub, 11/2020.
- Du Cluzel, F. & Claverie, B. (2022). *“Cognitive warfare”: The advent of the concept of “cognitics” in the field of warfare*. NATO CSO-STO. ISBN 978-92-837-2392-9
- Elo, S. & Kyngäs, H. (2008), *The qualitative content analysis process*. Journal of Advanced Nursing, 62: 107-115. <https://onlinelibrary-wiley-com.ezproxy.jyu.fi/doi/epdf/10.1111/j.1365-2648.2007.04569.x>
- Elo, S., Kajula, O., Tohmola, A. & Kääriäinen M. (2022). *Laadullisen sisällönanalyysin vaiheet ja eteneminen*. Hoitotiede. 34(4). <https://journal.fi/hoitotiede/article/view/128987/78028>
- Euroopan parlamentti ja neuvosto. (2013). *Decision No 1313/2013/EU on a Union Civil Protection Mechanism*, Euroopan parlamentin ja neuvoston päätös.
- Eskola, J. & Suoranta, J. (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Vastapaino.
- Eskola, S. (2008). *Turvallisuus käsitteenä*. Maanpuolustuskorkeakoulu. ISSN 1236-4975.
- Grahn, H. & Taipalus, T. (2024). *Towards defining comprehensive cognitive security: Literature review and concept analysis [käsikirjoitus valmisteilla]*.
- Greenstadt, R. & Beal, J. (2008). *Cognitive security for personal devices*. Association for Computing Machinery. <https://doi.org/10.1145/1456377.1456383>
- The Guardian (25.3.2023). *TikTok is part of China’s cognitive warfare campaign*. *The Guardian*. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2023/mar/25/tiktok-china-cognitive-warfare-us-ban>

- Guo, B., Ding, Y., Sun, Y., Ma, S. & Li, K. (2021). The mass, fake news, and cognition security. *Frontiers of Computer Science*, 15(3): artikkeli 153806. doi:10.1007/s11704-020-9256-0
- Haroro J.I. (2015) The strategic logic of Islamic State information operations, *Australian Journal of International Affairs*, 69:6, 729-752, DOI: 10.1080/10357718.2015.1059799
- Heino, M., Korkalainen, E., Lassander, M., Ojanen, V. & Tuominen, J. (2023). *Kognitiivinen intruusio: Miksi hybridivaikuttaminen toimii?* Valtioneuvosto. ISBN 978-952-383-440-8
- Helsingin Sanomat (7.1.2024). Tiktok pitäisi kieltää EU:ssa, sanoo aiemmin Metalla työskennellyt kansan-edustaja Salla. *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000010103586.html>
- Helsingin Sanomat (3.3.2024). Komissaari: Venäjä valmistautuu vaalihäirintään. *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/politiikka/art-2000010250392.html>
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2022). *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö* (2. painos). Gaudeamus.
- Hsieh, H. & Shannon, S. (2005). Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative health research*. 15(9):1277-88. DOI 10.1177/1049732305276687.
- Huang, R., Zheng, Z., Shang, Y. & Xue, X. (2023). On challenges of AI to cognitive security and safety. *Security and Safety*, 2: artikkeli 2023012. <https://doi.org/10.1051/sands/2023012>
- Hung, T. & Hung, T. (2022). How China's Cognitive Warfare Works: A Frontline Perspective of Taiwan's Anti-Disinformation Wars. *Journal of Global Security Studies*. 7. DOI: 10.1093/jogss/ogac016.
- Ionescu, C.G. & Licu, M. (2023). Are TikTok Algorithms Influencing Users' Self-Perceived Identities and Personal Values? A Mini Review. *Social Sciences*. 12(8):465. <https://doi.org/10.3390/socsci12080465>
- Keating, V.C. & Schmitt, O. (2021). Ideology and influence in the debate over Russian election interference. *International Politics*, vol 58, 757-771. <https://doi.org/10.1057/s41311-020-00270-4>
- Koski, H. (2020). *Teknologiajättien yritysostoihin puuttuminen on rakenteellisten kilpailuongelmien ratkaisun ytimessä*. ETLA Muistio No 89. <https://pub.etla.fi/ETLA-Muistio-Brief-89.pdf>
- Kyngäs, H. & Vanhanen, L. (1999). Sisällön analyysi. *Hoitotiede*. (11) 1/99. https://peda.net/jyu/okl/ko/klt/djm/demo-3/materiaalit/kvsa:file/download/cbc6d1571e180d91eb814eb851a5f912ad27a870/Kyngas_Vanhanen_Sisallon_analyysi.pdf

- Laine, T. (2001). Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. In J. Aaltola, & R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II* (s. 26-44). PS-kustannus
- Masakowski, Y. & Baltny, J. (toim.) (2023). *Mitigating and responding to cognitive warfare*. STO/NATO. ISBN 978-92-837-2433-9
- Mikkola, H., Aaltola, M., Wigell, M., Vihma, A. & Juntunen, T. (2018). *Hybridivaikuttaminen ja demokratian resilienssi: Ulkoisen häirinnän mahdollisuudet ja torjuntakyky liberaaleissa demokratioissa*. Ulkopoliittinen instituutti. ISBN 978-951-769-567-1.
- Myers, M. (2008). *Qualitative Research in Business & Management* (3. painos). SAGE publications ltd. ISBN 978-1-4739-1232-8
- Olsen, V., Lugo, R. & Sütterlin, S. (2015). The somatic marker theory in the context of addiction: contributions to understanding development and maintenance. *Psychology research and behaviour management*. (8):187-200
<https://doi.org/10.2147/PRBM.S68695>
- Pariser, E. (2011). *The filter bubble: What the Internet is hiding from you*. Penguin Press.
- Popescu, M. (2021). Disinformation Deconstructed - Cognition Security and Digital Control. *Bulletin of the Transilvania University of Brasov*. 14(63). S. 123-134. <https://doi.org/10.31926/but.ssl.2021.14.63.1.12>
- Puolustusministeriö. (2008) *Kokonaismaanpuolustuksen käsitteen kehityskaari osana Suomen kansallista turvallisuutta*. Turvallisuus- ja puolustusasiain komitea. ISBN: 978-951-25-1941-5.
https://www.defmin.fi/files/1296/Riipisen_raportti_nettiin.pdf
- Puusa, A. & Juuti, P. (2020). *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Gaudeamus Oy.
- Reynolds, A. & Collier, M. (toim.) (2019). Responding to cognitive warfare challenges. Nato Stratcom COE. ISBN: 978-9934-564-39-0
- Sisäministeriö. (2023). *Kansallinen riskiarvio 2023*. Valtioneuvosto. ISBN: 978-952-324-602-7
- Sisäministeriö, *Hybridiuhat ja hybridivaikuttaminen*, luettu 2.2.2024,
<https://intermin.fi/kansallinen-turvallisuus/hybridiuhat>
- Sitra muistio. (2022). *Data, valta ja demokratia*. Sitra. ISSN 2737-1034.
<https://media.sitra.fi/app/uploads/2023/02/sitra-data-valta-ja-demokratia.pdf>
- Starbird, K., Arif, A. & Wilson, T. (2019) Disinformation as Collaborative Work: Surfacing the Participatory Nature of Strategic Information Operations. *Proceedings of the ACM Human - Computer Interaction*, vol. 3, Art. 127.
<https://doi.org/10.1145/3359229>.

- Trustlab. (2023). *Code of practice on disinformation: A comparative analysis of the prevalence and sources of disinformation across major social media platforms in Poland, Slovakia and Spain*. Semi-annual report, Trustlab.
<https://disinfocode.eu/wp-content/uploads/2023/09/code-of-practice-on-disinformation-september-22-2023.pdf>
- Tucker, J., Guess, A., Barbera, P., Vaccari, C., Siegel, A., Sanovich, S., Stukal, D. & Nyhan, B. (2018). Social Media, Political Polarization, and Political Disinformation: A Review of the Scientific Literature. *SSRN Electronic Journal*. 10.2139/ssrn.3144139.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2002). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Tammi. ISBN 951-26-4856-3.
- Turvallisuuskomitea. (2017). *Yhteiskunnan turvallisuusstrategia*, Valtioneuvosto. ISBN: 978-951-25-2959-9
- Turvallisuuskomitea. *Toiminta ja tehtävät*. Puolustusministeriö. Luettu 9.2.2024.
<https://turvallisuuskomitea.fi/turvallisuuskomitea/turvallisuuskomitea-toiminta-ja-tehtavat/>
- Van Dijck, J. & Poell, T. (2013). Understanding Social Media Logic. *Media and Communication*. 1. 2-14. DOI 10.12924/mac2013.01010002.
- Vičić, J. & Gartzke, E. (2024). Cyber-enabled influence operations as a ‘center of gravity’ in cyberconflict: The example of Russian foreign interference in the 2016 US federal election. *Journal of Peace Research*, 61(1), 10-27.
<https://doi.org/10.1177/00223433231225814>
- Vilkka, H. (2005). *Tutki ja kehitä*. Tammi. ISBN 951-26-5269-2.
- Waltzman, R. (2017). *The Weaponization of Information: The Need for Cognitive Security*. RAND Corporation.
<https://www.rand.org/pubs/testimonies/CT473.html>.
- Whyte, C., Thrall, A.T. & Mazanec, B.M. (toim.). (2020). *Information Warfare in the Age of Cyber Conflict*. Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780429470509>
- Yanming, H., Long, X., Lyu, H., Zhou, Y. & Chen, J. (2017). Alterations in white matter integrity in young adults with smartphone dependence. *Frontiers in human neuroscience*. (11). DOI=10.3389/fnhum.2017.00532
<https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fnhum.2017.00532>
- Yardi, S. & Boyd, D. 2010. Dynamic debates: An analysis of group polarization over time on twitter. *Bulletin of Science, Technology and Society*, (20)1-8. DOI:[10.1177/0270467610380011](https://doi.org/10.1177/0270467610380011)
- Zimmer, F., Scheibe, K., Stock, M. & Stock, W. G. (2019). Fake News in Social Media: Bad Algorithms or Biased Users? *Journal of information science theory and practice*, 7(2), 40-53, <https://doi.org/10.1633/JISTaP.2019.7.2.4>

LIITE 1 YHTEISKUNNAN TURVALLISUUSSTRATEGIAN (2017) STRATEGISET TEHTÄVÄT - TAULUKKO

TAULUKKO 2 Yhteiskunnan turvallisuusstrategian (2017) mukaiset strategiset tehtävät

Elintärkeä toiminto	Strateginen tehtävä	Vastuuministeriö
Johtaminen	Valtion ylimmän johdon toimintaedellytysten turvaaminen	VNK
Johtaminen	Valtion ylimmän johdon tilannekuvan ylläpitäminen	VNK
Johtaminen	Viestinnän toimivuus	VNK, kaikki ministeriöt
Kansainvälinen ja EU-toiminta	Suomen toiminta Euroopan unionissa; EU-asioiden kansallisen valmistelun ja käsittelyn, yhteisvastuun sekä keskinäisen avunannon turvaaminen	VNK, kaikki ministeriöt
Kansainvälinen ja EU-toiminta	Yhteyksien ja yhteistyön kehittäminen ulkovaltojen ja keskeisten kansainvälisten toimijoiden kanssa	VNK, kaikki ministeriöt omilla toimialoillaan
Kansainvälinen ja EU-toiminta	Kansainvälinen kriisinhallinta, humanitaarinen apu sekä kansainvälinen pelastustoiminta	UM, PLM, SM, VNK, STM, OM
Kansainvälinen ja EU-toiminta	Suomen kansalaisten ja Suomessa pysyvästi asuvien ulkomaalaisten suojelu ja avustaminen ulkomailla	UM
Kansainvälinen ja EU-toiminta	Suomen ulkomaankaupan sujuvuuden ja häiriöttömyyden varmistaminen	UM, TEM, MMM, LVM, VM
Puolustuskyky	Suomen sotilaallinen puolustaminen	PLM
Sisäinen turvallisuus	Oikeusturvajärjestelmän toimintakyvyn turvaaminen	OM
Sisäinen turvallisuus	Vaalien toimeenpano ja demokratian edellytysten turvaaminen	OM
Sisäinen turvallisuus	Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen	SM

Sisäinen turvallisuus	Rajaturvallisuuden varmistaminen	SM
Sisäinen turvallisuus	Toimitusketjujen turvallisuuden ja tavaraturvallisuuden varmistaminen	VM
Sisäinen turvallisuus	Väestön suojaaminen	SM
Sisäinen turvallisuus	Meripelastustoimen suorituskyvyn varmistaminen	SM
Sisäinen turvallisuus	Hätäkeskustoiminta	SM, STM
Sisäinen turvallisuus	Pelastustoimen ylläpito	SM
Sisäinen turvallisuus	Maahanmuuton hallinta	SM, UM, TEM
Sisäinen turvallisuus	Laajamittaisen maahanmuuton hallinta	SM, TEM
Sisäinen turvallisuus	Ympäristövahinkojen torjunta ja ennaltaehkäisy	YM, LVM, TEM, SM, PLM
Sisäinen turvallisuus	Biologisiin uhkiin varautuminen	STM, MMM, PLM, UM, SM, YM
Sisäinen turvallisuus	Säteilyvaaratilanteiden estäminen ja niihin varautuminen	SM, STM, MMM, YM, PLM, TEM
Sisäinen turvallisuus	Kemikaaliuhkiin varautuminen	STM, SM, TEM, MMM, YM, PLM
Talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus	Taloudellisten voimavarojen hankkiminen ja kohdentaminen sekä henkilövoimavarojen varmistaminen	VM
Talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus	Rahoitusjärjestelmän toiminnan turvaaminen	VM
Talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus	Julkisen hallinnon ICT-infrastruktuurin ja digitaalisten palvelujen turvaaminen	VM, VNK
Talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus	Sähköisten viestintäpalvelujen käytettävyyden ja saatavuuden varmistaminen	LVM
Talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus	Vakuutustoiminnan turvaaminen	STM
Talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus	Polttoainehuollon turvaaminen	TEM, LVM, MMM

Talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus	Voimahuollon turvaaminen	TEM
Talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus	Sää-, meri- ja olosuhdepalvelujen saatavuuden varmistaminen	LVM
Talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus	Liikennepalvelujen käytettävyyden ja saatavuuden varmistaminen	LVM
Talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus	Liikenne- ja viestintäverkkojen turvallisuuden ja toimintavarmuuden varmistaminen	LVM
Talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus	Suomen huoltovarmuuteen ja ulkomaankauppaan liittyvien kuljetusten jatkuvuuden varmistaminen	LVM, PLM, TEM
Talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus	Sosiaali- ja terveydenhuollon tietojärjestelmien toimivuuden sekä keskeisten tarvikkeiden saatavuuden turvaaminen	STM, TEM
Talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus	Ympäristön muutosten havainnointi ja seuranta sekä muutoksiin sopeutuminen ja niistä aiheutuvien uhkien torjunta	YM, MMM
Talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus	Jätehuollon turvaaminen	YM
Talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus	Rakentamisen turvaaminen	YM
Talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus	Asumisen turvaaminen	YM
Talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus	Vesihuollon turvaaminen	MMM, STM, YM
Talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus	Tulvariskien hallinta ja patoturvallisuuden valvonta	MMM
Talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus	Työvoiman saannin turvaaminen	TEM
Talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus	Koulutus- ja tutkimusjärjestelmän ylläpitäminen	OKM
Talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus	Elintärkeän teollisuus- ja palvelutuotannon turvaaminen	TEM

Talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus	Elintarvikehuollon turvaaminen	MMM, TEM,LVM, STM, UM
Talous, infrastruktuuri ja huoltovarmuus	Päivittäistavara huollon turvaaminen	TEM, MMM
Väestön toimintakyky ja palvelut	Väestön viimesijaisen toimeentulon turvaaminen	STM, VM
Väestön toimintakyky ja palvelut	Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen turvaaminen	STM
Väestön toimintakyky ja palvelut	Osaamisen ylläpitäminen	OKM
Henkinen kriisinkestävyys	Kulttuuripalvelujen ylläpitäminen ja kulttuuriomaisuuden suojeleminen	OKM
Henkinen kriisinkestävyys	Hengellisen toiminnan edellytysten turvaaminen	OKM
Henkinen kriisinkestävyys	Nuorisotyön ja -toiminnan sekä liikunnan kansalaistoiminnan ylläpitäminen	OKM
Henkinen kriisinkestävyys	Viestintä	Kaikki ministeriöt
Henkinen kriisinkestävyys	Syrjäytymisen ja eriarvoisuuden ehkäiseminen	STM, OKM, TEM
Henkinen kriisinkestävyys	Vapaaehtoistoiminnan edistäminen	Kaikki hallinnon- alat ja järjestöt
Henkinen kriisinkestävyys	Väestön toipuminen	Kaikki hallinnon- alat ja järjestöt

LIITE 2 HAASTATTELUKYSYMYKSET

Avauskysymykset:

- Minkä verran olet tutustunut Yhteiskunnan turvallisuusstrategiaan?
- Kuinka tuttu kognitiivinen turvallisuus on käsitteenä ja teemana?
- Koetko että suomalaiset ovat pahantahtoisen kognitioon vaikuttavan vaikuttamisen kohteena? Millä tavalla?
- Kuinka hyviä suomalaiset ovat havaitsemaan heidän kognitioon vaikuttavan pahantahtoisen vaikuttamisen?

Teemakysymykset:

- Miten ko. elintärkeä toiminto vaikuttaa yksilöiden ja yhteiskunnan kognitiiviseen turvallisuuteen?
- Miten yksilöiden ja yhteiskunnan kognitiivinen turvallisuus vaikuttaa ko. elintärkeään toimintoon?
- Minkä sosiaaliekologian tason / tasojen kautta oma elintärkeä toiminto vaikuttaa yksilön kognitiiviseen turvallisuuteen?
- Mitä osaamista / ymmärrystä / tietoja yksilöllä pitäisi olla, jotta pahantahtoisella vaikuttamisella ei pystyittäisi vaikuttamaan tämän mielipiteisiin tai päätöksentekoon?
- Millä keinoin kognitiivista turvallisuutta suomalaisessa yhteiskunnassa voitaisiin parantaa?
- Mikä on olennaista ko. elintärkeän toiminnon suhteessa yhteiskunnan kognitiiviseen turvallisuuteen?
- Miten eri sosiaaliekologian tasoilla voidaan vaikuttaa yksilöiden ja yhteiskunnan kognitiiviseen turvallisuuteen?

Määritelmäkysymykset:

- Mistä tekijöistä yksilön kognitiivinen turvallisuus suomalaisessa yhteiskunnassa muodostuu?
- Mistä tekijöistä yhteiskunnan kognitiivinen turvallisuus suomalaisessa yhteiskunnassa muodostuu?
- Minkälainen merkitys kognitiivisella turvallisuudella on suomalaiselle yhteiskunnalle?
- Miten yksilön ja yhteiskunnan kognitiivista turvallisuutta voidaan arvioida, seurata ja kehittää?
- Miten kognitiivista turvallisuutta tulisi käsitellä YTS:ssa?
- Minkä viranomaisen toimintakenttään kognitiivinen turvallisuus kuuluu?
- Minkä elintärkeän toiminnon alle kognitiivinen turvallisuus kuuluu?
- Miten kognitiivinen turvallisuus tulee kehittymään suomalaisessa yhteiskunnassa? -Entä jos ei tehdä mitään?